T.C.
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TIP TARİHİ VE ETİK ANABİLİM DALI

TÜRK ve ALMAN MASALLARINDA SAĞLIK TEMASI

Müfide KUVVETLİ

TIP TARİHİ ve ETİK ANABİLİM DALI
TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMANI
Doç. Dr. Funda Gülay KADIOĞLU

ADANA – 2019

T.C.
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TIP TARİHİ VE ETİK ANABİLİM DALI

TÜRK ve ALMAN MASALLARINDA SAĞLIK TEMASI

Müfide KUVVETLİ

TIP TARİHİ ve ETİK ANABİLİM DALI
TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMANI
Doç. Dr. Funda Gülay KADIOĞLU

ADANA – 2019

KABUL ve ONAY

Tıp Tarihi ve Etik Anabilim Dalı

Tıp Tarihi ve Etik Yüksek Lisans Programı Çerçevesinde yürütülmüş olan

"Türk ve Alman Masallarında Sağlık Teması"

adlı çalışma, aşağıdaki jüri tarafından **Yüksek Lisans Tezi** olarak kabul edilmiştir.

Tarihi: 13 / 09 / 2019

TEZ SINAV JÜRİSİ

Doç. Dr. Funda Gülay Kadıoğlu
Çukurova Üniversitesi
Başkan

Prof. Dr. Serap Şahinoğlu
Ankara Üniversitesi
Üye

Prof. Dr. Selim Kadıoğlu
Çukurova Üniversitesi
Üye

Yukarıdaki Tez, Yönetim Kurulunun / / tarih ve sayılı kararı ile kabul edilmiştir.

Prof.Dr. Behice DURGUN
Sağlık Bilimleri Enstitü Müdürü

ETİK BEYAN

T.C. ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI
ETİK BEYANI

Çukurova Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesini okuduğumu ve anladığımı ve Çukurova Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Tez olarak sunduğum bu çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda bu konuda hakkımda yapılacak tüm yasal işlemleri ve aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

13 Eylül 2019

Müfide Kuvvetli

Kayıtlı olunan Program: Tıp Tarihi ve Etik

Tezin Konusu: Türk ve Alman Masallarında Sağlık Teması

Tezin Türü: Yüksek Lisans

Danışmanın Adı-Soyadı: Funda Gülay Kadıoğlu

Danışmanın İletişim Bilgiler

Telefon: 0322 338 62 44

E-Posta: fgkadioglu@cu.edu.tr

Öğrencinin İletişim Bilgileri

Telefon: 0533 721 28 77

E-Posta: mufideye@gmail.com

**Bu belgenin lisansüstü eğitim tezleri savunmaya alınmadan önce öğrenci tarafından doldurulup imzalanarak enstitü müdürlüğüne teslim edilmesi gerekmektedir.*

TEŞEKKÜR

Bir masal anlatıcısı olarak ben de masallara kaybettiği o eski büyüsünü bir nebze de olsa yeniden kazandırmayı ve masallarda sağlık konusunu çalışmak istedim. Çukurova Üniversitesi Tıp Tarihi ve Etik Anabilim Dalı'nda başladığım yüksek lisans eğitimim bana bu alanda çalışma ve araştırma yapma olanağını sağladı. Tezimin ana metnine geçmeden önce bu çalışmama doğrudan ve dolaylı olarak katkı sağlayan kişilere teşekkür etmek istiyorum

Bu sebeple;

Hala devam eden eğitimim sürecinde, aklımdaki sorulara yanıt ararken yol bulmamda bana rehberlik eden, yöntem ve çalışma disiplinini öğreten, Türkçeyi güzel kullanma konusunda örnek olan danışman hocam Doç. Dr. Funda Gülay KADIOĞLU'na,

Kürsüde gerçekleştirdiğimiz ders ve tartışmalarımızda engin bilgilerinden yararlandığım, bilgi birikimine hayran olduğum saygıdeğer hocam Prof. Dr. Selim KADIOĞLU'na,

İnsanlığın bir parçası olan bana ilham verenin üretmek olduğunu aşılayarak ahlaki, insani ve mesleki değerlerle örnek aldığım ve yaşamımın her evresinde yanımda olan, annem ve babam Leyla-Mehmet KUVVETLİ'ye,

Çalışmam sırasında kaynaklara ulaşmamda kolaylık sağlayan ve maddi manevi desteğini sürekli hissettiğim kuzenim Dr. Öğr. Üyesi Yusuf KUVVETLİ'ye,

Her öğrendiğim yeni masalı ona anlatmaktan büyük keyif aldığım, teknik konularda sabırla bana destek olan biricik Makbule PEHLİVAN'a

Sade vatandaş olarak beni kabul edip yardımlarını benden esirgemeyen, bana her daim güvenen yüksek lisans ve kürsü arkadaşlarıma,

Teşekkür ederim.

Müfide KUVVETLİ

ADANA- 2019

ÖNSÖZ

Günümüzde sinema, reklam, resim, çizgi roman gibi yaratıcı alanların konuları itibariyle masallardan etkilendiğini görmekteyiz. Ancak bu durumun masalları hayal dünyasından çıkarması ve somut bir varlığa dönüştürmesi dolayısıyla insanları da masalların o sihirli dünyasından uzaklaştırdığı söylenebilir. Masalların sadece bilimkurgu filmlerinden çizgi filmlere sinemanın birçok alanında kullanılması sebebiyle değil, aynı zamanda insanın doğayla olan ilişkisinin zamanla ortadan kalkması sebebiyle de masallar eski büyüsünü kaybetmiştir. İnsanlar dünyaya ve evrene yabancılaşmıştır. İnsan ile doğa bir bütündür ve masallar insanın doğa ile olan bilinçaltındaki ilişkisinin bir yansımasıdır. Var olan bu yabancılaşmayı ve insanın doğa üzerindeki gücünü ortadan kaldırmak, insanın "evvel zaman" içindeki o belleği ile mümkün olacaktır. Bu anlamda masal araştırmaları önem kazanmaktadır. Modern masal olarak kabul edebileceğimiz "Yüzüklerin Efendisi" ve "Harry Potter" gibi yapıtların bu kadar benimsenmesi belki de masallara ve masal anlatıcılarına duyulan özlemle ilgilidir.

Masal anlatıcılığı çok eski zamandan beri süregelen, kültürden kültüre farklılık gösteren, dünyanın her yerinde karşımıza çıkan bir beceridir ve masal anlatıcıları toplumda her zaman saygın bir yere sahiptir. Günümüz masal anlatıcıları masalların şifa olduğunu, insanları iyileştirmek için anlatıldığını ifade etmektedir. Ancak temelde masallar, toplum kurallarını, geleneği, örf ve adetleri aktarmak ve toplum yaşamını yansıtıp ayakta tutmak için anlatılmaktadır. Kadim zamanda avcıların yanlarına masalcıları aldıkları ve masalcı masallarını anlattıkça tanrıların onları onurlandıracağına, iyi avlar sunacağına inandıkları söylenmektedir. Aynı zamanda masallar eğlendirmek için, bir arada olmanın neşesini ve keyfini yaşamak için de anlatılmaktadır. Modern dünyadan önce masalcıların, köy köy gezdikleri, günlerce süren masallar anlattıkları ve dinleyicilerin bir masalcının gelişini heyecanla bekledikleri bilinmektedir.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

KABUL ve ONAY ... ii
ETİK BEYAN ... iii
TEŞEKKÜR ... iv
ÖNSÖZ ... v
İÇİNDEKİLER ... vi
TABLOLAR DİZİNİ ... xii
ÖZET ... xiii
ABSTRACT ... xiv
1. GİRİŞ ... 1
1.1. Tezin Konusuna Genel Bir Bakış ... 1
1.2. Tezin Amacı ve Yapısı ... 1
2. GENEL BİLGİ ... 3
2.1. Terimler Bilgisi ... 3
2.1.1. Efsane ... 3
2.1.2. Destan ... 6
2.1.3. Hikâye ... 10
2.1.4. Fıkra ... 11
2.1.5. Masal ... 13
2.2. Genel Özellikleriyle Masal ... 15
2.2.1. Masalın Doğuşu ... 15
2.2.2. Masal ile Öteki Anlatı Türlerinin Benzerlikleri ve Farklılıkları ... 18
2.2.2.1. Masal ve Efsane ... 18
2.2.2.2. Masal ve Destan ... 19
2.2.2.3. Masal ve Hikâye ... 20
2.2.2.4. Masal ve Fıkra ... 21
2.2.3. Eğitici Bir Edebiyat Türü Olarak Masal ... 21
2.3. Masallara Küresel ve Ulusal Bakış ... 23
2.3.1. Dünya Masalları ... 23
2.3.1.1. Asya Masalları ... 24

2.3.1.2. Avrupa Masalları 25
2.3.2. Türk Masalları 27
2.3.2.1. Eflatun Cem Güney (1896-1981) 30
2.3.2.2. Pertev Naili Boratav (1907-1998) 30
2.3.2.3. Tahir Alangu (1915-1973) 31
2.3.2.4. Naki Tezel (1915-1980) 32
2.3.2.5. Oğuz Tansel (1915-1994) 32
2.3.2.6. Türk Masallarının Genel Özellikleri: 32
2.3.3. Alman Masalları 34
2.3.3.1. Grimm Kardeşler 34
2.3.3.2. Alman Masallarının Genel Özellikleri 35
2.4. Masallardaki Hastalık- Sağlık Sorunları ve Sağaltımları 36
2.4.1. Kısırlık/İnfertilite 37
2.4.2. Yapısal Bozukluklar-Bedensel Engellilik 37
2.4.3. Körlük 37
2.4.4. Karasevda 38
2.4.5.Vücutta Yaralar-Dermatolojik Sorunlar-Yaralanmalar 38
2.4.6. Bayılma/ Uyku 38
2.4.7. Kanibalizm (Wendigo Psikozu) / Yamyamlık 38
2.4.8. Sağaltıcılar 39
2.4.9. Sağaltım Yöntemleri / Sağaltım Nesneleri 39
3. GEREÇ ve YÖNTEM 40
3.1. Amaç 40
3.2. Araştırmanın Önemi ve Özgünlüğü 40
3.3. Tezin Veri Tabanı 40
3.4. Tezde İzlenen Yöntem 46
3.5. Masalların Araştırmaya Dahil Edilme ve Hariç Bırakılma Ölçütleri 47
3.6. Tezin Sınırlılıkları 48
4. BULGULAR 49
4.1. Türk Masallarında Sağlık Teması 49
4.1.1. Evvel Zaman İçinde 49
4.1.1.1. Üç Elma Masalı 49

4.1.1.2. Sedef Bacı Masalı 49
4.1.1.3. Gelincik Günü Masalı 50
4.1.1.4. Hamur Bebek Masalı 50
4.1.2. Az Gittik Uz Gittik 50
4.1.2.1. Dünya Güzeli Masalı 50
4.1.2.2. Yeraltı Diyarlarının Kartalları Masalı 51
4.1.2.3. Cazı Kızı Masalı 52
4.1.2.4. Can Kuşu Çor Kuşu Masalı 52
4.1.2.5. Eşek Kafa Masalı 52
4.1.2.6. Üşengeç Masalı 53
4.1.2.7. Mehmed Eşkıya Masalı 53
4.1.2.8. İlik Sultan Masalı 53
4.1.2.9. Balıkçı Güzeli Masalı 54
4.1.2.10. Nohut Oğlan Masalı 54
4.1.3. Zaman Zaman İçinde 54
4.1.3.1. Nardaniye Hanım Masalı 54
4.1.3.2. Menekşe Yaprağından İncinen Kızım Masalı 55
4.1.3.3. Arap Lala Masalı 56
4.1.3.4. Ahu Melek Masalı 56
4.1.3.5. Sitti Nusret Masalı 56
4.1.4. Keloğlan Masalları 57
4.1.4.1. Keloğlan ile Kırk Haramiler Masalı 57
4.1.4.2. Keloğlan ile Padişah Masalı 57
4.1.4.3. Keloğlan Hiç Alıyor Masalı 58
4.1.5. Billur Köşk 58
4.1.5.1. Billur Köşk Masalı 58
4.1.5.2. Helvacı Güzeli Masalı 59
4.1.5.3. Muradına Eren Dilber (Sabır taşı) Masalı 59
4.1.5.4. Muradına Ermeyen Dilber Masalı 59
4.1.5.5. Zümrüdü Anka Kuşu Masalı 60
4.1.5.6. İğci Baba Masalı 61
4.1.5.7. Sefa ile Cefa Masalı 61

4.1.5.8. Ali Cengiz Oyunu Masalı 62
4.1.5.9. Kara Yılan Masalı 63
4.1.5.10. Saka Güzeli Masalı 63
4.1.6. Türk Masalları 63
4.1.6.1. Keçi Kız Masalı 64
4.1.6.2. Bir Göze Bir Gül Masalı 64
4.1.6.3. Yeşil Kuş Masalı 64
4.1.6.4. Ağlayan Nar ile Gülen Ayva Masalı 65
4.1.6.5. İhtiyar Kuş Masalı 65
4.1.6.6. Sihirli Yüzük Masalı 66
4.1.6.7. Seksen Göz Masalı 66
4.1.6.8. Çifte Kambur Masalı 67
4.1.6.9. Alabalık Masalı 67
4.1.6.10. Limon Kız Masalı 68
4.1.6.11. Kırk Haramiler Masalı 68
4.1.6.12. Sihirli Çeşme Masalı 68
4.1.6.13. Doğruluk Masalı 69
4.1.6.14. Keloğlan Yedi Kat Yerin Altında Masalı 69
4.1.7. Al'lı ile Fırfırı 69
4.1.7.1. Al'lı ile Fırfırı Masalı 69
4.1.7.2. Alaca Bulaca Masalı 70
4.1.7.3. Dünya Güzeli Masalı 70
4.1.7.4. Balıkçı Masalı 70
4.1.7.5. Kabak Donunda Kız Masalı 71
4.1.7.6. Topal Dev Masalı 71
4.1.7.7. Kırk Kardeşler Masalı 72
4.1.7.8. Hotlu Kız Masalı 72
4.1.7.9. Avcıoğlu Masalı 72
4.1.7.10. Dalyanoğlu Masalı 73
4.1.7.11. Mavi Gelin Masalı 73
4.1.7.12. Karanlık Dünya Masalı 73

4.2. Alman Masallarında Sağlık Teması 74
4.2.1. Grimm Masalları I 74
4.2.1.1. Sadık Johannes Masalı 74
4.2.1.2. Erkek Kardeş ile Kız Kardeş Masalı 74
4.2.1.3. Rapunzel Masalı 75
4.2.1.4. Ormanda Üç Cüce Masalı 75
4.2.1.5. Üç Yılan Yaprağı Masalı 76
4.2.1.6. Külkedisi Masalı 76
4.2.1.7. Bilmece Masalı 77
4.2.1.8. Yedi Karga Masalı 77
4.2.1.9. Elsiz Kız Masalı 77
4.2.1.10. Cennetteki Terzi Masalı 78
4.2.1.11. Parmak Çocuk Masalı 78
4.2.1.12. Haydutun Nişanlısı Masalı 78
4.2.1.13. İsim Babası Masalı 79
4.2.1.14. İsim Babası Azrail Masalı 79
4.2.1.15. Ardıç Ağacı Masalı 79
4.2.1.16. Uyuyan Güzel Masalı 80
4.2.1.17. Pamuk Prenses Masalı 80
4.2.1.18. Sevgili Roland Masalı 81
4.2.1.19. İki Kardeş Masalı 81
4.2.1.20. Jorinde ve Joringel Masalı 82
4.2.1.21. Karanfil Masalı 82
4.2.1.22. Boşver Kardeş Masalı 82
4.2.2. Grimm Masalları II 82
4.2.2.1. Altın Çocuklar Masalı 82
4.2.2.2. Şakıyan Hoplayan Zıplayan Tarla Kuşu Masalı 83
4.2.2.3. Kaz Çobanı Kız Masalı 83
4.2.2.4. Genç Dev Masalı 83
4.2.2.5. Cüce Masalı 84
4.2.2.6. Altın Dağ Masalı 84
4.2.2.7. Karga Masalı 84

4.2.2.8. Köylünün Uyanık Kızı Masalı 84
4.2.2.9. Üç Minik Kuş Masalı 85
4.2.2.10. Hayat Suyu Masalı 85
4.2.2.11. Doktor Hepbilir Masalı 85
4.2.2.12. Şişedeki Cin Masalı 85
4.2.2.13. Karakurbağa Masalı 85
4.2.2.14. İki Gezgin Masalı 86
4.2.2.15. Kirpi Hans Masalı 86
4.2.2.16. Üç Hekim Masalı 86
4.2.2.17. Korkusuz Prens Masalı 87
4.2.2.18. Sadık Ferenand ile Kalleş Ferenand Masalı 87
4.2.2.19. Tek Göz, İki Göz, Üç Göz Masalı 87
4.2.2.20. Altı Uşak Masalı 88
4.2.2.21. Ak Gelin Kara Gelin Masalı 88
4.2.2.22. Eşekçik Masalı 89
4.2.2.23. Demirci Ocağında Gençleştirilen Dilenci 89
4.2.2.24. Zümrüdü Anka Kuşu Masalı 89
4.3. Tablolar Üzerinde Masallarda Sağlık Teması 89
5. TARTIŞMA 96
5.1.Türk Masallarındaki Hastalık-Sağlık Sorunlarının ve Sağaltımlarının Değerlendirilmesi 96
5.2. Alman Masallarındaki Hastalık- Sağlık Sorunlarının ve Sağaltımlarının Değerlendirilmesi 104
5.3. Türk ve Alman Masallarında Benzer ve Farklı Sağlık Temaları 110
6. SONUÇLAR ve ÖNERİLER 116
KAYNAKLAR 118
ÖZGEÇMİŞ 123

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo No **Sayfa No**

Tablo 1. "Evvel Zaman İçinde" Ulaşılabilen Baskılar Tablosu 44

Tablo 2. "Zaman Zaman İçinde" Ulaşılabilen Baskılar Tablosu 44

Tablo 3. " Az Gittik Uz Gittik" Ulaşılabilen Baskılar Tablosu 44

Tablo 4. "Billur Köşk" Ulaşılabilen Baskılar Tablosu 45

Tablo 5. "Keloğlan Masalları" Ulaşılabilen Baskılar Tablosu 45

Tablo 6. "Türk Masalları" Ulaşılabilen Baskılar Tablosu 45

Tablo 7. "Al'lı ile Fırfırı" Ulaşılabilen Baskılar Tablosu 46

Tablo 8. "Grimm Masalları I-II" Ulaşılabilen Baskılar Tablosu 46

Tablo 9. Eflatun Cem Güney'in "Evvel Zaman İçinde" Kitabındaki Masallarda Sağlık-Hastalık Unsurları 90

Tablo 10. Pertev Naili Boratav'ın "Az Gittik Uz Gittik" Kitabındaki Masallarda Sağlık-Hastalık Unsurları 90

Tablo 11. Pertev Naili Boratav'ın "Zaman Zaman İçinde" Kitabındaki Masallarda Sağlık-Hastalık Unsurları 90

Tablo 12. Tahir Alangu'nun "Keloğlan Masalları" Kitabındaki Masallarda Sağlık-Hastalık Unsurları 91

Tablo 13. Tahir Alangu'nun "Billur Köşk" Kitabındaki Masallarda Sağlık-Hastalık Unsurları 91

Tablo 14. Naki Tezel'in "Türk Masalları" Kitabındaki Masallarda Sağlık-Hastalık Unsurları 92

Tablo 15. Oğuz Tansel'in "Al'lı ile Fırfırı" Kitabındaki Masallarda Sağlık-Hastalık Unsurları 93

Tablo 16. Jacop ve Wilhelm Grimm'in Kamuran Şipal Çevirisi "Grimm Masalları I" Kitabındaki Masallarda Sağlık-Hastalık Unsurları 94

Tablo 17. Jacop ve Wilhelm Grimm'in Kamuran Şipal Çevirisi "Grimm Masalları II" Kitabındaki Masallarda Sağlık-Hastalık Unsurları 95

ÖZET

Türk ve Alman Masallarında Sağlık Teması

Anlatmaya dayalı edebi türlerden biri olan masallar, ait oldukları toplumların kültürel değerlerini taşımaktadır ve bu değerler, masal anlatıcıları vasıtasıyla nesilden nesle aktarılıp günümüze kadar gelmiştir. Masallar, bir toplumun hayata bakışını, inançlarını kendine has özelliklerle yansıtmaktadır. Masallarda, yaşam-ölüm, sağlık-hastalık, hastalanma-iyileşme gibi unsurlar yer almaktadır. Çalışmamızda, Alman derleyicilerden Grimm Kardeşler ile Türk derleyicilerden Pertev Naili Boratav, Eflatun Cem Güney, Tahir Alangu, Naki Tezel ve Oğuz Tansel'in derlediği masallar bu unsurlar yönünden incelenmiş ve iki farklı toplumun sağlığa-tıbba-hekime bakışı değerlendirilip karşılaştırılarak benzerlikleri ve farklılıkları ortaya konmuştur.

Anahtar sözcükler: Masal, sağlık, tıp.

ABSTRACT

Theme of Health in Turkish and German Tales

Tales that is one of the narrative-based literary genres carry the cultural values of the societies they belong to, and these values have been transmitted from generation to generation through the narrators of tales and have come up to nowadays. Tales reflect the vision of a society to life and its beliefs with its own characteristics. There are some elements such as life-death, health-disease, illness-recovery in the cases. In this study, health-medicine-physician views of two different societies will be evaluated and compared, and the similarities and differences between the Grimm Brothers and Turkish compilers such as Pertev Naili Boratav, Eflatun Cem Güney, Tahir Alangu, Naki Tezel and Oğuz Tansel have been examined.

Key words: **Tales, health, medicine.**

1. GİRİŞ

1.1. Tezin Konusuna Genel Bir Bakış

Masal, olağanüstü olayların ve kahramanların anlatıldığı ve gerçek hayatta gerçekleştirilemeyen bazı hususların dile getirildiği hayal ürünü bir anlatı türüdür. Masal birçok masal araştırmacısı tarafından, farklı yönleriyle değerlendirilerek pek çok farklı tanımla ifade edilmiştir (1,2,3). Sözlü anlatım olarak masal anlatıcıları vasıtasıyla günümüze kadar taşınmış olan masallarda, yaşam-ölüm, sağlık-hastalık, hastalanma-iyileşme gibi unsurlar yer almaktadır. Masalları bu unsurlar yönünden incelemek, toplumun sağlığa-tıbba-hekime bakışını anlamak ve değerlendirmek yönünde kullanılabilir. Bu çalışmada, masallara bir de sağlık yönüyle bakılmıştır. Masallarda tedavi yöntemleri (4), hastalıklar ve engeller (5) toplumun sağlığa ve hekime (6) bakışı irdelenmiştir; Türk ve Alman kültürleri arasındaki benzerlikler ve farklılıklar karşılaştırılmıştır. Çalışmamızın temelini Grimm Kardeşler'in derlediği masallar (7) ile Naki Tezel (8), Pertev Naili Boratav (9,10), Tahir Alangu (11,12), Oğuz Tansel (13), Eflatun Cem Güney (14) gibi Türk derleyicilerin derlediği masallar oluşturmuştur.

1.2. Tezin Amacı ve Yapısı

Bu çalışmanın amacı, geleneksel Türk ve Alman masallarını incelemek, bu masallarda yer alan hastalık, tedavi yöntemi, sağlık çalışanı, hijyen, beslenme gibi sağlıkla ilgili temaları ortaya çıkararak, masallara bir de sağlık açısından bakmaktır. Böylelikle iki kültür arası benzerlikleri ve farklılıkları özel bir çerçevede ortaya koymak; masallardaki yansımaları üzerinden toplumların kendilerine özgü niteliklerini karşılaştırmak mümkün olacaktır.

Türk ve Alman masalları üzerine daha önce pedagojik ve dilbilimsel karşılaştırmalı çalışmalar yapılmış olmakla birlikte, çalışmamız masallarda sağlık temasını ele alma konusunda bir ilk olacak, ilgilenenler için kaynak teşkil etme özelliği taşıyacaktır.

Tez konusunun ve tezin yapısal olarak tanıtımından oluşan Giriş bölümünün ardından Genel Bilgiler çerçevesinde, masal ve diğer halk edebiyatı türleri ile ilgili kavramların bulunduğu terimler bilgisi, masalların genel özellikleri, ulusal ve küresel ölçekte masalın yeri, masallardaki sağlık-hastalık sorunları ve sağaltımları ile ilgili alt

bölümler yer almaktadır. Gereç ve Yöntem bölümünde çalışmanın amacına, çalışma sürecinde izlenen yönteme, veri tabanının tanıtılmasına ve çalışmada dâhil-hariç bırakılan kriterlere yer verilmiştir. Bulgular bölümünde sırayla Türk ve Alman masallarındaki sağlık teması ayrıntılı biçimde ele alınmıştır.

Tartışma bölümünde, Türk ve Alman masallarındaki sağlık-hastalık sorunları ve sağaltımları değerlendirilmiş, iki kültür arasındaki benzer ve farklı sağlık temaları ortaya konmuştur.

2. GENEL BİLGİ

2.1. Terimler Bilgisi

Bu bölümde, tez konumuz olan masal ve masal ile bağlantılı kavramlar ele alınmıştır. Sözlü ve yazılı edebiyat kategorilerinde, masaldan destana, şiirden romana değişen geniş bir yelpaze üzerinde farklı yazın türleri bulunur. Şiir ve roman gibi yazılı edebiyat örnekleri birbirinden ayırt edilmesi olanaklı belirgin bir yapı sergilerken, bu durum sözlü edebiyat türlerinde farklıdır. Daha açık bir ifadeyle, sözlü edebiyatta türler arası sınırlar kimi yerde belirsizleşmiş, kimi yerde iç içe geçmiştir. Söz konusu iç içelik göz önünde bulundurularak, masala geçmeden önce, masal ile yakın ilişkide olan öteki sözlü edebiyat türlerinden efsane, destan, fıkra ve hikâye kavramları bu bölümde tanıtılmıştır. Bölümün sonunda masal konusu ayrıntılı biçimde ele alınmıştır.

2.1.1. Efsane

Dilimize Arapça "usture", Farsça "Fesane" kelimelerinden geçen efsane terimi, Devellioğlu Sözlüğünde (1) ve Kamus-ı Türki'de (2) "asılsız hikâye, masal, boş söz, saçma sapan lakırdı, hurufat" olarak tanımlanmaktadır.

Pertev Naili Boratav, efsane sözcüğünün Fransızcadaki "légende" ile Almancadaki "sage" ve "legende" kavramlarını karşıladığını ileri sürmekte ve efsanenin başlıca iki niteliğine değinmektedir. Bunlar efsanenin konusu ve dilidir. Efsanenin konusu inanışla ilişkilidir. Dili ise düz konuşma biçimindedir. Üslûp kaygısı yoktur ve hazır kalıplara yer vermeyen kısa bir anlatıdır. Boratav, efsanenin bir destan parçasının karmaşık ve uzun soluklu anlatı bütününden koparak destana özgü üslûp niteliklerini ve sanata dair süslemelerini yitirdiğini ve sadece olağanüstü yönleriyle bir kişiyi ya da bir olayı bildirme göreviyle sınırlandığını belirtmektedir (3).

Şükrü Elçin "Türk Halk Edebiyatına Giriş" adlı eserinde (15), efsane için "canlı-cansız varlıklarla tabiat hadiseleri karşısında kurulan hayal, tasavvur ve düşünceler; henüz müspet zihniyete ulaşamamış toplulukların doğru, yalan şeklinde kabul ettikleri basit bilgilerden oluşturdukları masallar" tanımını kullanmaktadır.

Halk anlatı türlerinden biri olan efsane, "Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü"nde (16) "söylence, gerçekte olmayan fakat insanlarca olmuş gibi tasavvur edilen birtakım olayları anlatan, edebi kıymeti az bir çeşit masal" olarak tanımlanmıştır.

Bu tanıma göre, bir tabiat olayının meydana gelişini, herhangi bir varlığın yaradılışını olmadık hayallerle süsleyip olağanüstü bir şekilde anlatan sözlü ve yazılı eserler efsane olarak kabul edilmektedir. Efsane "inanış haline gelmeyen mitos" olarak da tanımlanır. Masaldan daha inandırıcı olan efsane, hikâye ve destana daha yakın bir tür kabul edilmektedir (16).

Halk edebiyatı üzerine önemli çalışmaları bulunan Linda Degh, efsane için net bir tanımın yapılmasının zor olduğunu belirterek bir öneri getirmiştir. Degh'e göre, özenilmiş ve planlanmış biçimi ve içeriği nedeniyle efsane salt batıl inanç hikâyelerini değil, aynı zamanda gerçek hikâyeleri, kişisel deneyim hikâyelerini, inanç hikâyelerini, mitleri, anekdotları da kapsamaktadır. Halkbilimcilerin efsane çekirdeği taşıyan tüm bu materyalleri bir araya getirip çözümlemeleri gereklidir. Dolayısıyla Degh efsane sözcüğünü, farklı prensiplere dayanan, küçük kategoriler içerisine girmeye zorlanan, uzun ve kısa bütün hikâyeleri kapsayan bir "şemsiye terimi" olarak kullanmayı önermiştir (17, 18).

Farklı ulusların efsanelerini karşılaştırmalı olarak incelemek amacıyla, International Society for Folk Narrative Research (Uluslararası Halk Anlatıları Araştırmaları Derneği) tarafından efsaneler için uluslararası bir katalog düzenlemesi için hazırlıklara başlanmış ve 1963 yılında dünyanın farklı ülkelerinden halk bilimcilerin katıldığı toplantıda ilk katalog oluşturulmuştur. Bu katalogda Avrupa efsaneleri dört grupta ele alınmıştır (19). Benzeri bir sınıflandırma 1969 yılında bütün sözlü anlatı türlerine ilişkin araştırmaları inceleyen Pertev Naili Boratav tarafından da yapılmıştır (3).

Derneğin ve Boratav'ın geliştirdiği sınıflandırmaya göre efsaneleri dört alt bölümde ele almak olanaklıdır:

1. Yaradılış-Yok oluş/Oluşum-Dönüşüm Efsaneleri

Evrenin, dünyanın, toprağın… nasıl oluştuğunu anlatan efsane türleri "Cosmogonie Efsaneleri" olarak; dünyanın sonunu, mahşer ve kıyamet günleri geldiğinde dünyanın nasıl yok olacağını anlatan efsaneler ise "Eschatologie Efsaneleri" olarak isimlendirilir. Bir diğer destan türüyse Etiologique adı verilen ve bir hayvanın ya da herhangi bir cansız varlığın bugüne nasıl geldiğini nedenleriyle anlatan dönüşüm

hikâyecikleridir. Yusufçuk Efsanesi ve Fransa'da Ovidus'un Metamorphoses'ları buna örnek olarak verilebilir.

2. Tarihi Efsaneler

Bu efsaneler yazılı edebiyatta menkıbe adıyla belirtilen anlatıların tümünü içermektedir. Boratav'a göre buradaki "tarih" sözcüğü geniş bir anlama sahiptir ve tarihi efsaneler konusu açısından 11 alt bölüme ayrılır:

a) Adları belli yerler (dağ, göl ve benzerleri.)
b) İnsan topluluklarının oturdukları yerler (şehir, köy ve benzerleri.)
c) Ünlü büyük yapılar (kilise, cami, köprü ve benzerleri.)
d) Tarihi ünlü kişilerden ya da uluslardan kaldığına inanılan defineler
e) Milletler ve hükümdar soyları
f) Büyük afetler
g) Tarihi ünlü kişilerin savaştıkları olağanüstü güçlü yaratıklar
h) Savaşlar, fetihler, yayılışlar
i) Yerleşmiş bir düzene başkaldırmalar
j) Tarihi önemli olaylar ya da tarihte sivrilmiş kişiler (uygarlıkta kılavuz olmuş, bilginler, şairler, şeyhler, mürşitler ve benzerleri.)
k) Sevda maceraları ile ün salmış âşıklar
l) Başka olaylar içindeki yerleri ile bir toplumun tarihinde iz bırakmış "önemsiz" kişiler (örneğin Genç Osman Efsanesi, Çakırcalı Efe, Boş Beşik)

3. Olağanüstü Kişiler, Varlıklar ve Güçler Üzerine Efsaneler

Bu efsanelerin konusunu "alın yazısı", "ölüm ve ötesi", "tekin olmayan yerler", "orman-göl gibi tabiat parçaları", "hayvanların sahipleri-koruyucuları", "cinler, periler, ejderhalar, olağanüstü güçte yaratıklar", "şeytan", "hastalık ve sakatlık getiren varlıklar (Albastı…)", "olağanüstü güçleri olan kişiler (büyücü, üfürükçü, afsuncu…)", "Mythiqu nitelikte hayvan ve bitkiler (adamotu gibi)" oluşturur.

4. Dini Efsaneler

Bu tür efsanelerde Allah'ın kudretine iman, kahramanlık, fedakârlık, cesaret, doğruluk, cömertlik, samimiyet, ahlaki tavır ve davranışlar içinde yaşanılan sosyal düzene bağlılık gibi konular işlenir. Örnek olarak, Elçin'in çalışmasında da tanıtılan, Hallacı Mansur Efsanesi verilebilir (15).

2.1.2. Destan

Destan sözcüğü Türkçeye, Farsça "dastan" kelimesinden geçmiştir. Destan Kamus-i Türki'de "epik, hikâye", Ferit Devellioğlu Lügatinde ise "epope, hikâye" olarak tanımlanmaktadır (2,1). Destan aynı zamanda, Fransızcadaki "epope" (epopée) ve "epik" (epique) kelimelerini karşılamaktadır. Epik Fransızcada "lirik", "dramatik" anlamına gelmekte ve daha çok şiir ve edebiyat tarzlarını belirten bir sıfat olarak kullanılmaktadır. Fransızcada "anlatı", "uzun şiir", "başarılı macera" anlamlarını taşıyan epope terimi ise Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğüne göre, "konusu genellikle kahramanlık olan uzun manzumeler" için kullanılan bir sıfattır (16, 20).

Pertev Naili Boratav, "100 Soruda Türk Halk Edebiyatı" adlı eserinde (3), destan teriminin başlıca özelliğinin uzun solukta anlatılması olduğunu belirtmektedir. Boratav'a göre destanlar, ulusların yazı-öncesi çağlarında oluşmuş ve gelişmiş eserlerdir. O çağlarda, hem yaradılış ve dönüşümlerle, tanrılarla ve çeşitli olağanüstü varlıklarla, hem de toplumun geçmişiyle ilgili bilgileri destanlar aracılığı ile verilmektedir (3).

Şükrü Elçin, "Halk Edebiyatına Giriş" adlı eserinde (15), destanı "epos, bir boy, ulus (kavim) veya millet hayatında tam estetik hüviyet kazanmamış eser sayılan efsanelerden sonra nazım şeklinde ortaya çıkan en eski halk edebiyatı mahsullerinden biri" olarak tarif etmektedir.

Oğuz, edebi bir metin olan destanların oluşabilmesi ve günümüze gelebilmesi için beş unsurun bulunması gerektiğini belirtmektedir (21).

1. Destan Devri

Destanın oluşturulabilmesi için, toplumun "destan devri" denebilecek bir ortamda yaşaması gerekmektedir. Bu dönem mitoloji unsurlarının toplumu etkilediği ve "alp tipi"nin yani yiğit cesur, asil ve kahraman birinin toplum hayatını yönlendirdiği bir

dönemdir (21). Pertev Naili Boratav da "100 Soruda Türk Halk Edebiyatı" adlı eserinde destanların, toplumların feodal düzende yaşadıkları göçebe ya da yerleşik dönemde oluşturulduklarını ileri sürmüştür. Boratav, destanın kahramanlarının soylu kişiler olduğuna, anlatıcının ya da ozanın destanı anlatırken topluma yön veren, yöneten, onun adına savaşan kişileri övdüklerine ve destanı bu ideal tipleri yaratmak için anlattıklarına dikkat çekmiştir (3).

2. Sözlü Gelenek

İkinci unsur sözlü gelenektir. İleri kuşaklara aktarılabilmesi için, destanın içinde doğduğu toplumun kültür ve edebiyat değerlerini nesilden nesle taşıyan sözlü gelenek ortamına sahip olması gerekmektedir (21).

3. Vak'a

Destanın oluşabilmesi için, toplumu derinden etkileyen ve destanın oluşumuna imkân veren bir ana olayın ortaya çıkması gereklidir. Bu olay bir başarı veya bir felaket olabileceği gibi öteki kültürlerden alınmış bir konu ile anlatıcı tarafından kurgulanmış bir olay da olabilir (21).

Boratav destana konu olabilecek olaylara, kozmogoni-mitoloji konuları ile ulusun geçmişindeki önemli olayları, büyük önderlerin dışta ve içte, toplumun düşmanlarıyla savaşlarını ve toplumu daha rahat bir yaşama ulaştırma çabalarını da dâhil etmektedir (3).

4. Ozan

Oğuz'a göre, destanın oluşmasındaki en önemli etkenlerden biri de aktarılmasıdır. Ozanlar aracılığıyla anlatılanlar, önce ozan tarafından edebi bir biçime dönüştürülür. Daha sonra, toplum üzerinde farklı biçimlerde etki bırakan bu olayın bir ozandan diğer ozana ve bu vesileyle nesilden nesle anlatımı sürer gider (21).

Destanların aktarımında, yukarıda da belirtildiği gibi, ozanların üslupları-söyleyiş özellikleri önemlidir. Boratav bu özellikleri ikiye ayırır. Bunlardan ilki, anlatıcının bellek yükünü hafifletecek, ona olayların sırasını bozmadan, şaşırmadan anlatma kolaylığını sağlayacak edebiyat araçlarıdır. Bunlar, anlatıcının dağarcığında

hazır bulunan benzetme, övme, tamamlama, öğütleme gibi kalıplar ile baş ve iç uyaklarla çağrışıma yarayan söz birlikleridir (3).

Öteki özellik ise ozanın sanatçı kişiliğidir. Boratav'a göre destancı, öğrendiklerini olduğu gibi tekrarlamayan, günlük olaylardan, dinleyicilerini ilgilendiren türlü sorunlardan esinlenmesini bilendir. Bir başka deyişle ozan/destancı, sanatçı kişiliği ile destanda işlenen ana temayı ve onu çevreleyen, geliştiren yan konuları, süsler-motifler, yapmacık-eğlendirici ekler ve şişirmelerle ayrıntılandıran ve böylece hem gelenekten gelen içeriğe hem üslûp-anlatım tekniğine kendinden bir şeyler katabilendir (3).

5. Tespit

Bu aşama, olayın sözlü gelenek ortamını tamamlamadan, sözlü gelenek ortamındaki metnin yazıya geçirilmesidir (21). Destanlar birçok şekilde kaleme alınır. Örneğin toplumun geleceğini tehlikeye düşüren büyük sarsıntılarda, milli duyguları uyandırmak için kaleme alınan destanlar vardır. Firdevsi'nin 10. yüzyılda, İran'da 60.000 beyitte yazdığı Şahname bunlardan biridir (3,15). Diğer bir örnek, 15. yüzyılda geçen ve izleri Doğu Anadolu'dan Orta Asya'ya sürülebilen bir coğrafyada yaşayan Oğuzlara ait hikâyeleri anlatan bir anlatıcının (veya bir başka okuryazarın) kaleme aldığı Dede Korkut Hikâyeleridir (3,15).

Bazı yazılı destanlar da bütünü yeniden kurma yöntemi ile oluşturulmuştur. Finlilerin milli duygularını canlandırmak için 19.yüzyılda, bilim insanı yazar Lönnrot tarafından kaleme alınan, Kalevala'lar bunlara örnek teşkil edebilir. Kalevala'lar, eski destanların parçalarının birbirleriyle birleştirilmesiyle oluşturulmuş destanlardır (3,15).

Şükrü Elçin, bu destanların, cönkler[1] ve mecmualar vasıtasıyla günümüze kadar geldiklerini belirtmektedir (15). Destanların oluşmasını İslamiyet öncesi (eski destanlar) ve sonrası olmak üzere iki kodla inceleyen Elçin, İslamiyet öncesi destanların tam metinlerine ulaşmanın zor olduğunu vurgulamaktadır. Çin, Arap, Türk, İran kaynaklarında dağınık bir vaziyette bulunan destan geleneğinin çok eski dönemlere dayandığını da eklemektedir. Elçin'in geliştirdiği destan sınıflaması aşağıda yer almaktadır (15):

A. İslamiyet Öncesi (Eski Destanlar)

[1] Cönk: eskiden, saz ozanlarının şiirlerini topladığı, kimi zaman başka saz ozanlarının şiirlerine de yer verdiği, eni boyuna göre uzun olan ve uzunlamasına açılan, deri kaplı şiir defter.

1. Alp Er Tonga Destanı
2. Şu Destanı
3. Hun-Oğuz Destanı
a. Göktürk Destanı
b. Ergenekon Destanı
c. Dokuz Oğuz –Uygur Destanı
B. İslamiyet Sonrası Destanlar
a. Manas Destanı
b. Cengizname
c. Battalname
d. Danişmendname
e. Timur ve İdige
f. Mehrali Bey
g. Vak'a –i Hayriye
h. Nizip
i. A'şar
j. Kolera
k. Esnaf
l. Züğürtlük
m. Kahveci
n. Erzincan Zelzelesi

Halk edebiyatının anlatmaya dayalı bu türü, yukarıda da belirtildiği gibi konularını inanışlardan veya gerçek olaylardan alabildiği için, genellikle dinleyiciler destanda geçen olayların gerçek olduğuna inanırdı. Örneğin İlyada Destanı, dinleyiciler için Akhalılar ve Troyalılar'ın tarihi değerindeydi. Ya da Kırgızlar Manas Destanı ile tarihlerini öğrenirdi. Ancak zamanla modern çağa yaklaştıkça dinleyici de destancı da tutumunu değiştirerek kesin inanışını kaybetmiştir.

Boratav'ın belirttiğine göre, bu değişim bir Manascının destana yönelik tanımlamasından anlaşılabilmektedir (3):

"Yarısı yalan, yarısı gerçek
Yârenlerin hatırı için çene çalıp söyleriz "

Kaplan Manas'ın şanı için...
Çoğu yalan, çoğu gerçek, cemaatin hatırı için gümbürletip söyleriz
Boz yeleli erin şanı için
Yanında bulunmuş kişi yok
Yalan ile işi yok...”

2.1.3. Hikâye

Türk Dil Kurumu Sözlüğünde (22), gerçek veya tasarlanmış olayları anlatan düzyazı türü olarak, tanımlanan hikâye kelimesi dilimize Arapçadan geçmiştir. Şemsettin Sami (2) hikâyeyi, “hakiki ve yahut uydurma ve ekseriya hisse kapmaya mahsus sergüzeşt ve vukuat, kıssa, mesel” olarak tarif etmiştir.

Devellioğlu Lügatinde (1), hikâye “anlatma, roman, masal, olmuş bir hadise” olarak ifade edilir. Şükrü Elçin’in, Halk Edebiyatına Giriş adlı eserinde ise (15), “Arap dilinde başlangıçta ‘kıssa’ ve ‘rivayet’ olarak düşünülen, sonraları eğlendirmek maksadı ile ‘taklit’ manasında kullanılan, hikâye terimi, gerçek veya hayali birçok vakaların, maceraların, hususi bir üslupla sözle nakil ve tekrarı” olarak tanımlanır.

Pertev Naili Boratav hikâye terimini, “destanın çağdaş romana doğru gelişimi boyunca beliren ara türlerden biri” olarak tanımlar. Ayrıca Boratav, destandaki kahramanın toplumu için olağanüstü yiğitlikler gerçekleştirdiğine, ancak hikâyelerdeki kahramanların toplumun içindeki sıradan bireyler olması nedeniyle gündelik olaylar yaşadığına vurgu yaparak, hikâyelerde tabiatüstü unsurların azaldığını ve gerçekliğe doğru bir eğilimin belirdiğini belirtmiştir (3).

Ansiklopedik Edebiyat Terimleri sözlüğünde (16) hikâye, “insan hayatında olan veya olma ihtimali bulunan, olacak kanısı uyandıran olayları belirli bir hacim içinde anlatan metinler”dir. Ancak bu tanım daha çok, Maupassant (Guy de Maupassant 1850-1893) tarzı olarak bilinen klasik hikâye için geçerlidir. Çehov tarzı (Anton Pevloviç 1860-1904) modern hikâyelerde olayın fazla bir ehemmiyeti yoktur. Klasik hikâyede esas olan olaydır, modern hikâyede ise olaydan çok, insanın belli bir zaman dilimindeki durumu ön plana çıkartılır.

Hikâyenin ana konusu insandır ve insana dair her şey hikâyenin konusu olabilir. Bir tek insan bile hikâyenin oluşumu için yeterlidir ve temel unsuru insanlar arasındaki

çatışmalardır. Aynı teknikle yazılmasına rağmen, derin psikolojik analizlere gidilmediği ve kısa olduğu için romandan farklıdır.

Boratav hikâyelerin oluşumunun iki farklı yolla olduğunu belirtir (3). Birinci yolda hikâyelerin yaratıcıları bellidir ve bunlar kimlikleri bilinen âşıklardır. Yakın çağda yaşadıkları için hem yaşam biçimlerine hem de hikâye oluşturma süreçlerine tanıklık edebilirler. Bu hikâyecilerin hikâye kaynakları her türlü yazılı metinler, sözlü gelenekte yaşayan masallar ve menkıbeler, gerçek hayatta geçmiş ve derin izler bırakmış kahramanlık, kabadayılık, sevda … olaylarıdır. İkinci yolda ise düzenleyicileri bilinmeyen hikâyeler söz konusudur. Hikâyenin düzenleyicisi aynı zamanda hem şiirleri yaratan hem de öğeleri çeşitli kaynaklardan gelen nesir metnini işleyip bir bütün haline getirdikten sonra anlatan sanatçıdır (3).

Hikâye, Türk edebiyatında, 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren görülmeye başlamıştır. İlk hikâye örnekleri Halid Ziya Uşaklıgil, Samipaşazade Sezai, Mehmet Rauf ve Ömer Seyfettin tarafından verilmiştir (16).

2.1.4. Fıkra

Halk edebiyatı türlerinden biri de Türk Dil Kurumu Sözlüğünde "kısa ve özlü anlatımı olan, nükteli, güldürücü hikâyecik" olarak tanımlanan fıkradır (22).

Şükrü Elçin, daha geniş bir tanımlama yaparak fıkranın "umumiyetle gerçek hayat hadiselerinden hareketle hisse kapmayı hedef tutan ve temelinde az-çok nükte, mizah, tenkit ve hiciv unsuru bulunan sözlü, kısa, mensur hikâyeler" olduğunu belirtmektedir (15). Boratav'ın "100 Soruda Türk Halk Hikâyeleri" isimli kitabında fıkranın taşıdığı güçlü anlama vurgu yapılmış ve "herhangi bir düşünceyi örnek vererek güçlendirmek, karşısındakini ona inandırmak ya da direnişinde yanıldığına tanık göstermek, herhangi bir durumu açıklamak gibi vesilelerle anlatılan nükteli kısa hikâye" olarak tanımlanmıştır (3).

Ana konu olarak insan ve toplum ilişkilerini işleyen bu edebiyat türü, sosyal yaşamda var olan düşünce ve davranış farklılıklarından doğan çatışmalar, insani kusurlar ve gülünç olaylar çevresinde biçimlenmiştir. Fıkra içerdiği nükteli cümlelerle sadece güldürme unsuru taşımamakta aynı zamanda düşündüren, terbiye eden öğeleri de barındırmaktadır. Halkın esprisini, zekâsını, mantık ve muhakemesini, hayat görüşünü ve hayallerini yansıtmaktadır (3,15).

İçerdiği konular açısından değerlendirildiğinde fıkraların konu çeşitliliğine sahip olduğu görülmektedir. Şükrü Elçin, sistematik bir yaklaşım benimseyerek, fıkra konularını üç alt grupta ele almaktadır (15):

1. İdare edenlerle idare edilenler arasında geçen olaylar
2. İnançlara, dini törenlere ve yasaklara ilişkin davranışlar
3. Sosyal, iktisadi ve siyasi görüş ayrılıklarından doğan çatışmalar

Fıkralar aynı zamanda içerdiği zengin tiplemeler açısından da üzerinde durulmaya değer bir halk edebiyatı türüdür. Tiplemelerine göre fıkraları inceleyen Dursun Yıldırım "Türk Edebiyatında Bektaşi Fıkraları" adlı eserinde, fıkralarda karşılaştığımız karakterleri yedi kategoride incelemekte ve örneklendirmektedir (23):

1. Ortak şahsiyeti temsil yeteneği kazanan ferdi tipler

Nasrettin Hoca, İncili Çavuş, Bekri Mustafa, Esenpulat, Ahmet Akay, Kemîne, Bektaşi, Aldar Köse, Haşmet, Koca Ragıp Paşa, Mîrâli, Nasreddin Tusî, Keçecizâde İzzet Molla, Karagöz ve mahalli tipler.

2. Zümre tipleri

Mevlevi, Yörük, Terekeme, Tahtacı

3. Azınlık tipleri

Yahudi, Rum

4. Bölge ve yöre tipleri

Kayserili, Çemisgezekli, Andavallı, Karadenizli, Konyalı

5. Yabancı tipler

Behlül, Karakuşi Kadı

6. Gündelik tipler

Ana-baba, karı-koca, kaynana-gelin, baba-çocuk, anne-çocuk, deli, hasis, cimri, kör, topal, sağır, dilsiz, hırsız, dolandırıcı, eşkıya, yankesici, bıçkın, bezirgân, bakkal, kasap, molla, imam, kadı, asker, ressam, sair, doktor, avukat.

7. Moda tipler

Gerçek hayatta karşılaşabileceğimiz olayların, toplumsal veya bireysel kusurların, gülünç durumların, aykırılıkların ve çatışmaların ince mizahi bir söylemle ve güçlü eleştirel bir dille biçimlendirilerek hikâye çatısı etrafında toplanmasıyla ortaya çıkarılan

fıkralar, kuşkusuz sözlü edebiyat geleneğinin önemli bir türü ve halk zekâsının yaratıcı bir ürünüdür.

2.1.5. Masal

Masal kelimesi, Habeşçe "mesl", Aramice "masla" ve İbranicedeki "masal" dan, Araplara "mesel, masal" şekli ile mukayese ve karşılaştırma manasıyla geçtikten sonra Türkçeye mal olmuştur (15). Anadolu'da "masal" kelimesinin yerine, **metel**, **mesele**, **matal**, **heka**, **hika**, **hikiya, hekeye, oranlama**, **ozanlama** ve **nagıl** kelimeleri de kullanılmaktadır (24).

Ferit Devellioğlu, masal kelimesini, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügatinde, "terbiye ve ahlaka faydalı, yararlı olan hikâye" olarak tanımlamaktadır (1).

Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğünde ise, masal "inançları, bazı örf-adetleri ve genel ahlakı, genellikle çocuklara aşılamak, ders vermek; onları eğlendirmek amacıyla uydurulan ve olması hemen hemen mümkün olmayan olayları konu edinen anlatı" biçiminde ifade edilmektedir (16).

Pertev Naili Boratav, "100 Soruda Türk Halk Edebiyatı" adlı eserinde (3), masal teriminin, "nesirle söylenmiş, dinlik ve büyülük inanışlardan ve törelerden bağımsız, tamamen hayâl ürünü, gerçekle ilgisiz ve anlattıklarına inandırmak iddiası olmayan kısa bir anlatı" olarak tanımlandığını belirtmiştir.

Bilge Seyitoğlu, "Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisinde" (25), masalı, halk arasında, uzun yıllar anlatılan, içinde olağanüstü kişi ve olayların bulunduğu, zaman ve yer kavramlarının belli olmadığı bir sözlü anlatım türü olarak açıklar. Ana unsurunun, "bir varmış bir yokmuş" gibi klişe bir anlatımla başlayan, "onlar erdi muradına" ya da "gökten üç elma düştü biri anlatana, biri dinleyene biri de bana" gibi sözlerle sona eren kalıpları içerdiğini vurgular.

Saim Sakaoğlu, "Gümüşhane Masalları" adlı eserinde (26), masal sözcüğünü, "kahramanlarından bazıları hayvanlar ve tabiatüstü varlıklar olan, olayları masallar ülkesinde cereyan eden, hayal mahsulü olduğu halde dinleyicileri inandırabilen bir sözlü anlatım türü" olarak tanımlamıştır.

Masalın belirgin bir özelliği kendine has anlatıcısının olmasıdır. Kunos, "Türk Halk Edebiyatı" adlı eserinde, bu anlatıcıların çoğunlukla kadınlar olduğunu dile getirmiştir (27).

Esma Şimşek ise "Yukarı Çukurova Masallarında Motif ve Tip Araştırması" adlı tezinde masal terimini "genellikle özel kişiler tarafından, kendisine mahsus (olağanüstü) zaman, mekân ve şahıs kadrosu içinde, yaşanılan hayatla hayal edilen hayatın sistemli bir şekilde ifade edildiği, klişe sözlerle başlayıp, yine klişe sözlerle biten hayal ürünü sözlü anlatım türü" olarak tanımlamaktadır (28).

Masallarda zaman, "evvel zaman" ya da "vaktiyle" tabir edilen, masalcının "-mışlı geçmiş" ya da "geniş" zamanla anlattığı olayların varlığını ve yokluğunu tereddütte tutan, "bir varmış, bir yokmuş" gibi tekerlemelerle anlatıldığı bir geçmiş zamandır. Mekân, Kaf Dağı gibi olağanüstü yerler veya Hindistan, Mısır, Çin gibi uzak ülkelerdir. Kahramanlar, insanlar (padişah, tüccar, oduncu, keloğlan, Arap ve benzerleri.), hayvanlar (aslan, tilki, at, güvercin, papağan ve benzerleri.), bitkiler (ağaç, çiçek ve benzerleri.), maddi unsurlar, aletler, eşyalar (dağ, taş, mağara, kuyu, su, sofra, seccade, değirmen, ayna, çalgı ve benzerleri.), hayali yaratıklar (dev, cin, peri ve benzerleri.), yalın fikirler (akıl, zekâ, iyilik, kötülük, güzellik ve benzerleri.) gibi akla gelebilecek her şeydir (15).

Masal, konuları bakımından çeşitlilik göstermektedir. Tezimizde ayrı bir başlık altında yer vereceğimiz masalları sınıflandırma çalışmaları, 19. yüzyılda başlamıştır. Günümüzde Antti Aarne ve Stith Thompson'ın (29) hazırladığı sınıflandırma kullanılmaktadır. Pertev Naili Boratav ve hocası Wolfram Eberhard da Türk Masallarının Tip Kataloğu'nu hazırlarken bu çalışmalardan yararlanmıştır (24). Pertev Naili Boratav, 100 Soruda Türk Halk Edebiyatı adlı eserinde "Masallar nasıl çeşitlenir?" sorusunu yanıtlarken, Aarne ve Thompson'ın hazırladığı "Milletlerarası Masal Kataloğu"nu referans vermektedir (3).

Her biri Türk masal geleneğinde de örneklenebilen sınıflandırma aşağıda yer almaktadır (3,29,30,31):

1. Hayvan masalları
2. Asıl masallar: olağanüstü masallar, gerçekçi masallar
3. Güldürücü hikâyeler, nükteli fıkralar, yalanlamalar
4. Zincirlemeli masallar

Farklı ülkeler veya milletlerde benzerlik taşıyan masallar olduğu gibi bölgeden bölgeye, yöreden yöreye şekilleri değişen masallar da vardır. İlk zamanlar sözlü anlatım geleneği içinde yer alan ve asırlar boyunca masalcılar tarafından anlatılarak ağızdan ağza, nesilden nesle ulaşmış olan masallar giderek yazıya geçirilmiştir.

Tezimizin temel konusu olduğu için, masal kavramı sonraki bölümden itibaren ayrıntılı biçimde ele alınacaktır.

2.2. Genel Özellikleriyle Masal

2.2.1. Masalın Doğuşu

Masalların nasıl, nerede ve ne zaman ortaya çıktığı uzun yıllar masal araştırmacılarının ilgi odağı olmuş ve bu konuda farklı teoriler ileri sürülmüştür. Grimm Kardeşlerden Wilhelm Grimm, 1856 yılında kardeşiyle birlikte hazırladıkları, "Kinder und Hausmarchen" (Çocuk ve Ev Masalları) adlı Almanca eserin önsözünde masalların kaynağına ilişkin iki teori sunmuştur (24,26,32).

Birinci teoride, Hint-Avrupa dil dairesi içine giren milletlerdeki masal benzerliğine dikkat çekilerek masalların Hint-Avrupa kökenli olduğu ileri sürülmüştür. İkinci teoriye göre ise masallar eski mitlerin parçalanmış şekilleridir. Dolayısıyla bu masalların anlaşılması ancak içinden çıktıkları mitlerin anlaşılmasıyla mümkündür.
Grimm'in açtığı yolda ilerleyen masal araştırmacıları masalların kaynağını üç okula bağlamıştır (24,26,29,32,33):

1. Mitoloji Okulu (Tarih Öncesi Görüş, Kablettarih Nazariyesi, Mitolojik Görüş)
2. Hindoloji Okulu (Tarihi Görüş, Tarihi Nazariye, Hindoloji Görüşü)
3. Antropoloji Okulu (Etnografik Görüş, Etnografik Nazariye, Antropolojik Görüş)

Mitoloji Okulu: Bu görüşün temsilcisi Max Müller (1820-1900), masalların kaynaklarını Hint Mitoloji'sinin Rig-Veda'larında[2] aramıştır. Masalların mitolojilerle benzerliklerine dikkat çeken Müller, Hind-Avrupa milletlerinin mitolojilerini incelemiş

[2] Rig-veda: Tanrılara saygı ve şükür içeren yazılardan oluşan Sanskritçe " bilgeliğin ayetleri" anlamına gelen MÖ.1700-1100 arasında Hintistan'ın kuzey batısınıda ortaya çıkmış metinler.

ve kaynak olarak Hindistan'ı göstermiştir (24,29,34). Müller'in fikirlerini genişleten Sir George Cox, Aryan milletlerinin masallarındaki benzerlikleri ortaya koymuş ve Güneş Mitolojilerine ağırlık vermiştir. Bu sebeple bu okulun savunucularına "Güneş Mitolojistleri" de denmektedir (24,29).

Hindoloji Okulu: Bu görüşün mensupları masalların kaynağını Hindistan olarak göstermişler ancak Güneş Mitolojistlerinden farklı olarak Veda'lar yerine Pançatantra'ları kaynak olarak ele almışlardır. Bu okulun öncülerinden Thedor Benfey (1809-1881), Panchatantra adlı 1859 tarihli eserinin önsözünde, Hindoloji Okulunun temel prensiplerini açıklamıştır. Aesop Masallarının dışındaki bütün masalların kökeninin Hindistan olduğunu belirtmiştir.

Benfey, masalların Avrupa'ya üç kanaldan yayıldığını bildirir (24,26,29,32,33):

1. Onuncu yüzyıldan önce sözlü gelenekle yayılan masallar
(Sözlü gelenek özellikle Slav ülkelerindeki masalların yayılmasında etkili olmuştur.)
2. Onuncu yüzyıldan sonra İslamiyet'in etkisiyle yazılı kaynaklardan Bizans, İtalya ve İspanya'ya geçen masallar
(Avrupa'yı etkileyen edebî kaynaklar başta Farsça "Tutiname" olmak üzere, Arap ve muhtemelen Yahudi yazmalarıdır.)
3. Budizm'e ait olan ve Çin-Tibet üzerinden Moğollar aracılığıyla geçen masallar

Thompson'ın çalışmasında belirttiği üzere, Benfey'den sonra Emmanuel Cosquin masal motifleri üzerinde çalışarak Hindistan'dan gelen benzerliklere vurgu yapmıştır (29). Cosquin, Benfey'in teorisini iki açıdan modifiye etmiştir: İlkinin gerekçesi, masalların yayılmasında Moğolların etkisinin Benfey'in düşündüğü kadar etkili olmamasıdır. Diğeri ise, Mısır Masallarının kökünün Hindistan'a bağlanması için erken olmasıdır. Bu değerlendirmeye göre, Hindistan bütün masalların kökeni olmayabilir; masallar birkaç büyük merkezden ortaya çıkarak dünyaya yayılmış olabilir ve Hindistan bu merkezlerin en önemlilerindendir (29,32).

Antropoloji Okulu: Bu okulun yaklaşımına göre, masalların tek bir kaynağı olamaz ve dolayısıyla tüm masalları Hindistan'a bağlamak doğru değildir. Masalların farklı ortamlarda bile birbirine benzer olarak ayrı ayrı ortaya çıkabileceği görüşünden hareketle, Antropoloji Okulu tek bir merkezden göç yoluyla yayılmanın da söz konusu olamayacağını ileri sürmüştür. Bu okulun öncülerinden Adrew Lang'a göre masallar ilkel hayatın kalıntısıdır. Lang M.Ö. 13. yüzyıla ait Mısır masallarında bulduğu bazı

motiflerin, Herodot ve Homeros'ta da bulunduğunu ileri sürerek bu durumun tek bir merkez açıklamasını çürüttüğünü savunmuştur (29,32,33).

Ursula Ewig, masal araştırmalarını incelediği makalesinde, günümüz masal araştırmacılarının kabul ettiği yeni bir görüşü açıklar: "Tarihî, Coğrafî Metot" (35). Bu görüşe, temsilcileri olan Finli Aarne ve Kaarle Krohn'un ülkelerinin adı verilere "Fin Ekolü" de denmektedir. Aarne ve Krohn, bir masalın bütün varyantları ile karşılaştırılması gerektiğini savunarak, coğrafî yayılışından ve tarihî sıralamalarından yararlanarak masalın muhtemel kaynağının ve yayılma kanallarının tek tek araştırılması yoluna gidilmesini önermiştir (35,36).

Masal araştırmalarında önemli yere sahip çalışmalardan biri de masalların sınıflandırılmasına yönelik yapılanlardır. Sınıflandırma çalışmaları "masal tipleri" ve "masal motifleri" olarak iki ayrı başlık altında yapılmaktadır (24,29).

The Folktale adlı eserinde Stith Thompson, (29) "tip" terimini, bağımsız bir varlığı olan geleneksel masal olarak tanımlamaktadır. Onun tam bir masal olarak anlatılabildiğini ve başka bir masala ya da masallara bağlı olmadığını belirtmektedir. Masalların sınıflandırılmasında esas alınan "tip" kavramına göre gruplandırmayı ise Boratav beş başlıkta yapmaktadır (3):

1. Hayvan Masalları
2. Asıl Halk Masalları
3. Güldürücü Hikâyeler, Nükteli Fıkralar
4. Zincirlemeli Masallar
5. Sınıflamaya Girmeyen Masallar

Stith Thompson'a göre "motif", gelenekte devam edebilme gücü bulunan masalın en küçük elementidir ve bu gücü ortaya koyabilmesi için olağanüstü ve çarpıcı özelliklere sahip olması gereklidir. Motif çoğu masalda üç sınıfta karşımıza çıkar. Birinci sınıfta kahramanlar, tanrılar, olağanüstü hayvanlar, cadı, peri, dev gibi doğaüstü yaratıklar ya da en iyi-en küçük çocuk ve acımasız üvey anne gibi normal insanlar yer alır. İkinci sınıfta olayların arkasındaki bazı öğeler, sihirli objeler, olağanüstü kıyafetler, garip inanışlar bulunurken, üçüncü sınıfta tek bir olay, imtihanlar, denemeler, aldatmalar, kaderin ters dönmesi, geleceğin tayini ya da anormal zulümler vardır (29).

2.2.2. Masal ile Öteki Anlatı Türlerinin Benzerlikleri ve Farklılıkları

Masallar diğer halk edebiyatı anlatı türleri gibi hayatın içinden doğmuş ve günümüze kadar korunmuştur. İçerik ve biçim olarak diğer anlatı türleri ile benzerlikler taşıdığı gibi onu diğerlerinden ayıran bazı farklılıkları da vardır (15, 17, 26). Tezimizin bu bölümünde terimler kısmında ele aldığımız diğer anlatı türleri ile masalın karşılaştırması yapılacaktır.

2.2.2.1. Masal ve Efsane

Masal ve efsane arasındaki içerik ve biçim benzerliklerini beş alt grupta ele almak olanaklıdır (3,26,28):

a. Masallar efsaneler gibi nesir halindedir ve manzum kısımları çok azdır.
b. Her ikisinde de "aksakallı ihtiyar", "ışık", "konuşan hayvanlar", "şekil değiştirme" gibi ortak motifler vardır.
c. Masallar da efsaneler de dünyanın her yerinde var olabilirler. Milli masal ya da milli efsane yoktur, olsa bile çok azdır.
d. Her iki türde de konular çeşitlidir.
e. Efsane bir masalın içinde yer alabilir.

Masalları efsanelerden ayıran bazı farklılıkları vardır. Ewig ve Şimşek'e göre bu farklılıklar beş grupta incelenebilir (28,35):

a. Masallar efsanelere göre biçim olarak daha uzundur.
b. Efsanelerin dinî yönü ağırlıktadır, dine döndürmek ya da imanı kuvvetlendirmek için inandırıcılık özelliği vardır. Masallarda her şey basit ve daha hafiftir dinleyici onun bir hayal ürünü olduğunu bilir.
c. Efsaneler gerçeküstü olayları anlatırken realisttir, buna karşılık masal bütün bu gerçekleri dünyayla bağlarından koparır ve oyun gibi şiirsel bir dünyaya sürükler.
d. Efsaneleri herkes anlatabilir, ancak masalların her zaman özel bir anlatıcısı vardır.
e. Efsaneler çoğunlukla kötü biter ama masallar ise çoğunlukla iyilikle sonlanır.

2.2.2.2. Masal ve Destan

Masalların destanlarla yakın ilgisi olduğu gibi net çizgilerle onları bu anlatı türünden ayıran özellikleri de vardır. Sakaoğlu ve Şimşek masalların biçimsel ve içerik benzerliklerini yedi maddede açıklamışlardır (26,28):

a. Bazı araştırmacılara göre masalların da destanların da kökeni mitolojidir.
b. Her iki türün "ışık", "ak saçlı ihtiyar", "ağaç", "rüya", "kadın", "sayı", "at", "kadın" gibi ortak motifleri vardır.
c. Oğuz Kağan Destanı'nda olduğu gibi kahramanlar masallardaki perilerin yaşamlarına benzer hayat sürerler. Olağanüstü olaylar her iki türde de bulunmaktadır.
d. Manas Destanı'nda Semetey'in karısı Ayçörek istediği zaman "kuğu elbisesini" giyerek bir kuğu şekline girer ya da Manas Destan'ında tavşan aksakallı bir ihtiyara dönüşür. Masallarda da "şekil değiştirme" masalların en önemli ögesidir.
e. Her iki türde de kahramanın en önemli yardımcısı zaman zaman onlarla konuşan, onları tehlikelerden koruyan ve koruyucu hayvan olarak var olan attır.
f. Destanlarda anlatıldığı bölgenin örf-adetlerine, inanışlarına rastlanır. Masallarda da masalcı yaşadığı yerin örf-adet ve inanışlarına masalında yer verir.
g. Herkes destan ya da masal anlatamaz. Her iki türün de özel anlatıcısı vardır. Destan anlatana "manascı", "ırcı/yırcı" gibi isimler verilir. Masal anlatana ise "masalcı", "masal anası/ninesi" denir.

Masalı destandan ayıran farklılıklar beş grupta incelenmektedir (26, 37):

a. Masalların konusu çeşitli olmakla beraber destanların konusu sadece kahramanlıktır. Özellikle milletlerin geçmişindeki önemli olay ve kişileri konu alır.
b. Masallar evrenseldir ancak destanlar millidir. Her milletin sayısız masalı olabilir. Ancak destanların sayısı sınırlıdır ya da hiç yoktur.
c. Masallar nesir ile oluşturulmuştur, manzum kısım çok azdır; ancak destanlar manzum şeklindedir.
d. Masallar destanlara göre daha kısadır.

e. Masallarda yer-zaman ve kişiler hayal ürünüyken destanda kahramanlar gerçektir ve destanda anlatılan olayın tarihle yakın ilişkisi vardır.

2.2.2.3. Masal ve Hikâye

Masallar biçim ve içerik açısından hikâyelere çok benzemesine rağmen, bu iki türü birbirinden ayıran kesin çizgiler vardır. Sakaoğlu ve Şimşek her iki türün benzerliklerini yedi kategoride ele almıştır (26,28):

a. Her iki türün kahramanlarının olağanüstü özellikleri vardır.
b. "Şekil değiştirme", "uçan at", "sihirli elma", "yardımcı ihtiyar" gibi motifler her iki türde de vardır.
c. Hikâyeler de masallar da diğer anlatım türlerini ihtiva ederler. Her ikisinde de efsane, fıkra, ağıt, mâni, beddua, dua, ağıt gibi türler kullanılır. Hatta hikâye kahramanlarından Köroğlu'nun masallarda, masal kahramanı Keloğlan'ın hikâyelerde yer aldığı görülür.
d. Hikâyeleri "meddah" ya da "âşık" anlatır. Masalları da "masalcı" ya da "masal anası/ninesi" anlatmaktadır. Her iki türün de özel anlatıcısı vardır.
e. Her iki türde de konuşan hayvanlara rastlanır.
f. Hikâyelerde de masallarda da "giriş formelleri" vardır.
g. Mısır, Yemen, İstanbul, Hint gibi memleketlere her iki türde de rastlanır.

Bunlarla birlikte masallar hikâyelerden bazı özellikleriyle ayrılır. Bu unsurları Şimşek beş grupta ele alır (28):

a. Masallar nesir şeklindeyken hikâyeler manzum ve nesirden oluşur.
b. Masallar hikâyelere göre daha kısadır.
c. Masallara genellikle sözlü kaynaklardan ulaşılırken hikâyelere yazma ya da matbu kaynaklardan ulaşılabilir.
d. Masalların konusu çeşitli iken hikâyelerin konusu ya kahramanlık ya da aşktır.
e. Masallarda yer ve zaman belirsiz ve hayal ürünüyken, hikâyelerde mekân yeryüzüdür. Hikâyede geçen olayın gerçek hayatla ilgisi olduğu için zamanı da bellidir.

2.2.2.4. Masal ve Fıkra

Güzel vakit geçirmek, eğlenmek ve bir ders vermek maksadıyla anlatılan masalların fıkralarla olan benzerliklerini beş farklı kategoride incelemek mümkündür (3,28):

a. Masallarda fıkra metinleri bulunabilir.
b. Her iki türde de verilmek istenen bir ders, bir öğüt vardır.
c. Masalların da fıkraların da konusunda çeşitlilik söz konusudur.
d. Bazı kaynaklarda masallar ve fıkralar aynı grupta değerlendirilir.
e. Masallar da fıkralar da özel anlatıcılar tarafından anlatılır. Herkes masal ya da fıkra bilir ama ustalıkla anlatamaz.

Masalı fıkradan ayıran belli başlı özellikler şunlardır (3,28):

a. Masallar fıkralara göre daha uzundur.
b. Masalların başlangıçta, ortada ve sonda dinleyicinin dikkatini çekmek için kullanılan formelleri/tekerlemeleri vardır.
c. Masallar hayal ürünüyken fıkralar az çok gerçek hayatla ilgilidir.
d. Masallarda kahramanlar olağanüstüyken, fıkralarda kahramanlar gerçek kişilerdir.

2.2.3. Eğitici Bir Edebiyat Türü Olarak Masal

Masallar hoş vakit geçirmek, eğlenmek ve eğlendirmek için anlatıldığı gibi aynı zamanda dinleyicilere ders vermek ve bulunduğu toplumun kültürel değerlerini diğer kuşağa taşımak için de anlatılır.

Antropolog William Russel Bascom, "Four Functions of Folklore" (Halk Biliminin Dört İşlevi) adlı çalışmasında, halk biliminin işlevlerinden birinin bireylerin eğitilmesine ve toplumun kültürünün gelecek kuşaklara aktarılmasına katkı sağlamak olduğunu belirtmiştir (38).

"Masallar ve Eğitimsel İşlevleri" isimli eserinde, Muhsine Helimoğlu Yavuz, masalların yalnızca çocukların değil yetişkinlerin eğitiminde, dilin öğretilmesinde ve geliştirilmesinde önemli olduğunu ifade etmektedir. Masallar ikileme, benzetme, uyak, bilmece, atasözü gibi konuşma diline ait ögeleri taşıdıkları için, dil öğretiminde iyi bir araçtır (39).

Esma Şimşek, “Masalların İnsan Eğitimi Bakımından Önemi” adlı makalesinde, masalların işlevini beş grupta incelemiş ve dolaylı olarak masalların çocukların eğitiminde, sosyolojik ve tıbbî bilgilerin aktarılmasında, karşılaşılan problemlerin çözümlerinin bulunmasında ve dinî eğitimde aracı olduğunu vurgulamıştır (40).

Üstün Dökmen, “Grimm ve Türk Masallarındaki Davranış Modellerinin Operant Şartlanma ve Denetim Odağı Açısından İncelenmesi” adlı makalesinde, çocukların topluma çabuk uyum sağlayabilmelerinde, içinde yaşadıkları toplumun kültürünün özelliklerini öğrenmelerinde, ahlaki değerlerin kazanılmasında masalların önemli bir işlevi olduğuna dikkat çekmiştir. Bu yüzden masalların üzerinde durulması ve bilimsel olarak incelenmesi gereğini savunmuştur (41).

Aliye Yılmaz “Çocuk Eğitiminde Masalın Yeri” (Bin Bir Gece Masalları Örneği) çalışmasında (42), evrensel değerlerin çocuklara aktarılmasında masalların önemli bir araç olduğunu belirtmiştir. Masallar çoğunlukla mutlu sonla biter; bu yüzden çocukların kendilerini keşfetmelerinde, dünyaya olumlu bakmalarında, iyi ve doğru değerlerin öğretilmesinde masalların olumlu bir rolü vardır. Dürüstlük, sabır, sadakat, bağımsızlık, adalet, eşitlik gibi değerlerin en güzel ifade edildiği yerler masallardır (33,42).

Masalların, ülkemizde değerler eğitimi aracı olarak kullanılmasına ilişkin önemli bir kaynak Tedrisat-ı İbtidaiyye Mecmuası’dır (Eğitim Mecmuası). İlk kez 1910 yılında basılan ve 1927 yılına kadar çıkan bu dergi, toplam 5000 adet basılmıştır. “Osmanlı Dönemi İlkokullarda Değer Eğitimi Ders Örnekleri” adı altında dört grup dokümandan oluşmaktadır (43, 44):

1. Bölüm: Öğretim metot, yöntem ve teknikleri ile ilgili makaleler
2. Bölüm: Masalların derslerde nasıl kullanıldığını ve nasıl başarılı sonuçlar alındığını da vurgulayan uygulamalı ders anlatım metinleri
3. Bölüm: Kullanılacak ders materyalleri destanlar, masallar, hikâyeler, fotoğraflar
4. Bölüm: Resmi bilgiler

Umay Günay “Elâzığ Masalları” adlı eserinde, çocuklara doğru masallarla ulaşıldığı takdirde, yaşama dair pek çok tecrübeyi çocuklara aktarmanın daha telkin edici olduğunu ifade etmiştir (33).

Tez yazarı olarak bu bölümde, Hikâye ve Masal Anlatıcılığı eğitim programında deneyimlediğim, Hocam Şahin Oruç'a ait olan bir anekdotu aktarmak istiyorum[3]. Şahin Oruç, derste aşağıdaki soruyu sordu:

"Cesur, zeki, çalışkan, pratik, zamanı iyi kullanan, pes etmeyen, organize olan ve organize edebilen, beklemeyi bilen, işini iyi bilen ve fırsatları değerlendirebilen çocuklar yetiştirmek ister misiniz?" "Bu özelliklerin hepsi kimlerde bulunur?"

Birer eğitimci olmak dolayısıyla, ideal olarak bu özelliklerin tamamını öğrencilerimizde görmek istediğimizi belirttik. Hoca bizleri dinledikten sonra kendi sorusunu şöyle yanıtladı:

"Bu özelliklerin tamamı, hırsızlarda vardır. Gözlemlediğinizde bu özellikleri göreceksiniz. Eğer öğrenci değerler eğitimi almaz ise gelebileceği nokta hırsızlık, bu yüzden değerler eğitimi önemlidir ve masallar değer aktarımında en ideal materyallerdir".

2.3. Masallara Küresel ve Ulusal Bakış

Sözlü anlatım gelenekleri ve bu bağlamda masallar, somut olmayan kültürel mirasın kuşaktan kuşağa aktarılmasında önemli bir taşıyıcı işlev görmektedir. Bu bölümde sırayla dünyaya, Türklere ve Almanlara ait olan masallar tanıtılacaktır.

2.3.1. Dünya Masalları

Dünya üzerindeki her ulusun-toplumun kendisini temsil eden masalları vardır. Küresel ölçekte ele alındığında her bir kıtanın (Asya masalları, Avrupa masalları, Afrika masalları, Avustralya-Okyanusya masalları, Kuzey-Güney Amerika masalları) kendine ait masalları olduğu görülmektedir. Bu masallar, farklı araştırmacılar tarafından derlenerek bir araya getirilmiş ve böylece sözlü kültürel mirasın devamlılığına katkıda bulunulmuştur.

Tezimizin bu bölümünde dünya masallarından Asya ve Avrupa kıtalarına ait olanları ana hatlarıyla inceleyeceğiz.

[3] Hikâye ve Masal Anlatıcılığı Eğitici Eğitimi dersi (2018).

2.3.1.1. Asya Masalları

Hint Masalları

Asya kıtasına ait olanlar arasında Hint masallarının önemli bir yeri vardır ve birçok araştırmacı dünyadaki bütün masalların kaynağının Hindistan olduğunu ileri sürmektedir (29). Nitekim, masallar yönünden en zengin ülke Hindistan'dır ve Hintlilerin en önemli masal kitapları altı başlık altında toplanmaktadır (24,26,33):

1. Vişnuşarman adında bir bilginin üç prense öğütlerini içeren, beş kitap anlamına gelen ve Türkçe'de Kelile ve Dimne olarak bilinen Pançatantra,
2. Hacmi büyük olduğu için çevrilememiş en hacimli eser olan, Masal Nehirleri Okyanusu,
3. Daha çok vecizelerden oluşan, faydalı bilgiler anlamına gelen, Hitopadeça,
4. Vetâla'nın 25 hikâyesi anlamına gelen masalın bir cesette saklı kötü bir ruh olarak anlatıldığı, Vetâlapancavincati,
5. Masal araştırmalarında önemli bir yeri olan, bilge bir papağan tarafından anlatılan hikâyelerden oluşan, Türkçe'de "Tutiname" olarak bilinen eserin orijinali kabul edilen ve "Sukasaptati" olarak da isimlendirilen Çakasaptati,
6. Diğer eserler; Akıllı ile Deli, Sutralmakava ve bir ölü ruhun Kral Vikrama'ya anlattığı 32 hikâye.

Arap-İran Masalları

Arap masallarının önemli bir örneği olan ve kadınların sadakatsizliğini konu alarak 1001 gece boyunca bir kadın tarafından anlatılan hikâyelerden oluşan, 1001 Gece Masalları (Elf Leyle ve'Leyle), sadece Arap dünyasında değil bütün dünyada önemli bir yere sahip olmuş, dünya klasikleri arasına girmiştir (24,29). Bu eser ilk kez dilimize II. Murat (1421-1451) zamanında tercüman Abdi'nin, sadece Camasbname adlı bölümünü padişahın isteği üzerine çevirmesiyle kazandırılmıştır. En son çalışma Âlim Şeref Onaran tarafından 1992-1993 yıllarında yapılan 16.ciltlik çeviridir (26,33).

1001 Gece Masalları, ilk kez Avrupa'da, zamanının ünlü bir hikâyecisi olan Fransız Antoine Galland (1646- 1715) tarafından 12.ciltlik bir eser olarak çevrilmiş ve "Les mille et une nuits" adıyla ün kazanmıştır. Paris'ten bütün Avrupa'ya 17. yüzyılda yayılmıştır (26).

Arap masalları arasında diğer önemli eser, Türkçeye Bilge Seyidoğlu ve Orhan Yavuz tarafından "Güçlükten Kolaylığa Kederden Sevince" adı ile çevrilen, Ferec ba'deş-Şidde'dir. İçerdiği masallar, konularını gerçek yaşamdan alanlar, insanlar ile doğaüstü varlıklar arasında geçenler ve dinsel inançların etkisiyle yazılanlar olarak üç kısma ayrılmıştır (24,33).

Saim Sakaoğlu, Masal Araştırmaları adlı eserinde, İran masalları arasında 1001 Gece Masallarından farklı olarak erkeklerin sadakatsizliğini konu alan ve gece yerine gündüz anlatılan ve Türkçeye "1001 Gündüz Masalları" (Elfü'n- Nehar ve'n-Nehar) adıyla çevrilen bir masal bulunduğuna dikkat çekmektedir (24). Bu masal ilk kez Fransızcaya diplomat François Pétis de la Croix (1653–1713) tarafından 1710-1712 yıllarında çevrilmiş; daha sonra Türkçeye Fransızcadan Ahmet Raşid tarafından 1867-1871 yılları arasında ve daha sonra Ahmet Hami ve arkadaşları tarafından 1873 yılında çevrilmiştir (24,26).

2.3.1.2. Avrupa Masalları

Saim Sakaoğlu "Gümüşhane Masalları" adlı eserinde Hint ve Arap masallarında masalların yazarının veya derleyicisinin belli olmadığını, ancak Avrupa'ya ait olan Yunan ve Latin masallarında her ikisinin de belli olduğunu ve Yunan masallarının en önemli temsilcisi olarak fabl türünde masallar yazan Aesop'un kabul edildiğini bildirmektedir (26). Aesop masalları 16. yüzyılda Maximus Planudes tarafından kitap haline getirilmiş ve bu eser daha sonra çeşitli dillere çevrilerek günümüze kadar gelmiştir. Sakaoğlu yine aynı eserinde Aesop'tan başka diğer önemli temsilcinin Pheadrus (M.Ö. 50-15) olduğunu ileri sürmüştür. Pheadrus'un, Aesop'un masallarını Latinceye çevirdiğini ve fabl türünde eserler vererek ün kazandığını belirtmiştir (26).

Avrupa'da masal araştırmaları 19. yüzyılda başlamış ve özellikle Fransa, Almanya ve İskandinav ülkelerinde önemli masal araştırmaları yapılmıştır (24,33).
Fransa'da Jean Le Fontaine'in (1621-1695) masal araştırmalarında çok önemli bir yeri vardır. Fabl türünde eserler vermiştir. Aynı dönemde Charles Perrault (1623-1703) da masal araştırmaları alanına Fransız masallarını derleyerek katkıda bulunmuştur (24).
Almanya'da, masal araştırmaları, Grimm Kardeşler'in ilk kez 1812 yılında yayımladıkları "Kinder- und HausMärchen" adlı eserle başlamıştır. Wilhelm Grimm 1856 yılında üçüncü baskıya hazırladığı önsözde masal araştırmalarına ışık tutacak

yöntem ve teorileri tanıtmıştır (29,32). Alman masalları çalışmalarında üç önemli isim öne çıkmaktadır. İlki masallara bilimsel açıdan yaklaşarak öncü olan Grimm Kardeşler, ikincisi masallara ahlaki değerlerle bakması sebebiyle bu alanda öncülük eden, Johann Gottfried Herder (1749-1803) ve Alman masallarıyla Doğu'dan gelen masalları karşılaştırarak 1859'da yeni bir çalışma alanı açan Theodor Benfey'dir (24,26).

Grimm Kardeşlerle birlikte, özellikle İskandinav ülkelerinde masal araştırmalarına olan ilgi artmıştır. Bu ülke araştırmacıları, masallar üzerine çalışabilmek için Folklore Fellow Comunication çatısı altında bir araya gelmiştir. Waldemar Liungman tarafından derlenen "İsveç Halk Masalları" teorik olarak ele alınan ilk çalışmadır. Bu eserde Liungman, tip araştırmalarına ağırlık vermiş ve karşılaştırmalı metodu kullanmıştır. "İki Çıkrık Hikâyesi Üzerinde Mukayeseli Masal Araştırmaları" adlı çalışma İsveç halk edebiyatı içinde önemli yeri olan bir eserdir. Bu çalışma ile İsveçli ünlü yazar C.W. Von Saydow karşılaştırmalı Fin Masal okulunun temellerini atmıştır (32).

Finlandiya'da masal araştırmaları çalışmaları, Finli yazar Elias Lönhort'ın, 1835 yılında "Kalevala" isimli epik halk şiirlerini toplayıp yayımlamasıyla başlamıştır (45). Willson'a göre Lönhort, milli bir kimlik oluşturmak isteği ile dağınık haldeki parçaları bir araya getirerek Fin halkı arasında milli birliğin ve beraberliğin şekillenmesini sağlamıştır (33)

Kai Laitinen, "A History of Findlan's Literature" adlı kitabın, "The Rise of Finnish- Language" bölümünde, Fin masallarının derlenmesinde, Julius Krohn'un, 1865 yılında Fince yazılmış eski metinleri derleyip yayımlamasında öncülük ettiğini, belirmiştir. Bu vesileyle, 1866 yılında, hikâyeler ve peri masalları ile ilgili ilk çalışma, Eero Salmelainen tarafından yapılan "Suomen Kansan Satuja Tarinoita" (Fairy tales and stories of the Finnish people) adlı eserdir (46).

Daha sonra 1884 yılında Kaarle Krohn, topladığı masalları yayımlamış ve Finlandiya'da masal araştırmalarının başlamasına liderlik etmiştir (32,47).

Öte yandan Danimarka'da halk edebiyatı üzerine yapılan ilk çalışma Svend Herleb Grundtvig tarafından derlenen Danca balatlarıdır. Masallara yönelik ilk çalışma ise Hans Christian Andersen tarafından gerçekleştirilmiştir (48).

Stith Thompson "The Folktale" adlı eserinde, Avrupa'da ilk masal derleme çalışmalarının 16. ve 17. yüzyılda İtalya'da ortaya çıktığını belirtmiş, Gianfrancesco

Straparola (1480-1557) ve Giambattista Basile (1575-1632) tarafından derlenen masalların Avrupa'nın ilk derlenmiş masalları sayılabileceğini ileri sürmüştür (29).

William Shakespeare ve Moliere tarafından da ileride kaynak olarak kullanılan, Straparola'nın "Piacevoli Notti" (The Nights of Straparola) adlı eseri o dönemin en önemli masal derleme kitabıdır (29,49). Jack Ziper "Victorian Fairy Tales" adlı eserinde İngiltere'de masallar üzerine yapılan çalışmaların çok az olduğunu bildirmektedir (50). Bu konudaki en önemli çalışma, 1386-1400 yılları arasında Geoffrey Chaucer tarafından kaleme alınan, Cantenbury'e giden bir gurup hacının birbirlerine anlattıkları hikâyelerden oluşan Canterbury Tales (Canterbury Hikâyeleri) adlı eserdir (51).

Sitith Thompson, "The Folktale" adlı eserinde, İngilizlerin daha çok komik hikâyelerle ilgilendiklerini ve bu konuda eserler ortaya koyduğunu ileri sürmüştür. "Wise Men of Gotham" bunlardan biridir. İlk kez 1540 yılında basılan bu eser Batman'in de doğduğu şehir Gotham halkının kralın ziyaretlerinden kendilerini korumak için uyguladıkları komik yöntemleri konu alır (29).

Avrupa masal araştırmaları kapsamında, Rusya'da da masal araştırmaları yapılmıştır. Umay Günay'ın çevirdiği Felix. J.Oinas'ın " Rusya'da Folklor Faaliyetleri" adlı makalede, Rusya'da, özellikle çarlık döneminde, masallara çok önem verildiği belirtilmiştir. Çarlara uyumadan önce masal anlatan görevlilerin olduğu aktarılmıştır (52). Rusya'da ilk masal araştırmaları 1960 yılında Çarın doktoru olarak çalışan Samuel Collins tarafından yapılmış, Collins Rus Halk Masallarını toplayarak yazıya geçirmiştir. Alexander Nikolayevich Afanasyev (1826-1871) ise yaklaşık 600 Rus Masalını toplayarak yayımlamıştır (32,52).

Masal alanında diğer önemli bir çalışma, Vladimir Yakovlevich Propp (1895-1970) tarafından yapılmıştır. Masal araştırmalarına yapısalcı yaklaşımı ve metodu ile öncülük etmiştir. "Masalın Biçimbilimi" adlı eseri masal araştırmacıları tarafından günümüzde en önemli kaynak kabul edilmektedir (33,53).

2.3.2. Türk Masalları

Pertev Naili Boratav "Az Gittik Uz Gittik" adlı eserinde Türk masalları geçmişinin İslamiyet öncesi döneme kadar götürülebildiğini ileri sürmüştür (9). Uygur Türkçesine Çinceden çevrilen "Altun Yaruk", 10. yüzyıla ait Uygurca yazılmış "Prens Kalyanamkara ve Papamkara Hikâyesi" ve aslı Sanskritçeden önce Çinceye sonra

Uygurcaya çevrilen "Kuanşi İm Pusar" İslamiyet öncesi Türklerde masal özelliği taşıyan eserlerdir. Bu eserler yabancı Türkologlar tarafından Almanca, Fransızca, Macarca dillerine çevrilmiş ve 1900-1960 yılları arasında Türk folkloristler tarafından yeniden Türkçeye kazandırılmıştır (24).

Saim Sakaoğlu, "Masal Araştırmaları" adlı eserinde Mevlana'nın Mesnevi'sinde masal özelliği içeren birçok hikâyeye rastlandığını ifade etmektedir (24). Pertev Naili Boratav, Mevlana'nın "Fih-Mafîh" adlı eserinde dostu Tebrizli Şems'den duyarak anlattığı bir hikâyenin masal kataloğunda incelenen bir masalın epizodu olduğunu belirtmektedir (9).

Türk masallarının tarihsel geçmişinde önemli bir yeri olan "İbnî Sina Hikayeleri" 16. ve 17. yüzyıl elyazmalarında yer almaktadır. Bu hikayeler 19. yüzyıldan itibaren basılmaya başlanmıştır (24). Ahmet Ateş, "Türk Halk Hikâyelerinde İbnî Sina" adlı makalesinde, İbnî Sina ile ilgili en eski eserin Seyyid Ziyaeddin Yahya'nın 1038'de (1629) yazdığı "Gencîne-i Hikmet" olduğunu bildirmektedir (54). Esma Şimşek "İbnî Sina Hikâyelerinin Arketipsel Tahlili Hakkında" adlı eserinde Orta çağ İslam dünyasında ve Batı dünyasında önemli bir bilim insanı olarak tanınan İbnî Sina'nın bu hikâyelerde, simyacı, büyücü, evliya, sihirbaz gibi vasıflarla ortaya çıktığını ve hikâyelerin İbnî Sina'nın mükemmel insan olabilme yolundaki maceralarını ihtiva ettiğini belirtir (55).

Türk masalları arasında en önemli kaynaklardan biri de "Billur Köşk Masalları"dır. "Hikâye-i Billûr Köşk ve Elmas Sefine" ismiyle de tanınan bu masalın ne zaman ve kimin tarafından kaleme alındığı bilinmemektedir. Alman Türkolog Theodor Menzel (1878-1939) 1923 yılında "Der Kristall-Kiosk" adıyla, bu masalı Almancaya çevirmiş; 1961 yılında Tahir Alangu Türkçeye kazandırmıştır. Tahir Alangu, bu eserle ilgili olarak ulaşılabilen en eski baskının 1876 yılına ait olduğunu belirtmiştir (11,24, 56).

Türk masalları ile ilgili bilimsel çalışmalar ilk kez Macar ve Rus Türkologlar tarafından gerçekleştirilmiştir (24). Ignâz Kûnos (1862-1945) Türk masalları üzerine en çok çalışan folkloristtir. "Türk Halk Edebiyatı" adlı eserinde Kûnos, kendisinden önce Türk masallarıyla ilgili bir çalışma yapılmadığını belirtmektedir (57). Sakaoğlu'nun aktardığı bilgiye göre, Rus Türkolog F. Wilhelm Radloff (1837-1918), Türk boylarının halk edebiyatı ürünlerini topladığı "Propen" adıyla bilinen eserinin bir cildinde, 25 adet

Türk masalını incelemiştir (24). Seyitoğlu, Türk yazarlarının masal araştırmalarına olan ilgilerinin, bu çalışmaların ardından başladığını ileri sürmektedir (25).

Sakaoğlu, Türklük şuurunu daha belirgin bir hale getirmek için masallara yönelik çalışmaların ilk kez 1910 yılında İzzet Ulvi adlı bir yazar tarafından başlatıldığını belirtmektedir. Ulvi, Türk Yurdu dergisinde "Türk Masalları" adı altında masallar yayımlamıştır (24). Diğer önemli bir eser, K.D. Hanım tarafından, 1912 yılında oluşturulan "Türk Masalları" kitabıdır. Daha sonra bu kitap, Alman yazarlar tarafından Almancaya çevrilmiştir (24,26).

Sakaoğlu, Ziya Gökalp'in masal araştırmalarında önemli bir yeri olduğunu ifade etmiştir (24). Ziya Gökalp'in ilk manzum masalı 1912'de yayımlanan "Alageyik" masalıdır. Daha sonra 1914 yılında "Kızılelma" adı altında masalları derlemiş, yazmış ve yayımlamıştır. Sadece masalları yayımlamakla kalmayıp aynı zamanda "Küçük Mecmua" adlı dergide yazdığı "Masallar Nasıl Toplanmalı" başlıklı makalesi ile araştırmacılara masal araştırmaları konusunda yöntem önermiştir (24, 26, 28).

Sistemli derleme çalışmaları Cumhuriyetle birlikte yaşama geçmiştir. Doğrudan doğruya halk ağzından alınan masalların derlenmesine ve bilimsel masal araştırmalarına bu dönemde başlanmıştır. Bu alandaki en önemli çalışmayı Pertev Naili Boratav vermiştir (9).

Masal araştırmalarına masal arşivi kurarak katkı sağlayan İngilizce Profesörü Ahmet Edip Uysal, Türkiye'yi gezerek masal toplamış ve onları İngilizceye çevirerek yayımlamıştır (24,37). Uysal'ın Amerikalı araştırmacılar Profesör Warren S. Walker ve Barbara K. Walker ile birlikte kaleme aldığı 'Tales Alive in Turkey" ve devamı olan "More Tales Alive in Turkey" bu alanın en önemli eserleridir. Bu iki eserin oluşumunda, Texas Tech Üniversitesi'nde kurulu olan "Archive of Turkish Oral Narrative" (Türk Sözlü Anlatmaları Arşivi) kullanılmıştır. İlk kitap 1966'da basılmıştır, ancak devamı olan ikinci kitap 1992'de teyp şeritlerin yazıya aktarılmasıyla oluşturulmuştur. Türkiye çalışmaları 1970- 1980'lerde masalların banda alınmasıyla toplanmıştır (24,26,58).

Oğuz Öcal "Masallar" adlı makalesinde, masalların UNESCO'nun 17 Ekim 2003 tarihindeki 32. genel konferansında imzaladığı "Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi" kapsamına girdiğini ifade etmektedir (59). Nitekim Ankara'da

2013 yılında açılan Somut Olmayan Kültürel Miras Müzesi'nde masal anlatan bir balmumu Masal Ana figürü sergilenmektedir (60).

Tezimizin veri tabanı, Türk masallarının derlenmesinde ve yaygınlaştırılmasında ve bilimsel olarak ele alınmasında öncülük eden yazarlar tarafından derlenen masallardan oluşmaktadır. Aşağıda bu öncü yazarlar ve eserleri hakkında bilgiler yer almaktadır.

2.3.2.1. Eflatun Cem Güney (1896-1981)

Literatürde "Türk masalcılığının efsane adı" unvanını alan Eflatun Cem Güney, derlenmiş malzemelerin değiştirilmeden korunmasını savunarak, "Bir Varmış Bir Yokmuş" adlı masal kitabının ön sözünde, masallarla ilgili çalışma sebebini "halk dilinin ve ruhunun vatanı sayılan folklor mahsullerini sadece zamanın vefasızlığından korumak için değil, dil ve edebiyatımıza da küçük bir hizmetimiz dokunsun diye yapıyoruz" açıklamasıyla ortaya koymaktadır (24,61).

Uluslararası alanda da masal çalışmalarıyla tanınan Güney, Danimarka'da "Hans Christian Andersen Medal Kurumu" tarafından ilki 1956'da ikincisi 1960 yılında olmak üzere iki kez "Andersen Payeli Şeref Diploması ve Çocuk Edebiyatı Sertifikası" kazanmıştır. Aynı zamanda, 1956 yılında çağdaş yazarlar arasında düzenlenen bir yarışmada "Açıl Sofram Açıl" masalı 55 ülkeden 11 eser arasında en başarılı çalışma olarak kabul edilmiştir (24).

Eflatun Cem Güney'in "Evvel Zaman İçinde" eseri aynı zamanda, okuma yoluyla sağaltımın (bibliyoterapinin) çalışma konusu da olmuştur (62).

2.3.2.2. Pertev Naili Boratav (1907-1998)

Türkiye'de halk bilimi ve halk edebiyatı alanlarını akademik düzeyde kuran ve uzun yıllar Türk kültürünü araştıran Boratav'ın çoğunu annesinden derlediği Türkische Volksmärchen isimli eseri 1967 yılında Berlin'de yayımlanmıştır ve içinde 40 masal bulunmaktadır.

Sakaoğlu, Boratav'ın çalışmalarını "Türk Masal Araştırmaları Tarihi", "Katalog Çalışmaları" ve "Metin Yayınları" olmak üzere üç farklı grupta ele almaktadır (9,24, 26).

"Hayvan Masalları Kataloğu" ve "Türk Masal Tipleri Kataloğu" (Typen Türkischer Volkmärchen,1958) adlı eserleri ile masal çalışmalarına çok önemli katkılar sağlayan Boratav'ın "Contes Turcs" adlı kitabında bir tekerleme ile 21 masal metni vardır. "100 Soruda Halk Edebiyatı" adlı eserinde masallarla ilgili uzun bir bölüm bulunmaktadır (3,9).

"Zaman Zaman İçinde" adlı eserinde 21 tekerleme ve 22 masal yer almaktadır. Kitabın, önsözünde ve giriş bölümünde, masalların özellikleri, içerikleri ile ilgili bilgi aktarılmış, masal araştırmacılarına yol gösterecek masal derleme yöntemleri ve teknikleri anlatılmıştır. Son bölümde ise masalların toplandığı kaynaklara yer verilmiştir (10).

"Az Gittik Uz Gittik" adlı eseri, içinde Karatepeli Fıkraları'nın da bulunduğu 48 masaldan oluşmaktadır. Masal ve tekerlemeden oluşan 48 metin içermektedir. Metinlerden sonra metinlerle ilgili künye bilgisi bölümü eklenmiş ve en sonunda kısa bir Türk masalları tarihi aktarılmıştır (9).

2.3.2.3. Tahir Alangu (1915-1973)

Saim Sakaoğlu'nun "farklı bir masalcı" olarak anlattığı Alangu, Türk masal araştırmalarına "Masal Araştırmaları Sahasına Toplu bir Bakış ve Türk Halk Masallarının İç Yapısı ve Kahramanları Üzerine Bir Deneme" adlı tezi ile katkı sağlamıştır (24).

Alangu'nun, "Billur Köşk Masalları" adlı eserinde 14 masal bulunmaktadır. Son bölümü kitapla ilgili kısa bir tarihî bilgi içermektedir. Alangu bu kitabı yazarken, orijinal kitaptaki masallardan "Kahveci Güzeli" adlı masalı çıkarmış ve bunun sebebinin parçanın yapısına sımsıkı yapışmış müstehcen, kaba özellikleri olduğunu açıklamıştır. Bu masalın yerine "Helvacı Güzeli" adlı masalı eklemiştir (11).

"Keloğlan Masalları" adlı eseri 19 masal içermektedir. Kitabın sonunda küçük bir sözlük ve Keloğlan masalları konusu ile ilgili bir makalesi bulunmaktadır. Bu makalede Alangu, Keloğlan'ın sadece Türklere ait bir masal tipi olmadığını ileri sürmüştür. Keloğlan tipinin dünya halk edebiyatında yaygınlığını örneklerle göstermiş; ayrıca Türk Keloğlan tipinin özelliklerine değinmiştir. Alangu, Keloğlan masallarını, "Asıl Keloğlan Masalı" (Kelli Keloğlan Masalı) ve "Düzmece ya da Tebdil Gezen Keloğlan Masalı" olarak iki farklı grupta değerlendirmiştir (12,63).

2.3.2.4. Naki Tezel (1915-1980)

Naki Tezel'in büyük sabır ve titizlikle özellikle İstanbul'da ve Ankara'da bulunanlar olmak üzere yurdun çeşitli kaza ve köylerinden 1933-1958 yılları arasında derlediği 54 masalı içeren bu kitap, "Türk Kültürü Kaynak Eserleri" dizisi için hazırlanmıştır (8).

Saim Sakaoğlu, "Masal Araştırmaları" adlı eserinde, Naki Tezel'in bir bürokrat olduğunu asıl işinin devlet memurluğu olduğunu bildirerek, masal araştırmalarında onun gayretinin ve hevesinin diğer araştırmacılara örnek olduğunu vurgulamıştır (24).

Naki Tezel, kitabın önsözünde, masalların kaynağı, oluşumu, değeri ve Türk masal araştırmaları tarihi gibi, araştırmacılara kaynak olacak bilgiler aktarmıştır.

2.3.2.5. Oğuz Tansel (1915-1994)

Oğuz Tansel'in 1976 yılında iki cilt halinde basılan "Al'lı ile Fırfırı" adlı eseri, 1977 yılında Türk Dil Kurumu Ödülü almıştır. Bir tekerleme ve 26 masaldan oluşan kitabın önsözünde Oğuz Tansel, masalların çocuk eğitimi ve çocuğa dil öğretimi konusundaki önemini vurgulamıştır. Kitabın son bölümüne kendi masal çalışmalarıyla ilgili açıklamalar eklemiştir. Masalları derlediği kaynaklar hakkında da ayrıntılı bilgi aktarmıştır (13).

Meral Ozan, "Anlatı Geleneğinde Farklı Bir Üslup Oğuz Tansel Masalı Al'lı ile Fırfırı" adlı çalışmasında Tansel'in derlediği masalların, Grimm Masalları ve Kûnos'un derlediği masallarla olan benzerliğine dikkat çekmektedir (64).

2.3.2.6. Türk Masallarının Genel Özellikleri:

Türk masallarının biçimsel açıdan taşıdığı özellikler şunlardır (8,28):

1. Çoğunlukla nesirle yazılmıştır ve kısadır.
2. Üç bölümden oluşur. Tekerleme ile başlar, masalın kendisi ile devam eder ve "gökten üç elma düşmüş" gibi bir sonuç tekerlemesi ile biter.
3. Sade ve anlaşılır bir dille anlatılır.
4. Fıkra gibi halk anlatı örnekleri ile dua-beddua gibi genel halk söylemlerine rastlanır.
5. Birkaç tip birleştirilerek tek masalmış gibi anlatılır.

Türk masalları içerik açısından 14 özellik gösterir (8,28,37)

1. Masallarda olağanüstü kahramanlar vardır: Devler, periler, cinler, hayvan şekline girmiş insanlar, sırtında insan taşıyabilen Zümrüdüanka kuşları, parmak/nohut kadar çocuklar, insana dönüşen ağaçlar, bütün köy halkını yiyen kız ve benzerleri.
2. Olağanüstü kahramanların yanında olağanüstü yerler de vardır: Kafdağı, periler ülkesi, yerin kırk kat altındaki ülkeler, kuşlar ülkesi ve benzerleri.
3. Olağanüstü kahramanlar olağanüstü yerlerde olağanüstü olaylar yaşarlar: Beddua ile taş kesilme, şekil değiştirme, göz açıp kapayınca kadar bir yerlere gidebilme ve benzerleri.
4. Kahramanların olağanüstü yardımcıları vardır: Konuşan at, kahramana verilen sihirli objeden çıkan cin/peri ve benzerleri.
5. Her zaman kötüler cezalandırılır. Kötülere "kırk katır mı kırk satır mı?" sorusu yöneltilir ve seçim yapması istenir.
6. İyi ve doğru olan kahraman 40 gün 40 gece eğlenir, mutlu olur; ya padişahın oğlu/kızı ile evlenir ya da padişah/ zengin olur.
7. Masallar her zaman iyilik yapmayı öğütler. Yolda karşılaştığı bir balığa, bir ata ya da bir ağaca iyilik yapan kahraman, masalın sonunda onların yardımıyla başarılı olur.
8. Masallar doğum, ölüm, evlenme, çocuk sahibi olma ya da olamama, yaşlanma gibi yaşama dair izler bulundurur.
9. Masallarda hamama gitme, hicaza gitme gibi dinî ve geleneksel unsurlara rastlanır.
10. Masallarda beddua ile dua en çok kullanılan ögelerdir. Örneğin çocuğu olmayan kişi dua eder ve çocuğu olur ya da dev beddua edince kahraman cinsiyet değiştirir.
11. Dev anasının sütünü içen kahraman devin evladı sayılır, devin kötülüklerinden korunur.
12. Kırk, yedi ve üç sayıları çok sık kullanılır.
13. Bazı tipler bazı karakteristik özellik taşır: Keloğlan (şanslı, kurnaz, saf), köse (yalancı, düzenbaz), üvey anne/kız kardeş (kıskanç, bencil, zalim), küçük kardeş

(zeki, sadık, yardımsever, şanslı, başarılı, güçlü), aksakallı ihtiyar (bilge, yardımsever, cömert) ve benzerleri.

14. Kahramanlar olağanüstü bir biçimde tedavi edilir. Kör olan kız, göldeki suda gözlerini yıkar gözü açılır, hastalanan kahraman yüzük, değnek gibi sihirli objelerle iyileşir.

2.3.3. Alman Masalları

Alman masallarının en kapsamlı örneğini, aynı zamanda tezimizin veri tabanlarından biri olan, Jacop Ludwig ve Wilhelm Carl Grimm Kardeşlerin mektuplardan ve masal anlatıcılarından toplayıp asıllarını bozmamaya özen göstererek bir araya getirdikleri masallar oluşturmaktadır. Grimm Kardeşler derledikleri masalları 1812 yılında "Kinder- und Hausmärchen" (Children's and Household Tales-Çocuk ve Ev Masalları) adlı eserlerinde toplamıştır (15,24). Bu eser sadece Almanya'da değil aynı zamanda Avrupa'da ve dolayısıyla batı toplumlarında, sözlü kültür içinde yaşatılan bir varlık olan masalların kapsamlı bir derleme halinde yazıya geçirilmesinin erken ve önemli bir örneğidir.

2.3.3.1. Grimm Kardeşler

Jacop Ludwig Grimm (1785-1863) ve Wilhelm Carl Grimm (1786-1856) altı kardeşin en büyükleri olarak Almanya'da dünyaya gelmiştir. Ana Neophytou, "Why are Grimms' Fairy Tales so Mysteriously Enchanting?" adlı çalışmasında, Grimm Kardeşlerin edebiyat ve dil alanındaki çalışmalarının onları eski Alman halk edebiyatına yönlendirdiğini ve 1806 yılının başında, Grimm Kardeşlerin masalları toplamaya başladığını ve 1810 yılında dönemin ünlü şair ve roman yazarı Clements Brento'nun yardımıyla -onları 1812 yılında üne götürecek- ilk kitabı bastırdıklarını bildirmektedir (65).

Wilhelm Grimm 1856 yılında kitabın dördüncü baskısına yazdığı önsözde, masalların içeriği, şekli, kaynağı ve yayılışı ile ilgili görüşlerini dile getirmiştir ve bu görüşler ileride masal çalışmalarına öncülük etmiştir (33).

Jack Zipes, "The Brothers' Grimm" adlı kitabının "Once There Were Two Brothers Named Grimm" bölümünde, Grimm Kardeşler'in masalları toplama yöntemleri ile ilgili tartışmaya yer vermiştir. Ziper, uzun bir süre Grimm Kardeşler'in

Almanya'yı baştan sona dolaşarak köylülerden gerçek Alman masalları dinleyerek derlediklerine inanıldığını ancak bu teorinin birçok bilim insanı tarafından çürütülmeye çalışıldığını belirtmiştir. En yaygın görüşün, Grimm Kardeşler'in, masal anlatıcılarını evlerine davet edip, masalları onlardan dinleyip birkaç kez masalı anlattırıp not aldıkları yönünde olduğuna işaret etmiştir. Aynı zamanda aslında bu masal anlatıcılarının köylüler değil, okuma yazma bilen orta sınıfa ait genç kızlar olduğunu da vurgulamıştır (66).

2.3.3.2. Alman Masallarının Genel Özellikleri

Alman masalları biçim ve içerik açısından Türk masallarına benzerlik göstermektedir. Biçimsel olarak Alman masallarının üç özelliği vardır (7,67,68,69):

1. Masallar anlaşılır ve açık bir dille anlatılmıştır.
2. Masallar nesirle yazılmış, kısa metinlerdir. Türk masallarından farklı olarak başında, ortasında ve sonunda çok fazla tekerleme bulunmamaktadır.
3. Masallarda birkaç tip birleştirilerek tek masalmış gibi anlatılmıştır.
4. İçerik açısından Alman masallarında sekiz özellik söz konusudur (7,67,68,69):
5. Masallarda olağanüstü kahramanlar bulunmaktadır: Devler, periler ve benzerleri.
6. Masallarda kahramanların olağanüstü yardımcıları vardır: Zümrüdüanka kuşu, peri ve benzerleri.
7. Meryem Ana, 12 Havari gibi dinî kahramanlar bulunmaktadır.
8. Cüce ve cücelik çoğunlukla hemen her masalda yer alır.
9. Olağanüstü tedavi yöntemleri vardır: Yılan yaprağıyla dirilme, elma ile iyileşme ve benzerleri.
10. İnsandan hayvana ya da hayvandan insana dönüşüm olmaktadır.
11. Havari Petrus masallarda her derde çözüm bulan, birden ortaya çıkan dinî bir kahramandır.
12. Kötülük yapan ya şeytan ya da cücedir.

Tezimizin ana konusu Türk Alman masallarındaki sağlık, hastalık ve sağaltım kavramlarına odaklandığı için izleyen bölümde bu kavramlarının üzerinde durulmuştur.

2.4. Masallardaki Hastalık- Sağlık Sorunları ve Sağaltımları

Masallarda sağlığın ve hastalığın izlerini sürmeden önce "sağlık" ve "hastalık" terimlerini tanımlamak gerekmektedir.

Dünya Sağlık Örgütü'nün 1948 tarihli kuruluş tüzüğünde tanımlandığı üzere sağlık "yalnızca hastalık ve sakatlığın olmaması değil, aynı zamanda fiziksel, sosyal ve mental açıdan tam bir iyilik içinde olma durumu"dur (70). Britannica Sözlükte ise sağlık "geniş kapsamda çevresiyle baş edebilmek için, bireyin fiziksel, mental, duygusal ve sosyal hallerinin devamlılığı durumu" olarak tarif edilmektedir (71).

Türk Dil Kurumu'nun Büyük Türkçe Sözlüğüne göre hastalık "organizmada birtakım değişikliklerin ortaya çıkmasıyla sağlığın bozulması durumu, rahatsızlık, çor, dert, sayrılık, illet, maraz, maraza, esenlik karşıtı"dır (72). Britannica Sözlükte ise hastalık benzer biçimde "organizmanın belli işaret ve belirtilere bağlı olarak normal fonksiyonel ya da yapısal durumundan zarara sapmış hali ve fiziksel yaralanmalardan kaynaklı doğal olandan ayrılma" olarak tanımlanmaktadır (71).

Susan Sontag, "Metafor Olarak Hastalık: AIDS ve Metaforları" adlı kitabında hastalık kavramını "Hayatın gece karanlığıdır; daha sıkıntılı süren bir yurttaşlıktır. Doğup hayata gelen herkes, biri 'sağlıklılar' diğeri 'hastalar' ülkesinde olmak üzere çifte vatandaşlığa sahiptir bu yeryüzünde" sözleriyle ifade etmektedir (73).

Literatür ve ilgili veri tabanı incelendiğinde, masallarda sağlık konusunun daha ziyade hastalık ve hastalıkların sağaltımı üzerinden ele alındığı görülmektedir. Efsaneler, destanlar, hikayeler ve masallar gibi halk anlatılarında geçen hastalıklar ve sağaltımları halk hekimliğindekine benzer yaklaşımlar sergilemektedir. Nitekim Fahri Dağ "Türk Halk Anlatılarında Halk Hekimliği Üzerine Bir Araştırma" adlı doktora tezinde, sayısı az olmakla birlikte, halk anlatılarında halk hekimliği örneklerinin bulunduğunu belirtmektedir (74).

Ali Berat Alptekin'in, masallarda ve hikâyelerde görmeyen gözün sağaltım yöntemlerini anlattığı "Türk Masal ve Halk Hikâyelerinde Görmeyen Gözün Tedavi Edilmesi Motifi Üzerine" (4,74) ve genel olarak masallardaki tedavi yöntemlerini ele aldığı "Türk Halk Hikâyelerinde Halk Hekimliği" (6,74) adlı makaleleri; Umay Günay'ın "Elâzığ Masalları ve Propp Metodu" adlı çalışması, Enver Aras'ın "Elâzığ Masallarında Dua ve Halk Hekimliği" başlıklı makalesi, masallardaki halk hekimliğine dair uygulamalara değinen çalışmalardır (33,75).

Tıpkı Türk masallarında sağlık konulu çalışmaların az olması gibi, Alman masalları ve özellikle Grimm Masalları üzerinde bu konuda yapılan çalışmalar da sınırlı sayıdadır. Nitekim Ann Schmiesing, "Disability, Deformity and Disease in the Grimm's Fairy Tales" adlı eserinde (5) Alman masallarında sağlık teması üzerine yapılan çalışmaların yetersiz olduğunu belirtmektedir.

Masallarda karşılaşılan sağlık-hastalık sorunlarını belli ana başlıklarda toplamak olanaklıdır:

2.4.1. Kısırlık/İnfertilite

İnfertilite problemi toplumun soyun devamı anlamına gelen doğuma ve çocuk sahibi olmaya atfedilen önemin izlerini göstermektedir. Günümüzde de kısırlık bir aile için kaygı verici ve üzücü bir hastalıktır. Çocuksuzluk ya da çocuk sahibi olamama durumu masallarda en yaygın kullanılan bir motiftir. Çocuk sahibi olamayan çiftler uzun zaman sonra ya bir dervişin verdiği elmayı yiyerek (76, 77) ya da dua ederek çocuk sahibi olurlar.

2.4.2. Yapısal Bozukluklar-Bedensel Engellilik

Kimi zaman masal karakterlerinin fiziksel görünümlerinde farklılık söz konusudur. Bu farklılık, günümüz tıbbında hormonal bozuklukla açıklanabilecek devlik-cücelik olabileceği gibi, bazen de masal kahramanının rahat hareket etmesine olanak vermeyen bir fiziksel deformasyon olabilir. Masal kahramanı cezalandırılarak ya da kötülüğe maruz kalarak bacağını, elini ya da gözünü kaybedebilir ve bu durumla mücadele ederek sonunda sağlığına kavuşur. Kimi zamanda doğumsal bir anomali olarak kol-bacak eksikliği görülebilir (78).

"The Greenwood Encyclopedia of Folktales and Fairy Tales" adlı eserde kahramanın bir özürle doğmasını ya da bir engele sahip olmasını, toplumların "yabancı" ya da "öteki" olanı anlayabilmek için metafor olarak kullandıkları, ifade edilmiştir (79).

2.4.3. Körlük

Türk masallarında en sık rastlanan hastalık olgularından biri körlüktür. Kahraman ya yaşlandığı için görme yetisini yitirir ya da cezalandırıldığı için gözlerinin işkence yapılarak çıkarılmasıyla kör olur.

2.4.4. Karasevda

Aşk hastalığı olarak da tanımlayabileceğimiz bu motif masallarda en sık karşılaştığımız bir semboldür. Kahraman âşık olur ve hastalanır; zayıflar, konuşma yetisini kaybeder ve yataktan kalkamayacak kadar güçsüzdür. Nancy Dzaja "Lovesickness: The Most Common Form of Heart Disease" adlı makalesinde, eski yazmalarda aşk hastalığı olarak ifade edilen hastalığın günümüzde smatoform bozuklar, bipolar bozukluk gibi hastalıklarla açıklandığını ifade etmiştir (80).

2.4.5.Vücutta Yaralar-Dermatolojik Sorunlar-Yaralanmalar

Masallarda sıkça rastlanan hastalık motifidir. Bu yaralar, kılıç yarası olduğu gibi doğuştan kahramanda görülen irin biçiminde yaralar da olabilir. Zaman zaman kahraman cezalandırılmak için ya yüksek bir yerden atılarak ya da kötü muameleye maruz kalarak yaralanır. Bunlardan başka doku eksilmesi biçiminde görülen yaralanmalar iki kültürde de hastalık izi olarak tespit edilmiştir.

2.4.6. Bayılma/ Uyku

Masallarda en çok rastlanan hastalık motiflerinden biri de kahramanın kısa süreliğine bayılması ya da uzun bir uykuya dalmasıdır. Kahraman sihirli bir güçle ya da dışarıdan gelen bir darbe sebebiyle bayılması ya da uzun bir uykuya dalması her iki kültürde de görülen hastalık bulgusudur. Özellikle Türk masallarında sıkça rastlanan kahramanın uzun uykuya dalması "Oğuz Uykusu" olarak ifade edilmiştir (81).

2.4.7. Kanibalizm (Wendigo Psikozu) / Yamyamlık

Türk ve Alman masallarında çok sık rastladığımız "insan eti yeme" figürü, kötülüğü sembolize etmek için kullanılmaktadır (82). Masallarda devler üzerinden kullanılan bu motif, üvey anneler, üvey kız kardeşler için de kullanılır. Alman masallarında çoğunlukla kadın kahramanlarda görülen bu motif, Türk masallarından "İğci Baba" masalında, insan eti yiyen yaşlı bir adam olarak karşımıza çıkmıştır. Mehmet Ali Yolcu, "Türk Masallarında İnsan Eti Yeme, Totemizm, Ölüm ve Yeniden Doğma" adlı çalışmasında masallarda şiddet duygusunun çok açık bir biçimde ifade edilme sembolünün "insan eti yeme" motifi olduğunu belirtmiştir (83).

2.4.8. Sağaltıcılar

Masallarda karşılaşılan sağaltıcılar genellikle “hızır ve derviş” gibi dini şahsiyetler, kadın sağaltıcılar, hekimler, “peri ve dev” gibi olağanüstü sağaltıcılar olabilmektedir.

2.4.9. Sağaltım Yöntemleri / Sağaltım Nesneleri

Sağaltım yöntemlerinde en çok meyveyle, bitkilerle, suyla, büyülü nesnelerle, kanla, hayvana ait materyalle, ilaçla, toprakla ve dua ile yapılan sağaltıma rastlanmaktadır.

Meyve ile sağaltımda baş aktör elmadır. Elma sadece kısırlığı tedavi etmekle kalmaz diğer hastalıklara da çare olur. Elma folklorumuzda ve özellikle masallar arasında önemli bir yere sahiptir (76,77).

Masal kahramanı olan Şahmeran da şifa kaynağı olarak görülmektedir. Yılanların hükümdarı Şahmeran’ın kanı, tedavisi mümkün olmayan hastalıkları iyileştirir. Anadolu halk hikâyelerinde Şahmeran, amansız hastalıkları iyileştiren yüce bir imge olarak kullanılır. Yarı kadın olması nedeniyle de bir anlamda doğa ana ile benzeştirilerek doğurganlık ve bereketi de yılanla birlikte simgeler (84).

3. GEREÇ ve YÖNTEM

3.1. Amaç

Bu çalışmanın amacı, geleneksel Türk ve Alman masallarını incelemek, bu masallarda yer alan hastalık, tedavi yöntemi, ilaç gibi sağlıkla ilgili temaları ortaya çıkararak, masallara bir de sağlık açısından bakmaktır. Böylelikle iki kültür arası benzerlikleri ve farklılıkları özel bir çerçevede ele almak ve masallardaki yansımaları üzerinden toplumların kendilerine özgü niteliklerini karşılaştırmaktır.

3.2. Araştırmanın Önemi ve Özgünlüğü

Türk ve Alman masalları üzerine daha önce pedagojik ve dilbilimsel karşılaştırmalı çalışmalar yapılmış olmakla birlikte, çalışmamız masallarda sağlık temasını ele alma konusunda bir ilktir ve bu bağlamda yararlı bir kaynak teşkil etme özelliği taşımaktadır.

Çalışmamızın Türk tıp tarihi ve etiği literatürü çerçevesinde bir ilk olması; hem masalları veri kaynağı olarak kullanması açısından hem de Türk ve Alman kültürlerinde sağlık-tıp-hekimlik algıları arasında karşılaştırmaya gitmesi açısından özgünlük taşımaktadır.

3.3. Tezin Veri Tabanı

Çalışmanın verilerine doküman incelemesi yoluyla ulaşılmıştır. Söz konusu doküman, basılmış ya da bilgisayar ortamına internet erişimine açık olarak yerleştirilmiş durumdaki masallar ve masallar hakkındaki çalışmalardan oluşmaktadır**.**

Eflatun Cem Güney, Pertev Naili Boratav, Tahir Alangu, Naki Tezel ve Oğuz Tansel ayrı ayrı gösterdikleri çabalarla Türk masallarını temsil eden çalışmalar ortaya koymuşlardır. Bu tez çalışmasında, halk edebiyatının sözlü anlatım türü içinde yer alan masalların kapsamlı bir derleme halinde yazıya geçirilmesinde öncülük eden yukarıda adı geçen beş önemli derleyicinin çalışmalarından yararlanılmıştır;

Tezimizde seçmiş olduğumuz masallar, Türk masallarının derlenmesinde ve yaygınlaştırılmasında ve bilimsel olarak ele alınmasında öncülük eden yazarların derlediği masallardır. Bu bölümde tezimizin veri tabanını oluşturan masal kitapları genel özellikleri ile tanıtılmıştır.

Eflatun Cem Güney'in, büyük bir özenle derlediği ve modern Türkçe ile aktardığı, 1957 yılında yayımladığı **Evvel Zaman İçinde** adlı eseri tezimizin ana kaynaklarından biridir. Kitabın veri tabanımızı oluşturan baskısı ise Nehir Yayınları tarafından "Mavi Düşler Dizisi" çerçevesinde 2005 yılının Kasım ayında İstanbul'da basılmıştır. Toplam 94 sayfadan oluşan kitapta sekiz masal yer almaktadır (14).

Türkiye'de masal araştırmalarına öncülük etmiş olan **Pertev Naili Boratav**'ın derlediği, 1958 yılında yayımladığı **Zaman Zaman İçinde** ve 1969 yılında yayımladığı **Az Gittik Uz Gittik** adlı çalışmaları tezimize konu olmuştur. Boratav, Zaman Zaman İçinde adlı eserinde 22 masal ve 21 tekerleme yayımlamıştır. Kitabın, önsözünde ve giriş bölümünde, masalların özellikleri, içerikleri ile ilgili bilgi aktarmış, masal araştırmacılarına yol gösterecek masal derleme yöntem ve tekniklerini anlatmıştır. Son bölümde ise masalları topladığı kaynaklara yer vermiştir (10).

Diğer araştırma konumuz olan Az Gittik Uz Gittik adlı eser, masal ve tekerlemeden oluşan 48 metin içermektedir. Metinlerden sonra metinlerle ilgili künye bilgisi bölümü eklenmiş ve en sonunda kısa bir Türk masalları tarihi aktarılmıştır (9).

Tezin veri tabanında kullanılan Zaman Zaman İçinde adlı kitap İmge Kitabevi yayınlarındandır. Ankara'da 2018 yılında üçüncü basım olarak çıkmıştır. Aynı yayınevinde 2007 yılında ilk basımı, 2009 yılında ikinci basımı yapılmıştır. Toplam 271 sayfadır. Eser beş bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde Boratav'a ait özgeçmiş bilgisi vardır. İkinci bölüm Boratav'ın 1957 yılında Paris'te kitap için yazdığı özsözü içermektedir. Üçüncü bölümde, sözlü anlatım türü olarak masalın tanımı yapılmış, özellikleri ve diğer anlatım türleri ile olan ilişkileri anlatılmış ve o zamana kadar yapılan masal çalışmalarına tarihsel bir bakış açısıyla yer verilmiştir. Dördüncü bölümde, masalların vazgeçilmez unsuru olan tekerlemeler üzerine Boratav'ın yazdığı bir makale bulunmaktadır. Beşinci bölüm Boratav'ın derlediği tekerlemeleri içermektedir. Altıncı bölüm 22 masaldan oluşan masallar bölümüdür. Son bölümde Boratav'ın derlediği tekerlemeler ve masallar için detaylı açıklamalarda bulunduğu kaynaklar ve notlar bulunmaktadır.

Tezimizin veri tabanını oluşturan Az gittik Uz Gittik adlı kitap ise İmge Kitabevi tarafından 2016 yılının mart ayında basılmıştır. On altıncı baskısı yapılan kitap, 367 sayfadan ve altı bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde Pertev Naili Boratav ile ilgili özgeçmiş bilgisi vardır. İkinci bölüm Boratav'ın kitap için yazdığı masal araştırmalarına

kaynak teşkil edecek bir önsöz içermektedir. Üçüncü bölümde masalların en önemli unsuru olan tekerlemelere yer verilmiştir. Dördüncü bölüm masallar bölümüdür. Boratav'ın derlediği 48 masal ile Karatepeli hikâyeleri vardır. Beşinci bölümde Boratav derlediği masalların kaynakları ile ilgili detaylı açıklamalarda bulunmuştur. Son bölümde Türk masalları üzerine Boratav tarafından kaleme alınmış bir makale bulunmaktadır.

Tahir Alangu'nun derlediği ve 1961'de yayımladığı **Billur Köşk Masalları** ile 1967'de yayımladığı "Keloğlan Masalları" tezimizin çalışma konusudur. **Keloğlan Masalları** adlı eser 19 masal içermektedir.

Tezimizde kullandığımız Billur Köşk kitabının ilk basımı Remzi Kitabevi tarafından 1961 yılında yapılmış, ikinci baskısı 1990 yılının haziran ayında İstanbul'da AFA Yayınlarından çıkmıştır. Kitap 286 sayfa olup üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm Tahir Alangu'nun çalışmalarının tanıtıldığı bölümdür. İkinci bölüm masallar bölümüdür ve Alangu'nun derlediği 14 masalı ihtiva eder. Son bölümde, Alangu'nun "Billur Köşk" kitabı için yazdığı bir makale bulunmaktadır.

Keloğlan Masalları kitabı Yapı Kredi Yayınları tarafından İstanbul'da 2017 yılının haziran ayında basılmıştır. On dördüncü basımdır. İlk baskı İstanbul'da Keloğlan Yayınları tarafından 1967 yılında yapılmıştır. Toplam 215 sayfa olan kitap üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm Alangu'nun derlediği 14 masalı içermektedir. İkinci bölümde Alangu'nun kaleme aldığı Keloğlan masalları üzerine bir inceleme yazısı bulunmaktadır. Son bölüm, Alangu'nun oluşturduğu küçük bir sözlükten oluşmaktadır.

Naki Tezel'in derlediği bütün masalları içeren **Türk Masalları** adlı eser tezimizin bir başka veri tabanıdır. Tezel'in büyük sabır ve titizlikle, özellikle İstanbul ve Ankara olmak üzere yurdun çeşitli kaza ve köylerinden 1933-1958 yılları arasında derlediği 54 masalı içeren bu kitap, "Türk Kültürü Kaynak Eserleri" dizisi için hazırlanmıştır (8).

Naki Tezel'in, üzerinde çalıştığımız Türk Masalları kitabı, Bilge Kültür Sanat Yayınları tarafından 2014 yılının ekim ayında sekizinci basım olarak yayımlanmıştır. Eser üç bölümden oluşmaktadır ve 521 sayfadır. Eserin ilk bölümünde Naki Tezel için yazılmış bir özgeçmiş bulunmaktadır. İkinci bölümde Naki Tezel'in masal tanımı yaptığı, masalların kaynağı ve şekli, Türk masallarının özellikleri ve masalların değeri-

toplanması ve masallarla ilgili yayınlar üzerine değerlendirmelerde bulunduğu bir önsöz vardır. Üçüncü bölümde Tezel'in derlediği 54 masal bulunmaktadır.

Oğuz Tansel'in iki cilt halinde ilk kez 1976 yılında basılan **Al'lı ile Fırfırı** adını taşıyan ve çalışma konumuz olan eseri, 1977 yılında Türk Dil Kurumu Ödülü almıştır. Bir tekerleme ve 26 masaldan oluşan kitabın ön sözünde Oğuz Tansel, masalların çocuk eğitimi ve çocuğa dil öğretimi konusundaki önemini vurgulamıştır. Kitabın son bölümüne kendi masal çalışmalarıyla ilgili açıklamalar eklemiştir. Masalları derlediği kaynaklar hakkında da ayrıntılı bilgi aktarmıştır (13).

Tezimizde kullandığımız Al'lı ile Fırfırı isimli eser Elips Kitap tarafından 2014 yılının Nisan ayında basılmıştır. Üçüncü baskıdır. Kitap 372 sayfadır ve dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm Tansel hakkında bir özgeçmiş ile kızı Prof. Dr. Aysıt Tansel'in kitap için yazdığı bir önsözü ihtiva etmektedir. İkinci bölüm, Tansel'in derlediği 26 masaldan oluşmaktadır. Üçüncü bölümde Tansel'in 1974 yılında kendi masal çalışmaları hakkında kaleme aldığı açıklama yazısı vardır. Son bölüm, Tansel'in derlediği masalların kaynakları hakkında detaylı bilgi verdiği bölümdür.

Bu tez çalışmasında, Alman masallarını temsilen **Grimm Kardeşler**in derlediği masallar seçilmiştir. Çünkü **"Grimm Masalları"** sadece Alman edebiyatının değil, Avrupa hatta batı edebiyatının gelişimine önemli katkılar sağlayan bir eserdir. Yapı Kredi Yayınları tarafından, 2016 yılında İstanbul'da iki cilt olarak dördüncü baskısı yapılmıştır. İlk baskı dört cilt halinde1989 yılında AFA Yayınlarından çıkmıştır. Wilhelm Goldmann Verlag'in kaleme aldığı "Die Märchen Der Brüder Grimm" kitabı temel alınarak Kâmuran Şipal tarafından dilimize çevrilmiştir. Birinci ciltte bir önsözle birlikte Grimm Kardeşlerin derlediği 83 masal bulunmaktadır. Toplam 533 sayfadır. İkinci ciltte 129 masalın yanı sıra, kitaptaki resimler için bir indeks bulunmaktadır ve 1115 sayfadır.

Tezimizde Grimm Masalları için veri tabanı olarak Kamuran Şipal'in Türkçeye kazandırdığı, iki ciltlik kitap incelenmiştir (7).

Veri tabanını oluşturan kaynakların ulaşılabilen diğer baskıları tablo halinde gösterilmiştir.

Tablo 1. "Evvel Zaman İçinde" Ulaşılabilen Baskılar Tablosu

Yazar Adı	Kitap Adı	Yayınevi / Yer	Yıl
Eflatun Cem Güney	Evvel Zaman İçinde	Varlık Yayınları, İstanbul	1957
		Doğan Kardeş Yayınları, İstanbul	1962 1973
		Düş Ülkesi Yayınları, Konya	2000
		Nehir Yayınları, İstanbul	2005
		Kapadokya Yayınları, Ankara	2006
		Yelkovan Yayıncılık, Ankara	2006
		Nar Yayınları, İstanbul	2009, 2010, 2011, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018

Tablo 2. "Zaman Zaman İçinde" Ulaşılabilen Baskılar Tablosu

Yazar Adı	Kitap Adı	Yayınevi / Yer	Yıl
Pertev Naili Boratav	Zaman Zaman İçinde	Remzi Kitabevi, İstanbul	1958
		Adam Yayınları, İstanbul	1992, 1998
		İmge Kitabevi, Ankara	2007, 2009, 2018

Tablo 3. " Az Gittik Uz Gittik" Ulaşılabilen Baskılar Tablosu

Yazar Adı	Kitap Adı	Yayınevi / Yer	Yıl
Pertev Naili Boratav	Az Gittik Uz Gittik	Bilgi Yayınevi, Ankara	1969
		Adam Yayınları, İstanbul	1992
		İmge Kitabevi, Ankara	2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011 2013, 2014, 2015, 2016, 2017

Tablo 4. "Billur Köşk" Ulaşılabilen Baskılar Tablosu

Yazar Adı	Kitap Adı	Yayınevi / Yer	Yıl
Tahir Alangu	Billur Köşk	Remzi Kitabevi, İstanbul	1958, 1961, 1965
		Afa Yayınları, İstanbul	1990
		İlkbiz Yayınları, İstanbul	2005, 2006
		Dünya Yayınları, İstanbul	2005, 2006
		Ülkem Yayınları, Ankara	2007
		Maviçatı Yayınları, İstanbul	2017
		Yapı Kredi Yayınları, İstanbul	2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019

Tablo 5. "Keloğlan Masalları" Ulaşılabilen Baskılar Tablosu

Yazar Adı	Kitap Adı	Yayınevi / Yer	Yıl
Tahir Alangu	Keloğlan Masalları	Keloğlan Yayınları, İstanbul	1967, 1989
		Afa Yayınları, İstanbul	1990
		Yapı Kredi Yayınları, İstanbul	2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2015, 2016, 2017

Tablo 6. "Türk Masalları" Ulaşılabilen Baskılar Tablosu

Yazar Adı	Kitap Adı	Yayınevi / Yer	Yıl
Naki Tezel	Türk Masalları	Milli Eğitim Basımevi, İstanbul	1971, 2001
		Kültür Bakanlığı, Ankara	1971, 1977, 1985, 1990, 1992, 1997
		Bilge Kültür Sanat, İstanbul	2008, 2009, 2011, 2013, 2014, 2017
		Gençlik ve Spor ve Bakanlığı, Ankara	2017
		Alfa Yayınları, İstanbul	2019

Tablo 7. "Al'lı ile Fırfırı" Ulaşılabilen Baskılar Tablosu

Yazar Adı	Kitap Adı	Yayınevi / Yer	Yıl
Oğuz Tansel	Al'lı ile Fırfırı	Yaz Yayınları, İstanbul	1976, 1985
		Elips Yayınları, Ankara	2009, 2011, 2013, 2014, 2016

Tablo 8. "Grimm Masalları I-II" Ulaşılabilen Baskılar Tablosu

Yazar / Çeviren Adı	Kitap Adı	Yayınevi / Yer	Yıl
Jacob Grimm - Wilhelm Grimm/ Kâmuran Şipal	Grimm Masalları I-II	Afa Yayınları, İstanbul	1988, 1989
		Yapı Kredi Yayınları, İstanbul	2003, 2016

3.4. Tezde İzlenen Yöntem

Tezde nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Başlangıçta masallardaki sağlık-hekim-tıp ile ilgili unsurlar saptanmış ve 18 başlık belirlenmiştir.

1. Hastalık-Sakatlık-Anomali
2. Delilik-Mecnunluk
3. Tedavi-İlaç-Cerrahi
4. Mucizevi iyileşme
5. Din-Sihir bağlantılı sağlık sorunları ve iyileştirme yöntemleri
6. Beden parçalarının mistik-metafizik açılımları
7. Ölüm-Ölümden dönme
8. Yaşlılık-Çocukluk (ve sair özel dönemler)
9. Dramatik yaşlanma-gençleşme
10. Beslenme-Egzersiz-Cinsellik (özellikle üreme sorunları)
11. Gebelik-Doğum
12. Şifacı-Hekim-Ebe ve diğerleri (cadılar, dev anaları)
13. Bedensel dönüşümler (transmutasyon, metamorfoz ve saire)
14. Beden üzerinde ölçüm-araştırma-deney

15. Bireyler arası ilişkilerin sağlıklılığı (özellikle yakın ilişki içinde olanlar arasındaki; evlat-ebeveyn, hısım-akraba, eş-dost, konu-komşu; sağlığın sosyal iyilik halini de kapsaması üzerinden)
16. Kıtlık-Salgın (ve sair toplum sağlığı sorunları)
17. Çevre sorunu olarak nitelenebilir durumlar
18. Hayvan sağlığı sorunları

Belirlenen bu unsurları tanımlamak için literatür taraması yapılmıştır. Elde edilen dokümanlar titizlikle okunmuş ve sağlık-hekim-tıp ile ilgili bağlantılı unsurlar kaydedilmiştir. Araştırma konusu olan her bir masal kitabındaki unsurlar yeniden sınıflandırılmış, "masal adı", "olay", "hastalık/sağlık bulgusu", "sağaltım", "sağaltıcı/sağaltım nesnesi/yöntem", "diğer" başlıklarından oluşan bir elementler tablosu oluşturulmuştur. Elde edilen tabloya dayanarak, masallar ayrı ayrı okunarak analiz edilmiştir. Masalda tanımlanan sağlık-hekim-tıp ile ilgili her bir unsur, ilgili bölümün hemen altına listelenmiş ve kitaptan doğrudan alıntılar yoluyla örnekler tarafından desteklenmiştir. Türk ve Alman masallarındaki benzerlikler ve farklılıklar sınıflandırılıp karşılaştırılmıştır. Tez çalışmasına farklı yönlerden benzerlik gösteren ikincil kaynaklardan da bu karşılaştırmalı değerlendirmenin tamamlayıcı unsurları olarak yararlanılmıştır.

3.5. Masalların Araştırmaya Dahil Edilme ve Hariç Bırakılma Ölçütleri

Masallarda karşılaştığımız hayvan sağaltımları tez çalışmasının kapsamına girmediği için çalışmanın dışında bırakılmıştır. İnsanların hayvanlara yardım elini uzatarak çeşitli otlar aracılığıyla hazırladıkları ilaçlar veya kopan bir organın yerine konması hayvan masallarındaki tedavilerin ana çerçevesini oluşturmaktadır.

Ayrıca sağlık unsuru içermeyen "dönüşüm/don değiştirme" temalı masallar da değerlendirmenin dışında tutulmuştur.

Bunların dışındaki, sağlık-hekim-tıp temel başlıklarına uyan tüm masallar çalışmaya dahil edilmiştir.

3.6. Tezin Sınırlılıkları

Tezde Türk ve Alman masalları üzerinde çalışılmış; dünya masallarının öteki örnekleri çalışmanın dışında tutulmuştur. Masalların ortaya çıkışı ile ilgili tarihsel ve kronolojik kesin verilere ulaşmak güç olduğu için Türk ve Alman kültüründeki masalların derlenme yılları farklılık göstermektedir.

4. BULGULAR

Tez çalışmamızın bu bölümünde sırayla Türk ve Alman masallarındaki sağlık teması ayrıntılı biçimde ele alınmıştır.

4.1. Türk Masallarında Sağlık Teması

Tez kapsamında "Evvel Zaman İçinde", "Az Gittik Uz Gittik", "Zaman Zaman İçinde", "Keloğlan Masalları", "Billur Köşk", "Türk Masalları" ve "Al'lı ile Fırfırı" adlı derleme masal külliyatlarındaki toplam 206 masal incelenmiş ve içlerinden 58 masalda sağlık, hastalık, sağaltım ve sağaltıcı temalarının bulunduğu saptanmıştır.

4.1.1. Evvel Zaman İçinde

Eflatun Cem Güney'in "Evvel Zaman İçinde" isimli derleme kitabında sekiz masal bulunmaktadır. Bunların dördünde sağlık teması mevcuttur.

4.1.1.1. Üç Elma Masalı

Çocuk sahibi olamayan padişah ve karısı bu duruma çok üzülür. Masallarda sıkça görülen kısırlık sorunu bu masalda da karşımıza çıkmaktadır. Dile gelen bir elma ağacının meyvesinin yenmesi ile sorun çözülür. Bir başka deyişle, sağaltım bir kız çocuğunun doğması ile gerçekleşmiştir. Elma sağaltım nesnesidir ve sağaltıcı dile gelen bir elma ağacıdır.

Bu masalda stresten kaynaklı bir hastalık da söz konusudur. Padişah çocuk sahibi olamamaktan dolayı çok üzülmüş ve umutsuzluğa kapıldığı için yaşam enerjisi düşmüştür. Vezirinin yardımıyla, ağaçlardan ve havuzdan oluşturulan bahçede (orman banyosunda) padişah sağlığına kavuşur. Sağaltım su ile gerçekleşmiştir.

4.1.1.2. Sedef Bacı Masalı

Sedef Bacı ve üç erkek kardeşi üvey annelerinin kötü muamelesine maruz kalır. Üvey anne Sedef Bacı'ya büyü yapar ve kızın yüzünde siyah lekeler oluşur. Erkek kardeşleri de kuşa dönüştürür. Sedef Bacı ile kardeşleri saraydan kaçıp göl kenarında bir vadiye yerleşirler.

Masalda Sedef Bacı'nın yüzündeki yaralar dermatolojik hastalık unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır. Sağaltım nesnesi göl suyudur. Sağaltımı Sedef Bacı'nın kendisi gölde yüzünü yıkayarak yapmıştır. Sağaltım su ile gerçekleşmiştir.

4.1.1.3. Gelincik Günü Masalı

Bir padişahın tek oğlu âşık olur. Yataktan çıkmaz, kimseyle konuşmaz günden güne zayıflar. Yaşlı kadının yaramaz bir oğlu vardır ve onu iyileştirmek için çare aramaktadır. Ebeden/dededen kalma bir deva olarak, yaramaz çocuğun uysallaşması için dünyaya küsmüş birinin yedi damla kanının yedi sabah bal şerbetine katılıp çocuğa içirilmesi gereklidir. Bunun için yaşlı kadın şehzadeden yardım ister. Karşılığında karasevdaya tutulan şehzadeye de yaşlı kadın yardım eder. Yaşlı kadın şehzadenin âşık olduğu kızı bularak oğlanı iyileştirir.

Bu masalda sağlıkla ilgili tema karasevdadır. Teşhis yaşlı kadın tarafından konmuş; sağaltım şehzadenin sevdiği kadına kavuşması ile gerçekleşmiştir.

4.1.1.4. Hamur Bebek Masalı

Hılı ve Dılı adındaki çiftin çocukları olmaz. Hılı bir hamur yoğurur ve dua ederek bu hamurdan bir çocuk yapar. Çocuk cana gelir ve isminin Çıtçıtıl Bey olmasını söyler. Hılı ile Dıdı çok sevinirler ve çocuğu paylaşamazlar. Çıkan kargaşada çocuk süt tenceresine düşer ve ölür**.** Bu masalda kısırlık sorunu hamur çocuk sayesinde çözülmüştür.

4.1.2. Az Gittik Uz Gittik

Pertev Naili Boratav'ın bu eserindeki toplam 49 masalın 10'unda sağlık teması tespit edilmiştir.

4.1.2.1. Dünya Güzeli Masalı

Masalda üç farklı hastalık-sağaltım bulgusu tespit edilmiştir:

İlki, padişahın gözlerinin görmemesi ve hastalanmasıdır. Bir gün bir derviş, tek tedavinin padişahın atının ayak basmadığı topraktan yapılacak merhemle olabileceğini ileri sürer. Padişahın küçük oğlu çare bulmak için yollara düşer. Yolda bir sarayda mahsur kalır. Sarayın padişahı özgürlüğüne kavuşabilmesi için şehzadeyi sınavlardan

geçirir. Son sınav, Dünya Güzeli isimli sultanı saraya getirmektir. Dünya Güzeli'nin sarayına daha önce kimse girmediği için, şehzade babasına "ayak basılmamış toprak" bulabilecektir. Dünya Güzeli'nin sarayından toprak alan Şehzade babasının sarayına gider. Toprağı babasının gözüne sürer ve padişahın gözleri açılır. Sağaltım nesnesi topraktır.

Masalda, tespit edilen ikinci hastalık olgusu sarayın padişahının hastalanarak ölmesidir. Şehzade tarafından saraya getirilen Dünya Güzeli, kendisiyle evlenmek isteyen sarayın padişahına doru kısrağın sütü ile yıkanmasını şart koşar. Kısrak sütü ile yıkanan padişah zayıflar ve derisi soyularak ölür.

Üçüncü sağaltım olgusu da şehzadenin al kısrak sütü ile yıkanmak suretiyle gençleşmesidir. Dünya Güzeli, al kısrağın sütü ile Şehzade'nin yıkanmasını ister. Şehzade yıkandıktan sonra tükenmeyen bir gençlik kazanır. Süt ab-ı hayat gibi sonsuz gençlik sunmuştur.

4.1.2.2. Yeraltı Diyarlarının Kartalları Masalı

Babaları günden güne zayıf düşüp hastalanan üç kardeş babalarını iyileştirmek için çaba harcarlar. Küçük evlat, babasının hastalığının sebebinin, Uyuz Padişahı tarafından alıp götürülen Hezaranların (bülbüllerin) yokluğu olduğunu öğrenir ve bülbülleri geri almak için yola çıkar.

Bu masalda, Uyuz Padişahının kırk gün süren, kaskatı kurumuş gibi, gözleri açık uyuz uykusu hastalık bulgusu olarak tespit edilmiştir. Masalda sağaltım, uyuyanların kendiliğinden uyanması ile gerçekleşmiştir.

Masalda karşılaşılan diğer bir sağlık bulgusu, içme suyunun kirliliğidir. Yolda kardeşlerinin ihanetine uğrayan ve bir yeraltı şehri olan Kara-Dünya'da kaybolan küçük kardeş, karşısına çıkan yaşlı bir kadından su ister. Ancak su, Deve kurban edilen kızların kanından dolayı kırmızıdır. Oğlan, Devi öldürerek suyun içilebilir olmasını sağlar.

Masalda ayrıca sağlık açısından "vücut bütünlüğünün bozulması-doku kaybı" ve "doku rejenerasyonu" durumları saptanmıştır. Oğlan, Ak-Dünya'ya gidebilmek için bir kartalın üstüne binmek zorundadır. Seyahat ederken, kartal ondan yol boyunca kendisine et ve su vermesini ister. Verdiği et tükenince, oğlan bacağından parçalar kesip vererek yola devam edilmesini sağlar. Ak-Dünya'ya vardıklarında kartal, oğlanın

bacağının yürüyemeyeceği kadar güçsüz olduğunu fark eder. Dilinin altındaki parçaları çıkarıp oğlanın kesik yerlerine yapıştırır ve oğlan eskisi gibi yürümeye başlar. Bacaktaki doku kaybı, kartal tarafından, eksik parçaların yerine yerleştirilmesi suretiyle tedavi edilmiştir.

4.1.2.3. Cazı Kızı Masalı

Fakir bir ailenin bir kız çocuğu olur. Bu kız çocuğu doğduğu gün bir eşek yer. Ertesi gün annesi ile babasını yer. Ağabeyi de cazı kızla evde yaşamaya korkar ve nişanlısını alıp kaçar. Cazı kız zamanla yaşadığı köy için büyük sorun olmaya başlar.

Cazı kızın önce bir eşeği, sonra ebeveynlerini, daha sonra da bütün köy halkını yemesi bir başka deyişle yamyamlık eğilimi (kanibalism) masallarda çok sık rastlanan bir olgudur.

4.1.2.4. Can Kuşu Çor Kuşu Masalı

Padişahın karısı bir oğlan bir de kız çocuk dünyaya getirir. Ancak kardeşleri kıskançlıktan çocukları kaçırır ve padişaha karısının iki tane köpek yavrusu doğurduğunu söylerler. Padişah hiddetlenip karısını cezalandırır ve toprağa gömülmesini buyurur. Toprağa gömülen kadın hastalanır ve hekimler tarafından tedavi edilir.

4.1.2.5. Eşek Kafa Masalı

İnfertilite temasının öne çıktığı bu masalda, çocuğu olmayan çiftin eşek kafalı bir çocuğunun olması anlatılır.

Bir gün çiftçi adam tarlada çalışırken bir Arap elinde elma ile oraya çıkar. Elmayı karısıyla paylaşması halinde bir erkek evladı olacağını söyler ve ortadan kaybolur. Adam inanmaz ve elmanın tamamını yer. Aradan dokuz ay geçer. Adam tarlada çalışırken sancılanır ve bir eşek kafası doğurur. Çocuk 18 yaşına geldiğinde padişahın kızıyla evlenir. Eşek kafası olarak doğmasının sebebi Kuşlar Padişah'ının kızının yaptığı büyüdür.

Arap'ın verdiği elma aracılığıyla çiftin çocuğu olmuş ve sağaltım gerçekleşmiştir. Doğumdan kaynaklanan bir tür anomali (eşek kafası halinde olma)

masalda tespit ettiğimiz diğer bir hastalık olgusudur. Anomali gencin evlenmesi ile düzelmiş ve sağaltım gerçekleşmiştir.

4.1.2.6. Üşengeç Masalı

Üşengeç bir çocuk bir gün bir yılanla karşılaşır ve yılan ona her dileği gerçekleşsin diye bir sihir öğretir.

Masalda üşengeçlik hastalık olgusu olarak ele alınmıştır. Çocuğun padişahın kızıyla evlenmesi, iyileşmesine vesile olmuştur. Masalda geçen diğer bir hastalık olgusu ise üşengeç çocuğun yaptığı sihirle padişahın kızının babasız hamile kalmasıdır. Üşengeç çocuk ortaya çıkana kadar kız bir kaleye hapsedilir ve yedi yıl ölmeyecek kadar yiyecek verilerek yaşatılır.

4.1.2.7. Mehmed Eşkıya Masalı

Mehmed eşkıyayı yaralayan padişahın küçük kızı, eşkıyanın intikam için yaptığı oyunlara maruz kalır ve sonra bir dervişin yardımıyla kurtulur.

Masalda hastalık olgusu olarak küçük kızın Mehmed eşkıyayı kılıçla yaralaması öne çıkmaktadır. Mehmed eşkıya hastanede iyileştikten sonra intikam için küçük kızın peşine düşer ve kızı oyunlarına düşürür. Eşkıyanın oyunlarından biri, kızın yaşadığı saraydaki insanların gözüne ölü toprağı serperek onların uyuyakalmasını sağlamaktır.

Mehmed eşkıyanın kılıç yarası hastanede sağaltılmıştır. Ölü toprağı serpilerek uyutulma, masalda ortaya çıkan diğer bir hastalık bulgusudur. Sağlatım uyuyanların derviş tarafından sihirle uyandırılması ile gerçekleşmektedir.

4.1.2.8. İlik Sultan Masalı

Padişahın çocuğu olmaz ve bir gün bir derviş ile karşılaşır. Derviş padişaha bir elma verir ve dokuz ay sonra padişahın bir kızı olur. Padişah kızını korumak için onu bir saraya kapatır. Kız büyüyünce Yemen padişahının oğluna âşık olur ve uzun süreli bir uykuya dalar. Kendine geldiğinde âşık olduğu prensin peşinden gider ve sağlığına kavuşur.

Masallarda sıklıkla rastlanan kısırlık bu masalda da hastalık olgusu olarak ortaya çıkmaktadır. Dervişin verdiği elma ile sağaltım gerçekleşmiş ve padişah evlat sahibi

olmuştur. Masaldaki diğer bir hastalık olgusu karasevdadan kaynaklı uzun süreli uykudur. Sağaltım maşuk aracılığıyla gerçekleşmiştir.

4.1.2.9. Balıkçı Güzeli Masalı

Padişahın kızı sesini çok beğendiği bir balıkçıya âşık olur ve evlenirler. Aradan seneler geçer, bir gün bir konuda tartışırlarken kız balıkçıyı aşağılar. O anda balıkçının dili tutulur, konuşamaz hale gelir. Kız sarayı terk eden eşinin peşinden gider.

Balıkçı Güzeli masalında hastalık olgusu, balıkçının dilinin tutulması ve konuşamaması olarak ortaya çıkmıştır. Sağaltım balıkçının karısının asılması kararı karşısında, asılmasına engel olmak için bağırma isteği üzerine şok etkisi ile gerçekleşmiştir.

4.1.2.10. Nohut Oğlan Masalı

Yaşlı bir çiftin çocuğu olmaz. Bir gün kadın kalburda nohut ayıklarken nohut kadar çocuğu olması için dua eder ve bütün nohut taneleri çocuğa dönüşür. Fakir çift bu nohut çocuklara bakamayacaklarına karar verir ve onlardan vazgeçer. Ancak içlerinden bir tanesi kurtulmayı başarır ve bundan sonra yaşlı çiftle yaşamaya başlar.

Bu masaldaki sağlık sorunu olan kısırlık dua ile sağaltılmaktadır**.**

4.1.3. Zaman Zaman İçinde

Pertev Naili Boratav'ın bu eserinde toplam 40 masal vardır. Bu masalların beşinde hastalık ve sağlıkla ilgili bulgular saptanmıştır.

4.1.3.1. Nardaniye Hanım Masalı

Üvey anne tarafından istenmeyen küçük kızın üvey annesinin türlü oyunlarına maruz kaldığı bu masalda iki tane hastalık bulgusu tespit edilmiştir.

İlki şiş ve sancılı bir karınla ilgilidir. Üvey anne kızı, çalışırken yemesi için tuzlu poğaça ve içinde yılan yavrusu olan su testisi ile tarlaya gönderir. Acıkınca poğaçayı yiyen kız çok susar ve suyu içer suyu içerken yılanı da yutar. Yılan büyüdükçe karnı da büyüyen kızın babası ve üvey annesi, kızın hamile olduğuna kanaat getirir. Babası kızı cezalandırmak için evden kovar. Kızın karnı şiş ve sancılıdır. Dere kenarında abdest

alırken birden karnında bir hareketlenme hisseder ve ağzından bir yılan ve yavrusu suya akar. Kız rahatlar.

Sağaltım su ile gerçekleşmiş; su sayesinde yılan kızın karnından çıkmış ve kız iyileşmiştir.

Masalda geçen ikinci hastalık teması kızın zehirlenmesidir. Hastalık, kırk haramilerle yaşamaya başlayan kızın, Üvey anne tarafından öldürülmeye çalışılmasıyla ortaya çıkar. Kızın ölmediğini anlayan üvey anne kızı ziyarete gider. Zehirli kirazlarla kızı öldürmeye kalkar, ama kuşlar kızın zehirli kirazları yemesine engel olur ve kız kurtulur. Kızın yine ölmediğini anlayan üvey anne zehirli sakızla kızın kapısına dayanır. Kız sakızı çiğner ve bayılır. Kırk haramiler kızın öldüğünü düşünürler ve gömmeye kıyamadıklarından bir tabuta koyarlar. Bir prens bunları görür ve tabutu alıp sarayına gider. Sarayda prensin lalası tabuttaki kızın ağız boşluğundaki sakızı görüp çıkarır ve kız aksırarak uyanır. Böylece, lala tarafından kızın ağzındaki zehirli sakızın çıkartılmasıyla sağaltım gerçekleşmiş olur.

4.1.3.2. Menekşe Yaprağından İncinen Kızım Masalı

Yaşlı bir kadın "menekşe yaprağından incinen kızım" diyerek sevdiği 70 yaşındaki kızını padişahla evlendirmeye çalışır ve kızını gençleştirir.

Sağlık teması olarak bu masalda gençleşme/gençleştirme olgusuna rastlanmaktadır. Yaşlı kadın, kızının yaşlı olduğu, padişah tarafından anlaşılmasın diye kızının yüzük parmağını süt ve çeşitli ilaçlarla gençleştirir. Padişah kızın sadece parmağını görerek kızla evlenmeye karar verir. Gerçeği düğün günü öğrenir ve kızı odanın penceresinden aşağı atar. Ağaca asılı kalan yaşlı kadını periler padişahının oğlu görür.

Masalda geçen diğer bir hastalık olgusu ise periler padişahının oğlunun boğazına takılan kemik sebebiyle boğazında oluşan şişliktir. Peri padişahın oğlu, kadını o halde görünce gülmeye başlar. Gülmenin etkisiyle boğazına saplanan kemik dışarı çıkar ve oğlan kurtulur. Padişah oğlunu iyileştiren kişinin her dileğini yerine getireceğini söyler. Bunun üzerine periler bu yaşlı kadını gençleştirerek mükâfatlandırır. Yaşlı kadın önce süt ve çeşitli ilaçlarla annesinin yardımıyla, daha sonra sihirle ve perilerin yardımıyla gençleşir. Hastalık ise gülmenin etkisiyle kemiğin boğazdan kendiliğinden çıkmasıyla sağaltılmıştır.

4.1.3.3. Arap Lala Masalı

Padişahın üç kızından en küçük kız, bir sarayda ablalarının yapamadığını yapar ve korkmadan sarayda kalmayı başarır. Bir gün, kızın ailesi saraya gelerek kızı ziyaret etmek ister, ancak kız ne yapacağını bilemez ve saatlerce ağlar. Sonunda baygın düşer. Lalası gelip kızın yüzüne su çarparak ve limon koklatarak kızı ayıltır.

Heyecandan ve telaştan kaynaklanan kısa süreli bayılmalar, bu masalda hastalık olgusu olarak ortaya çıkmıştır. Lala tarafından su çarparak ve limon koklatarak sağaltımı sağlamıştır.

4.1.3.4. Ahu Melek Masalı

Padişah karısı öldükten sonra evlenmeye karar verir. Karısına verdiği söz üzerine, karısının pabucu kime olursa o kişi ile evlenecektir. Bir gün kızı annesinin pabucunu merak eder ve denemek için giyer. Babası pabuçların ona uyduğunu görünce kızıyla evlenmeye karar verir. Kız bu durumdan hoşlanmaz ve saraydan kaçar.

Ahu Melek karşılaştığı şehzadenin kıskanç nişanlısı tarafından eziyet görür, kırbaçla yaralanır ve bayılır. Öldü sanılarak saray penceresinden aşağıya atılır. Bir çöpçü tarafından bulunup eve götürülen Ahu Melek'e doktor yüksekten düşme sonucu hırpalandığı teşhisini koyar. Doktorun önerileri doğrultuda, yaşlı adamla karısı, kızı pişmiş pirinç suyu ile beslerler. Kız kısa sürede iyileşir.

Masalda tespit edilen diğer bir hastalık bulgusu, şehzadenin seferden döndükten sonra Ahu Melek'i göremeyince üzüntüsünden hastalanmasıdır. Yataktan kalkamayacak kadar halsiz düşen şehzade için Ahu Melek, pirinçten bir çorba yapar ve saraya götürür. Şehzade çorbayı Ahu Melek'in yaptığını anlayınca iyileşir. Şehzadenin karasevda hastalığı, Ahu Melek'e kavuşunca geçmiş, sağaltım maşuka kavuşunca gerçekleşmiştir.

4.1.3.5. Sitti Nusret Masalı

Zengin bir tüccarın çocuğu olmamaktadır. Bir gün bir dervişe rastlar, derviş onun için dua eder ve tüccarın nihayet bir kızı olur. Kız büyüyünce derviş onu yanına alır ve dini eğitim verir. Kız bir gün dervişi, insan ciğeri yerken görür ve çok korkar, kimseye bir şey söyleyemez. Evlenme çağı geldiğinde bir şehzade ile evlenir. Çocukları olur ve her seferinde derviş gelip kızın çocuklarını kaçırır.

Genellikle devlere has bir özellik olarak görülen masallarda insan yeme motifi bu masalda bir derviş üzerinden görülmektedir. Bir hastalık olgusu olarak kabul edilen yamyamlık bu masalda ortaya çıkan hastalıklardan biridir. Diğer bir hastalık olgusu ise kısırlıktır ve bu sorun dua ile derviş tarafından sağaltılmıştır.

4.1.4. Keloğlan Masalları

Tahir Alangu'nun bu çalışmasında toplam 20 masal bulunmaktadır ve bu masallardan üç tanesinde hastalık-sağlık teması tespit edilmiştir.

4.1.4.1. Keloğlan ile Kırk Haramiler Masalı

Bir gün Keloğlan avlanırken Kırk Haramilere rastlar. Haramiler, Keloğlan'ın avladığı kuşları zorla elinden alırlar, bunun üzerine Keloğlan onlardan intikam almaya başlar.

Bu masalda hastalıklar Keloğlan'ın haramilere oynadığı oyunlarda ortaya çıkmaktadır. Önce haramilerin vücutlarında yaralar oluşur. Bir gün haramiler derenin içinde hazine ararlarken, Keloğlan onların dere kenarındaki elbiselerini aldığı için, haramiler dereden çıplak dönmek zorunda kalırlar. Yolda, çamur içinde çalılardan dikenlerden geçerken vücutları yara olur. Doğruca hamama giderler. Keloğlan hamamı kiralamış ve hamamcı kılığına girmiştir. Keloğlan Haramilere kireç, acı biber ve keskin sirke karışımından oluşan bir merhem hazırlar. Avuç avuç sırtlarına sürdüğü merhem haramilerin vücudunu yakar. Sağaltım gerçekleşmediği gibi sağaltım için kullanılan merhem Haramileri daha da hasta eder. Gerçek hamamcı gelince olan biteni anlar; Haramileri yıkar ve iyileşmelerini sağlar. Sağaltım su ile hamamcı tarafından gerçekleştirilir.

4.1.4.2. Keloğlan ile Padişah Masalı

Annesinin ölümüne sebep olan Keloğlan, kaçar, padişahın sarayında iş bulur ve sakarlığı sebebiyle padişah ondan kurtulmak isterken, Keloğlan kurnazlığı ile başarılı olur.

Bu masalda iki farklı hastalık olgusu bulunmaktadır. İlki Keloğlan'ın annesinin bitlenmesidir. Kardeşleri Keloğlan'dan annelerini yıkamalarını isteyince Keloğlan annesini içinde su kaynayan kazana oturtur ve annesini yıkamaya başlar. Ancak kadın

kaynar suda yanarak ölür. Suyla sağaltım yapılmaya çalışılmış ancak su çok sıcak olduğu için sağaltım gerçekleşmemiş; anne ölmüştür.

Diğeri ise vezirin hastalığıdır. Vezir ile anlaşamayan Keloğlan, onu zembille bağlar ve bir gece asılı halde kilerde bırakır. Saray çalışanları veziri bulduklarında vezirin bütün eklemleri tutulmuştur. Hizmetkârlar vezirin eklemlerini ovarak onu iyileştirir. Eklemleri tutulan vezirin sağaltımı sarayda çalışanlar tarafından sağlanmıştır.

4.1.4.3. Keloğlan Hiç Alıyor Masalı

Bir gün annesi Keloğlan'ı "Hiç" marka tuz almaya gönderir. Yolda karşısına çıkanlar, Keloğlan'ın alacağını unutmamak için tekrarladığı sözlerden rahatsız olup onu döverler. Gelişen olayların sonunda annesi Keloğlan'ın başına bir işkembe geçirir. Amacı Keloğlan'ın kelliğini tedavi etmektir. Nitekim, halk tıbbında cilt hastalıklarına yönelik geleneksel tedavi yöntemlerinden biri, ilgili bölgeye taze yüzülmüş hayvan derisini sarmaktır.

Masalda Keloğlan'ın başına işkembe geçirilerek sağaltım hayvan derisi/eti ile yapılmaya çalışılmıştır, ancak tabii ki sonuç başarılı olmamıştır.

Tahir Alangu'nun sadece derlediği masallarda değil, masallara başlarken söylediği tekerlemelerde de sağlık ile ilgili ifadelere rastlanmaktadır. Örneğin, masallara "çok yemek, çok demek günahmış" tekerlemesi ile başlayarak çok yemenin zararına vurgu yapmaktadır.

4.1.5. Billur Köşk

Tahir Alangu'nun derlediği bu çalışmada 14 masal bulunmaktadır. Bu masalların 10 tanesinde hastalık-sağlık ile ilgili temalar saptanmıştır.

4.1.5.1. Billur Köşk Masalı

Padişahın yıllar sonra bir kız çocuğu olur ve kızını yerin altında her yanı kapalı, yalnız tavanında küçük bir penceresi olan bir mağaraya kapatır. Yıllar içinde kız hizmetkârları ile beraber büyür. Masalda, güneş görmediği için kızın solgun yüzü bir hastalık olgusu olarak ele alınmıştır. Günün birinde tavandaki pencereden dışarı bakmak isteyen kız denizi görür ve denizin üstüne bir billur köşk yaptırılmasını ister. Padişah köşkü yaptırır. Böylece kız deniz havası ve güneş ile sağlığına kavuşur.

Masaldaki diğer hastalık bulgusu kızın karasevda hastalığıdır. Bir gün sultan köşkte dolaşırken, Yemen Padişah'ının oğlunu görür ve kara sevdaya düşer. Şehzadenin peşinden gidip ona kavuşunca iyileşir.

4.1.5.2. Helvacı Güzeli Masalı

Müezzinin hamamda taciz etmesi ile başlayan ve helvacı güzelinin babasının gerçeği öğrenmesine kadar yaşadığı olayları anlatan masal bir helvacı dükkânında aydınlanır.

Bu masalda hastalık olgusu iki farklı şekilde bayılma ile ortaya çıkmıştır. Babası ve ağabeyi hicaza gidince yalnız kalan kızı, durumu fırsat bilen komşu müezzin, bir oyunla hamama getirtir ve taciz eder. Kız müezzini döverek bayıltır ve oradan uzaklaşır. Hamamcı ertesi gün geldiğinde müezzini baygın halde bulunca, yüzüne su serperek onu uyandırır. Masalda, müezzinin dayak yemesi sonucu bayılması, hastalık olgusu olarak ele alınmıştır, sağaltıcı hamamcıdır ve hastanın yüzüne su serpme yöntemi ile sağaltım gerçekleşmiştir.

Diğer hastalık bulgusu yine bir bayılmadır. Müezzinin iftiraları sonucunda evinden ayrılmak zorunda kalan kız yolda tanışıp evlendiği ve çocuk sahibi olduğu şehzadenin düşüp bayılmasıdır. Saray çalışanları, bayılan şehzadenin yüzüne gül suyu serperler, ellerini ovalarlar ve burnuna ruhlar koklatıp onu ayıltırlar.

4.1.5.3. Muradına Eren Dilber (Sabır taşı) Masalı

Evleneceği kızı bulmak için ilaç içerek uykuya dalan şehzadenin başında, sihirli bir kuş tarafından seçilen, fakir bir kız 39 gün bekler. Yerini 40. gün bir cariyeye bırakınca, şehzade ile evlenmek yerine hizmetkâr olarak sarayda kalır. Yemen'e giden şehzadeden bir sabır taşı ister ve gerçekler kızın sabır taşı ile konuşması sonucu ortaya çıkar.

Şehzadenin 40 gün boyunca bir ilacın etkisiyle derin bir uykuya dalması, masalda tespit edilen hastalıkla ilgili bir bulgudur**.**

4.1.5.4. Muradına Ermeyen Dilber Masalı

Fakir hamile bir kadın evinde doğum yapacak yer olmadığından hamamda doğum yapar. Çok güzel bir kız çocuğu dünyaya getirir. Doğumunda yanında üç derviş

belirir ve ona dua ederler**.** Dualaların kabulüyle aile zengin olur. Kız büyüyünce güzelliğini duyan Şehzade onunla evlenmek ister. Evlenme hazırlığı yaparlarken sütninenin kıskançlığına maruz kalan kız, türlü oyunlarla ve entrikalarla mücadele eder. Sonunda şehzade ile evlenir.

Bu masalda üç farklı hastalık bulgusu tespit edilmiştir. İlki kızın sütnine tarafından kör edilmesidir. Gemiyle şehzadeye giden kız yolda acıkınca sütninesi ona tuzlu pastırma ikram eder. Pastırma kızın susamasına sebep olur. Su isteyince sütnine, kızın gözleri karşılığında suyu vereceğini söyler. Çaresiz kız kabul eder ve gözlerini sütnineye verir. Gemi karaya varınca, kız bir kervana sığınır. Ağladıkça inciler saçan, güldükçe güller açan, yürüdükçe yürüdüğü yerde çayır çimen biten kız, kervancıların yanında yaşamaya başlar. Bir gün kız yüzündeki gülleri saraya götürmesi için kervancı başından yardım ister. Saraya gülleri götüren adam karşılığında kızın gözlerini alır gelir. Dua ile kız gözlerini yerine takınca kız görmeye başlar. Gözlerin geri alınıp yerlerine takılması ile sağaltım gerçekleşmiştir.

Masaldaki diğer bir tıbbi olgu, Şehzadenin saraya gelen güllerin kokusunu alarak, derince içine çekmesiyle kızın hamile kalmasıdır. Kızın bir erkek çocuğu olur.

Masalda geçen üçüncü hastalık bulgusu kızın kolundaki sihirli bileziği, bir oyunla sütninenin çıkarmasıyla kızın derin bir uykuya dalmasıdır. Şehzade ile kızın dünyaya getirdiği çocuk karşılaştıklarında, çocuğun bileziği annesine takması ile uyku sonlanır. Sağaltıcı kızın yeni doğmuş oğludur. Çocuk bileziği kızın koluna tesadüfen takarak sağaltımı gerçekleştirir.

4.1.5.5. Zümrüdü Anka Kuşu Masalı

Padişahın bahçesindeki elmaların hırsız bir dev tarafından çalınmasıyla küçük oğul devin peşine düşer. Başarılı olunca yeryüzüne dönmek için Zümrüdü Anka kuşu ile anlaşır. Şehzadenin yeryüzüne çıkması karşılığında kuşun uçmaya devam edebilmesi için, kuşa et vermesi gerekmektedir. Ancak yolda kuşa verecek et kalmaz. Bu yüzden kendi vücudundan parça koparır ve kuşa verir. Yeryüzüne ulaştıklarında şehzade artık yürüyemez haldedir. Zümrüdü Anka parçaları kopan yerlere yapıştırarak Şehzadenin yeniden yürümesini sağlar.

Masalda sağlık açısından "vücut bütünlüğünün bozulması-doku kaybı" ve "doku rejenerasyonu" durumları saptanmıştır. Masalda, sağaltıcı Zümrüdü Anka kuşudur. Sağaltma yöntemi et parçalarını, kopan yerlere bastırarak yapıştırıp kaynaştırmaktır.

4.1.5.6. İğci Baba Masalı

İnsan etiyle beslenen İğci Baba'dan ablalarını kurtarmak isteyen küçük kız kardeş İğci Baba ile mücadele eder ve nihayetinde İğci Baba ölür.

Masalda iki farklı hastalık bulgusu tespit edilmiştir. Yamyamlık bu masalda da hastalık bulgusu olarak ortaya çıkmıştır. Kız İğci Baba'nın evine gittiğinde, evinde asılmış ölü insanları görür.

Her gün başka tatlardan yemek yaparak, İğci Baba'yı insan eti yemekten vazgeçirmeye çalışır ve başarır. İğci Baba kız tarafından tedavi edilmiş ve iyileştirilmiştir.

Masalda karşılaşılan diğer bir hastalık bulgusu derin uykulardır. İğci Baba'nın başından bir saç teli çekip koparılınca İğci Baba 40 günlük uykuya dalar. Sağaltım İğci Baba'nın kendiliğinden uyanması ile gerçekleşir.

Hastalık bulgusu olarak tespit edilen diğer bir derin uyku, kızın evlendiği Şehzadenin yatağının başına İğci Baba tarafından bir ölü şişesi koyulmasıyla daldığı uykusudur. Sağaltıcı kızdır, şişeyi kırarak kocasını derin uykudan uyandırmış, sağaltımı gerçekleştirmiştir.

4.1.5.7. Sefa ile Cefa Masalı

Bir padişah ile vezirinin çocuğu olmamaktadır. Üzüntüye ve can sıkıntısına iyi geldiğini düşündüklerinden seyahate çıkarlar. Yolda bir derviş ile karşılaşırlar ve dervişin aracılığıyla çocuk sahibi olurlar.

Bu masalda beş farklı hastalık bulgusu tespit edilmiştir. İlki kısırlıktır. Derviş padişaha ve vezire birer elma verir. Elmanın yarısını kendileri, diğer yarısını da eşleri yerse çocukları olacaktır. Sağaltım erkek çocukların doğumu ile gerçekleşir. Sağaltımı sağlayan bir elma ve sağaltıcı kişi, elmayı veren dervişitir.

İkinci hastalık olgusu çocukların isimlerinin olmamasından kaynaklı düşülen bunalımdır. Derviş doğacak çocukların adlarını kendi koymak ister ve bunun için Padişahtan söz alır. Zaman geçip derviş uzun bir süre ortada görünmeyince çocuklar

isimsiz kalırlar. Bundan dolayı mutsuz olup zayıf düşer ve hastalanırlar. Çocuklar dervişin ortaya çıkması ve isimlerini almalarıyla sağlıklarına kavuşurlar. Sağaltıcı yine derviştir.

Üçüncü bulgu, Sefa'nın dervişle karşılaşmasında bayılmasıdır. Derviş bir gün, Padişahın oğlu Sefa'ya bir resim çıkarıp verir, resmi gören Sefa düşüp bayılır. Hekimler ve bakıcılar Sefa'nın ayılmasını sağlar.

Dördüncü bulgu ise, Sefa'nın karasevda hastalığıdır. Sefa resimdeki Yemen Padişahının kızına âşık olur. Halsiz düşer, sararıp solar, yataktan çıkamaz ve konuşamaz. Arkadaşı vezirin oğlu Cefa, Sefa'nın âşık olduğu kızı bulmak için yola çıkmasıyla Sefa yataktan kalkar sevdiğine kavuştuğunda da tamamen iyileşir.

Son hastalık olgusu Cefa'nın açlıktan ve bakımsızlıktan halsiz düşmesidir. Yemen prensesini bulmak için yola koyulan iki arkadaş, yolda birçok sınavdan geçerler ama güven sınavından geçemezler. Sefa, Cefa'yı ölüme mahkûm eder. Cellat Cefa'nın suçsuz olduğuna inanır ve onu serbest bırakır. Zaman geçer, sarayda Cefa'nın yanlış anlaşıldığı ortaya çıkınca Sefa, arkadaşına bir türbe yaptırmak için yollara düşer ve yolda gözleri içine çökmüş, avurtları birbirine geçmiş, arı gibi vızıldar, gözlerinin feri uçmuş bir biçimde Sefa'yı bulur. Sıcak çorba ve itinalı bakımla Sefa iyileşir.

Ayrıca çocuğu olmadığı için bunalımda ve stres altında olan padişahın seyahate çıkması sağaltımı sağlar. Günümüzde de bilim insanları, seyahat etmenin insan sağlığı üzerinde olumlu etkileri olduğunu ifade etmektedir.

4.1.5.8. Ali Cengiz Oyunu Masalı

Padişah tarafından bir genç Ali Cengiz Oyunu'nu öğrenmesi için görevlendirilir. Genç, yolda kendisine Ali Cengiz Oyunu' nu öğretecek bir dervişle karşılaşır. Dervişin evine vardıklarında genç, derviş ile ilgili tüm gerçekleri öğrenir.

Bu masalda, yamyamlık hastalık unsuru olarak oraya çıkmaktadır. Derviş insan etiyle beslenmektedir. Genç, evde cesetlerle dolu kuyuyu bulduğunda, bayılır.

Genç adamın kuyuyu gördüğünde bayılması masalda hastalıkla ilgili tespit edilen diğer bir bulgudur. Dervişin yanında yaşayan genç bir kız, çocuğa ruh koklatarak ve elini ayağını ovarak çocuğu ayıltır. Burada sağaltım genç kız tarafından yapılmış, delikanlıya esans koklatılmış ve eli ayağı ovalanmıştır.

4.1.5.9. Kara Yılan Masalı

Çocuğu olmayan bir padişah, bir gün bir dervişle karşılaşır ve dervişe yılan da olsa bir oğlunun olmasını istediğini söyler. Derviş Padişaha bir elma verir ve dokuz ay sonra bir yılan çocuk doğar.

Bu masalda üç farklı hastalık teması tespit edilmiştir. İlki kısırlıktır. Dervişin verdiği elmayı yedikten sonra Sultan hamile kalır, sağaltım erkek bir yılan çocuğun doğumu ile gerçekleşir. Sağaltım nesnesi bir elma, sağaltıcı bir dervişti r.

İkinci hastalık unsuru ise Sultan Hanımın doğum sancısıdır. Sultan bir türlü doğuramaz, günlerce acı çeker. Sonunda yılan doğuracağı anlaşılır, yılan yaklaşanı sokar. Üvey kız süt dolu bir çömleği Sultan Hanımın karşısına koyar ve nihayet yılan çömleğe akar gelir. Kız kapağı kapatır, Padişaha yılan oğlunu verir. Ağrılı ve uzun geçen doğum sancısı, sağaltıcı üvey kız tarafından süt yardımıyla sağaltılır.

Çocuğun yılan şeklinde doğması doğuştan gelen bir anomali gibi görünse de masallarda sıkça karşılaşılan don/gömlek değiştirme bulgusudur. Şehzadenin yılan gömleği, çocuk evlenme çağına geldiğinde, kız tarafından ateşe atılır. Şehzade yılan gömleği olmadan çok acı çeker ama sonra iyileşir. Sağaltıcı üvey kız ve sağaltım nesnesi de ateş olarak tespit edilmiştir.

4.1.5.10. Saka Güzeli Masalı

Bir padişah ve vezirin çok güzel birbirine akran kız çocukları vardır. Birlikte büyürler ancak padişahın kızı vezirin kızını kıskanmaktadır**.**

Yukarıdakilerden ayrı olarak, bu masalda, patolojik kıskançlığın sebep olduğu hastalık olgusu tespit edilmiştir. Padişahın kızı vezir kızının güzelliğini kıskanır. Bu kıskançlık onu yataklara düşürecek, zayıflatacak, yüzünü solduracak kadar hasta eder. Vezirin kızının öldüğünü düşünmesi Sultanı iyileştirir. Günümüzde Othello Sendromu olarak isimlendirilen bir patolojik kıskançlık hastalığı vardır.

4.1.6. Türk Masalları

Naki Tezel bu çalışmasında derlediği toplam 50 masalın 14'ünde hastalık-sağlık teması belirlenmiştir.

4.1.6.1. Keçi Kız Masalı

Yıllarca çocuğu olmayan fakir bir ailenin, içtenlikle ettiği dualar kabul olunca, kadın keçi kılığında bir kız çocuğu dünyaya getirir. Kız keçi gömleğini çıkardığında güzel bir kıza dönüşür. Bir gün bir şehzade onu dere kenarında görür ve evlenmek ister. Bu masaldaki ilk hastalık teması kısırlıktır. Dua ile sağaltım gerçekleşir ve bir kız çocuğu doğar.

Diğer hastalık olgusu ise keçi donundan kurtulması için gömleğinin yakılması sırasında, kızın yanık kokusu nedeniyle bayılmasıdır. Sağaltım, saray halkı tarafından ilaçlarla sağlanır ve kız ayılır.

4.1.6.2. Bir Göze Bir Gül Masalı

Genç bir padişah evlenmek için, ağladıkça gözlerinden inciler dökülen, güldükçe yanaklarından güller açan bir kızı seçer. Ancak üvey anne padişahla kendi kızını evlendirmek istemektedir.

Bu masalda tespit edilen hastalık bulgularından biri kızın gözlerinin kör olmasıdır. Yolda acıkan kıza, üvey anne tuzlu bir çörek verir. Çöreği yedikten sonra kız su içmek ister, ancak üvey anne kızın iki gözü karşılığında suyu verecektir. Kız su içebilmek için gözlerinden vazgeçmek zorunda kalır. Bir gün kör kız, birlikte yaşadığı ihtiyardan yüzündeki güllerden alıp saraya götürmesini bedel olarak da gözlerini geri almasını ister. İhtiyar saraya gider ve güllerin karşılığında gözlerini alıp kıza takar. Sağaltıcı ihtiyar adamdır ve kızı gözleri yerine takarak tedavi etmiştir.

Diğer tarafta padişah gülleri gördüğünde derinden koklar ve tam o sırada kız bayılır. Masalda karşılaşılan diğer bir sağlık sorunu kızın bayılmasıdır. İhtiyar, kızın öldüğünü düşünüp kızı gömer. Padişah bir gün ormanda avlanırken atı, kızın mezarını bulur. Kızın yaşadığı anlaşılır. Kız kendiliğinden ayılır ve padişah onu toprak altından kurtarır.

4.1.6.3. Yeşil Kuş Masalı

Zengin bir adamın oğlu padişahın kızı ile evlenir, düğün gecesi oğlan kızdan şüphelenir ve kıskançlıktan kızı dövmeye başlar. Kız, Yeşil Kuşların Dedesi sayesinde kurtulur.

Masalda tespit edilen hastalık bulgusu kızın 40 gün dayak yemesi sonucu, vücudunun morarması ve halsiz düşmesidir. Bir gün kocasını Yeşil Kuşların Dedesine gönderir, Dede tasalı insanları yeşil kuşa dönüştürüp etrafına toplayarak onları güzel sözlerle iyileştirmeye çalışan biridir. Kız yeşil kuşa dönüşür ve iyileşir. Dayak sonucu kızın vücudunun hırpalanması bir hastalık olgusu olarak kabul edilmiştir. Sağaltım kızın başka bir canlıya dönüşümüyle gerçekleşmektedir. Sağaltımı yapan Yeşil Kuşların Dedesidir.

4.1.6.4. Ağlayan Nar ile Gülen Ayva Masalı

Bir padişahın oğlan çocuğu olmaz ve son doğan da kız çocuğu olursa onu öldürtmeye karar verir. Son çocuk da kız çocuğu olarak doğar, ama çocuğun annesi padişaha oğlan çocuğu doğurduğunu söyler. Kız bir oğlan gibi büyütülür. Kız olduğu fark edilmesin diye saraydan kaçıp başka bir saraya sığınır. Bu sarayda padişah ondan bazı sınavlardan geçmesini söyler. Bu sınavlar sırasında bir devi kızdırınca devin bedduası ile kız bir erkeğe dönüşür.

Bu masalda cinsiyet değiştirme olgusu söz konusudur.

4.1.6.5. İhtiyar Kuş Masalı

Ava çıkan üç kardeşten en küçüğü ormanda bir köşkte devle karşılaşır ve onu öldürür. Köşkün asıl sahibinin kızıyla evlenir, ancak yolda karşılaştıkları bir köse onları rahat bırakmaz**.** Çocuk ihtiyar bir kuştan yardım ister.

Masalda, dev üzerinden insan eti yeme olgusu belirtilmektedir. Yamyamlık çalışmamızda hastalık bulgusu olarak ele alınmıştır.

Masaldaki sağlığa dair bulgu, kösenin uzun uykularıdır. Kösenin sağlıklı kalabilmesi için bu uykular önemlidir. Köse kendiliğinden uyanmaktadır. Çocuk karısını kaçıran kösenin evini bulduğu sırada köse yedi gün uykusundadır. Çocuk karısını alıp kaçar. Köse uyanınca peşlerine takılır çocuğu öldürür, kemiklerini bir torbaya koyup çocuğun atına yükler. Kendisi de kadını alır evine döner. At doğruca ihtiyar kuşa gider kuş, kemikleri birbirine yapıştırıp yalayarak çocuğu diriltir. Çocuk tekrar karısını almak için kösenin evine gider. Köse bu sefer 24 gün uykusundadır. Çocuk karısını alır yola koyulur. Köse yine çocuğu öldürür. Bu sefer çocuğun atı kemikleri toplar ve torbaya koyup ihtiyar kuşa götürür. Kuş yine aynı yöntemle çocuğu

diriltir. Sonunda çocuk atının da yardımıyla karısını köseden kurtarır. Çocuğun ölmesi masalda geçen bir başka hastalık-sağlık temasıdır. Çocuğun dirilmesi ve sağaltımı ihtiyar bir kuşun çocuğun kemiklerini birleştirip yalaması ile gerçekleşmiştir.

4.1.6.6. Sihirli Yüzük Masalı

Evlenmek için eş arayan şehzadenin sihirli bir yüzüğü vardır. Yüzüğü taktığı kişinin aklını okuyarak sonunda evleneceği kızı bulur.

Masalda karşılaşılan ilk sağlık olgusu sihirli yüzüğün sebep olduğu süreli uykulardır. Yüzüğü taktığı kişiler uyumakta ve yine şehzadenin yardımıyla uyanmaktadır. Bir çeşit hipnoz yöntemi ile şehzade gerçekleri öğrenmektedir. Sağlıkla ilgili diğer bir bulgu, eşek sütü ile beslenmedir. Şehzadenin aday olarak seçtiği kızlardan birinin annesi kız daha küçükken ölür. Bu yüzden babası kızını eşek sütü ile besler. Kız bu sayede güçlü ve sağlıklıdır. Ancak eşek gibi inatçı olduğu için delikanlı kızla evlenmez. Günümüzde de anne sütüne en yakın sütün eşek sütü olduğunu gösteren çalışmalar bulunmaktadır.

Masaldaki diğer bir hastalık bulgusu ise karasevdadır. Şehzadenin evlendiği kıza bir gün periler padişahının oğlu âşık olur. Kızın evli olduğunu öğrenen peri padişahının oğlu güçten düşer, zayıflar. Aşkı karşılıksız olduğu için hastalığın sağaltımı gerçekleşemez ve ölür.

4.1.6.7. Seksen Göz Masalı

Kendine erkek evlat vermeyen eşlerinin gözlerini oyarak onları zindana atan bir padişahın bir gün bir erkek evladı olur. Adını Uğur koyarlar. Bir peri kızına âşık olan padişah, peri kızının isteği üzerine, Uğur'un annesinin gözlerini oydurup zindana attırır. Peri kızı Uğur'dan kurtulmak için yollar arar.

Masalda üç farklı hastalık bulgusu tespit edilmiştir. İlki kadınların kör edilmesidir. Padişah eşlerinin gözlerini oydurarak onları kör eder. Bir gün bir bahane ile peri kızı Uğur'u kendi sarayına gönderir. Maksadı Arap lalasına Uğur'u öldürtmektir. Uğur, Arap lalanın yaşadığı saraya, kimliğini gizleyerek girer. İlaçla Arap lalayı uyutur, arasında annesinin de gözlerinin olduğu kavanoz dolusu gözü alarak dönüş yoluna koyulur. Gitmeden önce ayıltıcı ilaçla lalayı ayıltır ve lalanın canının bulunduğu kavanozu kapatarak lalayı öldürür. Saraya döndüğünde zindandaki bütün kadınların

gözlerini onlara geri verir. Kadınların gözleri, yerlerine takılınca tedavi gerçekleşir. Hepsi görmeye başlar.

Diğer bir hastalık bulgusu Uğur'un bayıltma ilacı ile Arap lalayı, periyi ve babasını bayıltmasıdır. Sağaltım Uğur'un verdiği ayıltma ilacıyla Uğur tarafından gerçekleştirilmiştir.

Bu masalda ayrıca sağlık teması olarak, canın başka bir yerde muhafaza edilmesi söz konusudur. Kavanozda saklanan lala ile perinin canları Uğur tarafından kavanoz kapatılarak alınınca ölüm gerçekleşmektedir.

4.1.6.8. Çifte Kambur Masalı

Ali ve Veli adında iki yakın arkadaş vardır. İkisinin de ortak üzüntüsü kambur olmalarıdır. Ali ile Veli karakter olarak birbirinden farklıdır.

Bu masalda hastalık teması fiziksel bir engellilik olarak ortaya çıkmaktadır. Ali ile Veli'nin kambur oluşu bir hastalık olgusudur. Bir gün iki arkadaş hamamda buluşmak üzere sözleşirler. Ali hamama gider ama Veli gelmez. Ali beklemeye başlar ve beklerken hamamda şeytanlarla karşılaşır. Şeytanlar ona onlara katılmalarını söyler, Ali kambur olduğu için yapamayacağını bildirir. Bunun karşılığında şeytanlar onu bir sınava sokarlar. İstedikleri cevabı alırlarsa Ali kamburundan kurtulacaktır. Ali onların istediği cevabı verir ve kamburundan kurtulur. Veli arkadaşını kambursuz görünce onu kıskanır. O da hamama gider, şeytanlarla karşılaşır. Ancak onların istediği cevabı veremediği için cezalandırılır. Ali şeytanlar tarafından sihir ile tedavi edilir. Veli ise yine sihirle çifte kamburla cezalandırılır.

4.1.6.9. Alabalık Masalı

Bir kadının kocası ve iki üvey çocuğu vardır. Kadın bir gün yemek yaparken yemeğin eti bitince memesinden bir parça koparıp yemeği öyle pişirir. Yemek adamın çok hoşuna gider ve karısına ertesi gün çocuklarını pişirip yemeyi önerir. Bunu öğrenen çocuklar evden kaçar. Yolda erkek çocuk sihirli dereden su içerek geyiğe dönüşür. Bir gün şehzade bu iki kardeşi görür, kızla evlenir ve sarayda yaşamaya başlarlar.

Yamyamlık bu masalda hastalık teması olarak ortaya çıkmaktadır. Çocukların etini yemek isteyen üvey anne ve baba için sağaltım gerçekleşmemiştir.

4.1.6.10. Limon Kız Masalı

Şehzade Limon Kıza âşık olur ve peşinden gider. Onu bulmak için Kaf Dağı'na gitmesi gerekir. Bu masalda Kaf Dağı yolunda yaralanan Şehzade'nin durumu, hastalık bulgusu olarak belirtilmiştir. Yolda dikenli gül bahçesinden geçerken vücudu dikenlerden yaralanır. Kanlı dereden su içmek zorunda kalır, ama tatlı sözlerle Dağ'a ulaşır. Tedavi kendiliğinden, Şehzade'nin güllere söylediği tatlı dil ile gerçekleşmiştir.

Masalda tespit edilen diğer bir bulgu Şehzade'nin karasevdasıdır. Limon Kız'la birlikte dönerlerken yolda bir şekilde ayrılmak zorunda kalan Şehzade hastalanır, yataklara düşer. Bir çare bulunamaz. Limon Kız Şehzade'nin hastalığını duyunca ona bir çorba yapar ve çorbanın içine de Şehzade'nin ona verdiği yüzüğü koyar. Yüzüğü bulan şehzade Limon Kıza kavuştuğu için iyileşir. Sağaltım Limon Kız tarafından gerçekleştirilmiştir.

4.1.6.11. Kırk Haramiler Masalı

Padişahın hazinesini soymaya gelen Kırk Haramiler padişahın küçük kızı tarafından öldürülür. İçlerinden birini, Hırsız Tahir'i öldüremez ve Tahir intikam almak için kızın peşine düşer. Masalda tespit edilen hastalık bulgusu küçük kızın Tahir'i kılıcıyla yaralamasıdır. Tahir hastaneye giderek tedavi olur. Sağaltım hastanede gerçekleşmiştir.

Diğer bir sağlık bulgusu Tahir'in intikam almak için saray halkını uyutmasıdır. Tahir kızın izini bulmuştur. Saraydakilere ölü toprağı serper kızın dışında herkes uyur. Kız sihirli güvercinlerin yardımıyla Tahir'den kurtulur. Saray halkı kendiliğinden ayılmıştır.

4.1.6.12. Sihirli Çeşme Masalı

Uzun süre çocuğu olmayan padişahın nihayet bir kız çocuğu olur. Ancak kız büyürken vücudunda yaralar çıkar. Kızın vücudundaki yaralar bu masaldaki hastalık bulgusudur. Padişah kızının bütün vücudunu altınla kaplatır. Kuyumcu tarafından metalle tedavi yöntemi kullanılmıştır. Yaraların kanı diner ama ağrıları dinmez. Daha sonra ihtiyar bir cadı altın kaplamayı duyunca saraya gider, padişaha kızını iyileştireceğini söyleyip kızı yanına alır. Kızın üzerine su serper ve kızı bayıltır. Kız uyurken kızın altınlarını alır kızı bir dağ başına bırakır kaçar.

Cadının kızı su ile bayıltması masalda geçen diğer bir hastalık unsurdur. Kendiliğinden ayılan kızın üstü başı kan içindedir ve ağrıları da artmıştır. Bir çeşme görür elini yüzünü yıkarken iyileştiğini fark eder. Bütün vücudunu yıkayarak yaralarını iyileştirir ve böylece sağaltım su ile gerçekleştirilir.

4.1.6.13. Doğruluk Masalı

Bir adamın üç oğlu vardır. Bir gün üçü birlikte yola çıkarlar, küçük oğlan ağabeylerinin ihanetine uğrar yalnız kalır. Bağdat'a kadar gider.

Masalda geçen hastalık bulgusu, Bağdat padişahının kızının görmeyen gözleridir. Hiçbir hekim kızı tedavi edememiştir. Oğlan, tedavi edeceğine inanır; kurumuş hurma yapraklarını eliyle ezerek kavanoza koyar ve sonra kızın gözlerine sürer. Kız iyileşir. Sağaltımı küçük çocuk yapmıştır ve sağaltım hurma yaprağını ovalayarak kızın gözüne sürmesiyle tedavi gerçekleşmiştir.

4.1.6.14. Keloğlan Yedi Kat Yerin Altında Masalı

Keloğlan, devin peşine takılır. Amacı intikam almaktır. Yer altına gider ve devi öldürür. Yeryüzüne çıkmak için yardım arar. Bir kuşun yavrularını kurtarmıştır. Kuş da karşılığında onu yeryüzüne çıkaracaktır.

Bu masalda hastalık bulgusu olarak "vücut bütünlüğünün bozulması-doku kaybı" ve "doku rejenerasyonu" durumları saptanmıştır. Yol boyunca kuş Keloğlan'dan et ve su istemiş; et kalmayınca Keloğlan bacağından parça koparıp vermeye başlamıştır. Yeryüzüne vardıklarında Keloğlan'ın yürüyemediğini fark eden kuş kopan parçaları yerine yapıştırır. Böylece Keloğlan yürüyebilir. Sağaltım kuş tarafından kopan parçaları yerine yerleştirmek suretiyle gerçekleştirilmiştir.

4.1.7. Al'lı ile Fırfırı

Bu çalışmasında Oğuz Tansel 25 masal derlemiş bu masallar içinde 12 masalda hastalık-sağlık teması tespit edilmiştir.

4.1.7.1. Al'lı ile Fırfırı Masalı

Babasının ısrarı üzerine Al'lı ile evlenen Fırfırı, Al'lı nın insan yiyen biri olduğunu anlayınca ondan kaçmaya başlar. Aradan zaman geçer ve Fırfırı bir şehzade

ile evlenir. Al'lı Fırfırı'nın yaşadığı sarayı bulup gizlice girer. Fırfırı dışında bütün saray halkının uyku özlerini alıp kavanoza kapatır. Fırfırı sonunda kurtulur. Yamyamlık bu masalda ortaya çıkan hastalık olgusudur. Diğer bir unsur derin uyutmadır. Derin bir uykuya dalan saray halkı Fırfırı tarafından ayıltılır. Kavanozdaki uyku özlerini serbest bırakarak sağaltımı gerçekleştirmiştir.

4.1.7.2. Alaca Bulaca Masalı

Keloğlan padişahın kızı ile evlenebilmek için Alaca Bulaca'yı bulmalıdır. Bunun için bir büyücünün yanında dilsiz taklidi yaparak sırlarını öğrenmeye başlar.

Bu masalda, baş ağrısı hastalık bulgusudur. Bir gün bir adam baş ağrısı sorunu ile büyücüye gelir. Büyücü hekim, turuncu boyalı bir yaprak koklatarak önce hastayı bayıltır. Daha sonra ateş başında hastanın kafatasını çepeçevre keser ve ateşte kızdırdığı kıskaç ile beynindeki kurbağayı çıkarır. Kafatasını birleştirir. Hastalık bir tür anestezi altında ve büyücü hekim tarafından ameliyatla tedavi edilmiştir.

4.1.7.3. Dünya Güzeli Masalı

Padişaha dünyalar güzeli iki kız veren kadın, kız kardeşlerinin kıskançlığına maruz kalarak kocası tarafından, yedi yol ayrımına göğsüne kadar toprağa gömülerek cezalandırılır. Çocukları kaçırılır ve bir değirmenci tarafından büyütülür. İki kardeşten erkek olanı kız kardeşinin gönlünü yapmak için Dünya Güzeli'ni bulmaya gider. Dünya Güzeli'ne bir bakan taş kesildiği için çocuk ancak bir ihtiyar adamın yardımıyla Dünya Güzeli'ni eve getirir. Gerçekler ortaya çıkınca çocuk annesini hekime gönderir ve annesini iyileştirir.

Bu masaldaki hastalık annenin durumudur. Gömülü bir vaziyette bulunan kadın, doktor yardımı ile tedavi edilmiştir.

4.1.7.4. Balıkçı Masalı

Balıkçı oğlunun bir balığı kurtardığını görünce onu evden kovar. Yolda bir gençle karşılaşır, arkadaş olurlar. Padişahın kızının konuşamadığını öğrenirler. Bu masalda hastalık bulgusu kızın konuşamamasıdır. Bunun üzerine balıkçının oğlu saraya giderek kıza bilmece sorar ve kızı konuşturmayı başarır. Sağaltımı balıkçının oğlu

yapmıştır. Konuşmaya heveslendirmek için bilmece sorma yöntemi ile kızı tedavi etmiştir.

Padişah, kızını iyileştiren delikanlının kızıyla evlenmesini ister. Balıkçı ile arkadaşı anlaşma yapmışlardır ve her şeyi paylaşacaklardır. Bu durumda prensesin ağzından bir tuluk (tulum) düşer. Tuluğun içinden güzel bir kız çıkar. Balıkçının arkadaşı bu kız ile evlenir. Masaldaki bu olağanüstü durum atipik doğum veya prensesin klonlanması olarak düşünülebilir.

4.1.7.5. Kabak Donunda Kız Masalı

Bir kadının çocuğu olmaz. Ettiği dualar sonucunda kabak donunda elleri kolları olmayan bir kız çocuk dünyaya getirir. Kız büyüyünce, şehzade kızı görür ve evlenirler.

Masalda kısırlık olgusu vardır. Sağaltım bir kız çocuğunun doğması ile gerçekleşir.

Masalda karşılaşılan diğer bir hastalık bulgusu kızın, bilateral üst ekstremite eksikliği (fokomeli) ile elleri ve kolları olmadan doğmasıdır. Sağaltım şehzade tarafından kabak donun ateşe atılması suretiyle sihirle gerçekleştirilmiştir.

4.1.7.6. Topal Dev Masalı

Yaşlı bir çiftin yıllar sonra erkek çocukları olur. Çocuk çok yaramazdır ve bir gün evden kaçar. Ormanda bir aslan çocuğu büyütür ve ona Hançeroğlu ismini verir.

Bu masalda üç hastalık teması tespit edilmiştir. İlki kısırlıktır. Erkek çocuğun doğması ile sağaltım gerçekleşmiştir.

İkinci tema, yamyamlık olgusudur. Çünkü Hançeroğlu'nun öldürerek padişahın takdirini kazandığı Topal Dev insan yemektedir.

Üçüncü tema ise Hançeroğlu'nun bayılmasıdır. Hançeroğlu'nun gücü aslanın verdiği hançerden gelmektedir. Hançer kınından çıktığında Hançeroğlu bayılır. Arkadaşları başına bir şey geldiğini anlayınca Hançeroğlu'nu aramaya başlar. Bulduklarında, kınından çıkmış hançeri yerine koyarak onu ayıltırlar Derin uyku bir hastalık durumudur. Hançeroğlu'nun arkadaşları tarafından hançer kına yerleştirilmek suretiyle sihirle sağaltım yapılmıştır.

4.1.7.7. Kırk Kardeşler Masalı

Padişahın 40 oğlu vardır. Evlenme çağına geldiklerinde, 40 kız kardeş bulmak için yola çıkarlar. En cesur olanı küçük kardeştir. Yolda devlerle karşılaşırlar. Derin uyku masalda hastalık unsuru olarak ele alınmıştır. Dev kardeşleri çiçek suyu içirerek uyutur. Küçük kardeş, devlerin dış canını bularak kardeşlerini kurtarır. Ayılma kendiliğinden olmuştur.

4.1.7.8. Hotlu Kız Masalı

İki elti hamamda doğum yaparlar. Doğum sırasında erenler yardıma gelir. Eltilerin erenlere davranma biçimleri çocukların kaderini belirler. Bir elti erenlere nazik davranır ve güzeller güzeli bir kız çocuğu olur. Diğer elti erenlere kaba davranır, başında ur olan bir kız çocuğu olur.

Bu masalda üç hastalık bulgusu vardır. İlki Hotlu kızın alnındaki urdur. Annesi erenlere kaba davrandığından bu urla cezalandırılmıştır. Sağaltımı yoktur.

İkinci bulgu, kızın gözünün kör olmasıdır. Bir gün bir Beyoğlu güzel kızı görür ve evlenmek ister. Kızın ailesi kabul eder. Beyoğlu'nun köşküne giderken hotlu kızın annesi bir oyun yapar. Tuzlu hamurdan bohça yapar, kız acıkınca yedirir. Kız susayınca da su vermez. Kızın iki gözünü ister. Kız çaresiz kabul eder. Yolda tek başına bırakılan kız korkar ve ağlamaya başlar. Ağaçtaki iki güvercin kızın haline acır, ona gözünü nasıl tedavi edebileceğini öğretirler. Kız beklerken yaşlı bir ihtiyar gelir, kızı bir su kenarına götürür, güvercinlerin bıraktıkları teleği suya batırıp kızın gözlerine sürerek kızı tedavi eder. Sağaltıcı nesne güvercin teleği ve sudur. Teleğin suya batırılıp göze sürülmesi yöntemi ile sağaltım gerçekleşir.

Bu sırada Beyoğlu hotlu kızın kendi nişanlısı olmadığını anlayınca hastalanır yataklara düşer. Masalda karşılaşılan üçüncü bulgu Beyoğlu'nun hastalığıdır. Nişanlısı ile bir araya gelince sağlığına da kavuşur.

4.1.7.9. Avcıoğlu Masalı

Avcıoğlu annesine iftira atan Kırk Uğurlar'dan intikam almak için onların peşine düşer. Avcıoğlu Kırk Uğurların evine kılık değiştirerek varır. Evi gezerken odanın birinde bir baskı makinesi görür.

Avcıoğlu intikam almak için, baskı makinesi yardımıyla Kırk Uğurun başlarına vurur ve onları bayıltır. Sonra doktor kılığına girer ve iyileştirme vaadiyle, onları hamama gönderir. Ancak sağaltım olmaz ve hastalar ölür.

4.1.7.10. Dalyanoğlu Masalı

Bir çift yaşlılıklarında erkek çocuk sahibi olur. Adam çocuk daha küçükken ölür. Çocuk odunculuk yaparak geçimini sağlamaya başlar. Bir gün arkadaşları ile ormanda odun toplarken arkadaşlarının ihanetine uğrar ve kuyuda kalır. Yolunu bulmaya çalışırken Şahmeran'la tanışır ve onunla yaşamaya başlar. Zaman gelir eve dönmek ister.

Masalda ilk çıkan hastalık kısırlıktır. Kendiliğinden hamile kalan kadının bir erkek çocuğu olur ve sağaltım gerçekleşir.

İkinci hastalık bulgusu padişahın göğsündeki yaradır. Padişah'ın göğsündeki çıbana tek çare Şahmeran'dır. Şahmeran'ın yerini söylemek zorunda kalan Dalyanoğlu, Şahmeran'ın isteği üzerine onu boğazlar. İlk kanı bir şişeye, ikinci kanı başka bir şişeye koyar. Şahmeran'ın belinden aşağısını padişaha, göğsünü keşişe, kuyruğunu da baş vezire yedirir. İlk kanı baş vezir ile keşişe içirir. İkinci kanı üveyik teleğiyle padişahın yarasına sürer. Geri kalanı da kendi içer. Padişah iyileşir. Dalyanoğlu da padişaha vezir olur. Sağaltım Dalyanoğlu tarafından yapılmıştır. Şahmeran'ın kanını üveyik teleği ile yaranın üstüne sürerek kanla tedavi yöntemi uygulanmıştır. Daha sonra padişah hamama götürülerek suyla vücudundaki iyileşen yaraların dökülmesi sağlanmıştır.

4.1.7.11. Mavi Gelin Masalı

İleri yaşlarında padişahın bir oğlu olur. Bu çocuk dünyayı tanımak için yollara düşer, mavi güvercinden peri kızına dönüşen kıza âşık olur ve onun peşinden gider. İnfertilite bu masalda da hastalık bulgusu olarak ortaya çıkmıştır. Bir erkek çocuk dünyaya geldiği için sağaltım sağlanmıştır.

4.1.7.12. Karanlık Dünya Masalı

Üç kardeş ormanda avlanırken küçük kardeş kuyuya iner ve yeni bir dünya keşfeder. Orada ejderhalarla savaşır ve sonra Zümrüdü Anka kuşunun yardımıyla dünyaya döner.

Masalda sağlık açısından "vücut bütünlüğünün bozulması-doku kaybı" ve "doku rejenerasyonu" durumları saptanmıştır Zümrüdü Anka Kuşu ile dünyaya dönerken, küçük kardeşin baldırından parça koparıp kuşa vermesi söz konusudur. Sağaltım kuş tarafından kopan parçaları yerine konması ve üstüne ağzının barını sürmesi ile gerçekleşmiştir. Tükürük ile sağaltım söz konudur.

4.2. Alman Masallarında Sağlık Teması

Bir anlatım türü olarak masalların metne dönüştürülüp yayılmasında hem Almanya'da hem Avrupa'da öncülük eden Grimm Kardeşler'in derlediği masallar çalışmamızda Alman masalları için ana konu olmuştur. Toplam 211 masal incelenmiş 46 masalda sağlığa dair izlere rastlanmıştır

4.2.1. Grimm Masalları I

Grimm Masalları birinci ciltte toplam 82 masal vardır, içlerinden 22 masalda hastalık-sağlık teması tespit edilmiştir**.**

4.2.1.1. Sadık Johannes Masalı

Kralın en yakın adamı Sadık Johannes taş kesilmeyi göze alacak kadar kralına sadıktır.

Bu masalda üç farklı hastalık bulgusu vardır. İlki Kraliçenin bayılmasıdır. Kral ve Kraliçe bir gün davetteyken Kraliçe yere düşüp bayılır. Johannes Kraliçenin memesinden üç damla kan emip tükürerek Kraliçenin ayılmasını sağlar. Ancak Kral duruma bir anlam veremez ve sadık adamını cezalandırır. Tedavi Johannes'in Kraliçenin memesinden üç damla kan emip tükürmesi ile gerçekleşmiştir.

İkinci olay Johannes'in taş kesilmesidir. Gerçek ortaya çıkınca Kral çok pişman olur ve Johannes'i diriltmek için iki evladının başını kestirir. Sağaltımı çocukların kanlarıyla yaparlar. Üçüncü durum, çocukların kafalarının kesilmesidir. Kralın sadakatine karşı Johannes de çocukları kendi kanı ile diriltir.

4.2.1.2. Erkek Kardeş ile Kız Kardeş Masalı

Üvey annenin şiddetine maruz kalan iki kardeş ormana kaçarlar. Aynı zamanda büyücü olan üvey anne ormanı büyüler, derelerde akan sular dahi büyülüdür. Erkek

kardeş çok susar, dayanabildiği yere kadar dayanır. En sonunda dereden su içer ve ceylana dönüşür. Yollarına bir ev çıkana kadar yürürler. Bu arada ormanda av dönemi başlamıştır.

Masalda, ceylanın yaralanması tespit edilen hastalıkla ilgili bir bulgudur. Ceylan olan kardeş ava katılır ancak avcılardan kaçarken ayağını yaralar. Kız kardeşi ceylanın ayağından akan kanları su ile temizleyip yaraya şifalı bitki koyarak tedavi eder. Sağaltım kız kardeş tarafından su ve bitki ile tedavi yöntemi yapılmıştır.

4.2.1.3. Rapunzel Masalı

Hamile bir kadın bir gün komşusunun arka bahçesindeki kuzukulaklarına aşerer. Kocası karısına kuzukulağı getirmeye gittiğinde bahçenin sahibi cadı ile karşılaşır. Bahçenin sahibi babaya, doğacak çocuğu ona vermeleri karşılığında kuzukulağını rahatlıkla alabileceğini söyler. Baba kabul eder.

Bu masalda, prensin kör olması hastalık bulgusu olarak tespit edilmiştir. Bir gün Rapunzel kulede şarkı söylerken sesini duyan prens ona âşık olur ve onu kurtarmak için kuleye tırmanır. Bunu öğrenen cadı Rapunzel'i ıssız bir yere bırakır. Prens kuleye geldiğinde kızı göremeyince, bir daha görmeyeceğini düşünerek kendini kuleden aşağı atar. Ölmez ama düştüğünde çalılar gözlerini yaralar ve prens kör olur. Prens çaresizce dolaşır ve yolu nihayet Rapunzel'in bulunduğu yere düşer. Bu arada Rapunzel'in ikiz çocuğu olmuştur. Kızın sesini duyar duymaz tanır. Sarılıp ağlamaya başlarlar. Rapunzel'in gözyaşlarından iki damla prensin gözlerine düşer ve prensin gözleri açılır. Sağaltım Rapunzel'in iki damla gözyaşı ile gerçekleşmiştir.

4.2.1.4. Ormanda Üç Cüce Masalı

Babası evlenince üvey annesi tarafından kötü muameleye maruz kalan kız bir gün ormanda iyi kalpli cücelerle karşılaşır. Cüceler onun sihirli güçleri olması için dilekte bulunur. Kız üvey annesi tarafından tehlikeli bir ormana gönderilir, ormanda kralla karşılaşır. Kral onu alır sarayına götürür. Evlenirler bir de çocukları olur.

Bu masalda kızın, üvey annesi tarafından bir dereye atılarak derede boğulması hastalık unsuru olarak belirlenmiştir. Kız mucizevi bir şekilde hayvan olarak yeniden doğmuş, sağaltım su ile sağlanmıştır. Gerçeği öğrenen kral kılıcını üç kez ördeğin

başında gezdirince kız gerçek haline döner. İnsan olarak dirilmesi kocası tarafından sağlanmıştır.

Cücelik (dwarfism), bu masalda karşılaşılan bir diğer tıbbi unsurudur. Sağaltım yoktur.

4.2.1.5. Üç Yılan Yaprağı Masalı

Fakir bir ailenin tek oğlu, kendi geçimini sağlamak için evden ayrılır. Orduda kralın hizmetine girer. Kral, yaptıklarından dolayı ödüllendirmek için, gence kızıyla evlenmesini teklif eder. Evlenirler. Mutlu bir hayat sürerlerken kraliçe hastalanır.

Bu masalda hastalıkla ilgili unsurlar, prensesin ağır bir hastalığa yakalanıp ölmesi ve fakir oğlanın karısı ve kaptan tarafından denize atılarak boğulması olarak iki şekilde ele alınmıştır. Her iki olayda da yeniden dirilme söz konusudur. Sağlatım ilkinde prensesin kocası tarafından üç yılan yaprağı ile yapılmıştır. Evlenmeden önce yaptıkları bir anlaşmaya göre kız ölünce kocası da onunla birlikte mezara gömülecektir. Kocası sözünü tutmak için şarap ve ekmekle tabutun yanında açlıktan ve susuzluktan ölmeyi bekler. O sırada bir yılan tabuta yaklaşır; adam öfkelenir ve yılanı üç parçaya böler. Biraz zaman geçince başka bir yılan ağzında üç yaprakla gelir, parçaları birleştirip her birinin üzerine yaprakları koyar ve yılan dirilir. Bunu gören adam aynını karısında uygular ve karısı dirilir.

İkinci sağlık unsuru fakir oğlanın boğulmasıdır. Saraya geri döndüklerinde karısı değişmiştir. Gemi kaptanı ile anlaşarak, kocasını uyurken denize atarlar. Fakir oğlan boğulur ama sadık uşağı tarafından kurtarılır ve uşak yine üç yılan yaprağı ile sağaltımı gerçekleştirmiştir. Sağaltım yöntemi üç yılan yaprağının ağza ve gözlerin üzerine konmasıdır.

4.2.1.6. Külkedisi Masalı

Üvey annesi ve kız kardeşleri tarafından kötülüğe maruz kalan bir kız, iyilik perisinin yardımıyla prensle evlenir.

Bu masalda, üvey kız kardeşlerin ayaklarını pabuca sığdırabilmek için birinin parmaklarını, diğerinin topuğunu kesmesi hastalık teması olarak ele alınmıştır. Perinin yardımıyla prensin balosuna giden Külkedisi, acele ile kaçarken pabucunun tekini arkasında bırakır. Prens pabucun sahibini aramaya başlar. Külkedisinin üvey kız

kardeşleri, pabucu giymek için her oyunu denerler. Büyük kardeş ayakkabıya sığması için ayak başparmaklarını keser, küçük kız kardeş ise topuğunu keser, ancak yine de başarılı olamazlar.

Ayrıca güvercinlerin üvey kız kardeşlerin gözlerini oyarak onları kör etmeleri, masaldaki diğer sağlık sorunudur. Tedavi edilmedikleri için sağaltım gerçekleşmemiştir.

4.2.1.7. Bilmece Masalı

Dünyayı gezmeye karar veren prens, yoldaki bir kulübede cadıyla karşılaşır. Cadı içinde zehir olan bir şerbet hazırlar.

Zehirlenme bu masaldaki hastalık bulgusudur. Prens ilgilenmediği için cadının hazırladığı şerbeti içmez, bardak birden kırılır ve zehir prensin atına sıçrar. Zehir çok kuvvetlidir, at oracıkta ölür. Karga atı yer ve zehirlenir. Kargadan yemek yapan hancı handakilerin zehirlenmesine sebep olur. Zehirlenenler arasında iyileşen olmadığı için sağaltım olmamıştır.

4.2.1.8. Yedi Karga Masalı

Bir kralın yedi erkek çocuktan sonra bir kızı olur. Bu kız çok kıymetlidir. Kral bir gün beddua ederek yedi oğlunun da kargaya dönüşmesine neden olur. Kız ağabeylerinin bir sırça köşkte tutulduklarını öğrenince sırça köşkün yolunu tutar.

Kızın sırça köşkün kapısını açmak için parmağını kesmesi, masalda geçen hastalık unsurudur. Sırça köşke vardığında kız kapıyı açamaz. Parmağını kesip anahtar olarak kullanarak kapıyı açar ve kardeşlerini kurtarır. Parmak kendiliğinden iyileşir.

4.2.1.9. Elsiz Kız Masalı

Fakir bir adam şeytanla bir anlaşma yapar. Zenginliğe karşılık kızını şeytana verir. Dindar olan kız bu duruma karşı çıkar.

Bu masalda kızın ellerinin kesilmesi hastalıkla ilgili bir bulgudur. Kızın karşı çıkmasına öfkelenen şeytan kızın ellerinin kesilmesini ister baba kızın ellerini kesince kız evi terk eder. Yolda bir kralla karşılaşır, kral ona gümüşten el yaptırır ve onunla evlenir bir çocukları olur. Şeytan intikam almak için sürekli kızın peşindedir. Bir oyunla kızın çocuğu ile beraber yine yollara düşmesini neden olur yol boyunca ibadet eden

kızın duasını Tanrı kabul ederek kızın ellerine kavuşmasını sağlar. Kızın eli duaları aracılığıyla iyileşmiştir.

4.2.1.10. Cennetteki Terzi Masalı

Terzi cenneti ziyaret eder, ancak tanrının işine karıştığı için cezalandırılır ve cennetten gönderilir.

Terzinin ayağının şişmesi ve topallaması masaldaki hastalıkla ilgili bulgudur. Tanrı bir gün cenneti Aziz Petrus'a bırakır. Kapıya bir terzi gelir, yürümekten ayakları şişmiş ve topallamaktadır. Cennete girebilmesi için Petrus'u ikna eder ve cennette dolaşmaya koyulur. Tanrı işine karıştığı için cennetten gönderilir. Ayakkabıları cennete gelirken eskidiğinden çıplak ayakla dönmek zorunda kalır ve ayakları tamamen kabarır. İyileşme olmamıştır. Sopa ile daha rahat yürümesi sağlanmıştır.

4.2.1.11. Parmak Çocuk Masalı

Bir ailenin hiç çocuğu olmazken, kendiliğinden gerçekleşen hamilelikten yedi aylık bir parmak çocuk doğar. Çok kısa zamanda akıllı, çevik ve canı tez bir çocuk olur.

Bu masalda kısırlık bir hastalık bulgusu olarak ortaya çıkmıştır. Parmak çocuğun doğması ile iyileşme gerçekleşmiştir. Ancak çocuk prematüre doğmuştur.

4.2.1.12. Haydutun Nişanlısı Masalı

Bir değirmencinin güzel bir kızı vardır. Bir gün değirmene gelen hali vakti yerinde bir adamla kız nişanlanır. Kız nişanlısına hiç güvenmez bu yüzden nişanlısını takip eder.

Bu masalda üç farklı hastalık bulgusu tespit edilmiştir. İlki yamyamlıktır. Kız, nişanlısının insan yiyen bir haydut olduğunu öğrenir, haydutlar insan eti ile beslenmektedir. Sağaltım yoktur.

İkinci bulgu, genç bir kızın içirilen şarap sebebiyle ölmesidir. Haydutlar, genç bir kadına zorla şarap içirirler ve kızın kalbi oracıkta çatlar.

Üçüncüsü ise ninenin verdiği ilaçla haydutların bayılmalarıdır. Haydutlara, hizmet eden bir nine vardır, haydutların şarabına gizlice uyku ilacı damlatır ve onları uyutur. Ayılma kendiliğinden olmuştur.

4.2.1.13. İsim Babası Masalı

Bir adamın bir sürü çocuğu vardır. Kasabada yeni doğan çocuğuna isim babası bulamayınca rüyasında aksakallı bir dede, isim babasının yerini söyler. Adam uyanır uyanmaz tarif edilen yere gider.

Bu masalda masal kahramanına hastalıkların tedavisi üzerine bilgiler verilir. Rüyasında gördüğü kişi, adama içi sihirli su dolu bir bardak verir ve Azrail'in durduğu yere dikkat etmesini tembihler. Azrail hastanın başucundaysa hasta sihirli suyla iyileşir. Eğer Azrail hastanın ayakucundaysa su vermeye gerek yok diyerek oradan uzaklaşır. Tedavi sihirli su ile yapılmaktadır. Sağaltım, Azrail'in hastanın yanındaki duruşuna göre olumlu ya da olumsuz sonuç verir.

4.2.1.14. İsim Babası Azrail Masalı

Adamın 12 çocuğu vardır, 13. çocuğuna isim babası ararken Azrail'i isim babası olarak seçer. Oğlan büyüyünce Azrail onu yanına alır ve ünlü bir hekim yapar.

Bu masalda sağlığa dair tespit edilen bulgular hekim olmayla ve tedavi yöntemleri ile ilgilidir. Azrail hediye olarak oğlana bir ot verir ve bir anlaşma yaparlar. Azrail eğer hastanın başucundaysa çocuk hastaya otu verir, hasta iyileşir, eğer ayakucundaysa otu vermez. Hasta ölür. Anlaşmayı çocuk kralın ve prensesin hasta döşeğinin başında bozar ve çocuk Azrail tarafından cezalandırılır.

4.2.1.15. Ardıç Ağacı Masalı

Ardıç ağacının altında bir kadın, çocuğunun olması için dua eder ve duası kabul edilir. Bir erkek evladı olur.

Bu masalda dört farklı sağlık teması tespit edilmiştir. İlki kısırlıkıtır. Ardıç ağacının sağaltımıyla kadının bir oğlu olur iyileşme gerçekleşir.

İkinci durum, doğumda heyecanlanan kadının ölmesidir. Duasının gerçekleştiğine o kadar sevinir ki kadın heyecandan ölür.

Üçüncü bulgu, çocuğun üvey anne tarafından başının koparılarak öldürülmesidir. Babası başka biri ile evlenince çocuk üvey annenin kötü muamelesine maruz kalır. Bir gün okuldan eve gelen çocuğu üvey annesi öldürür, parçalara ayırıp yemek yapar. Adam yemeğe bayılır ve yemeği yerken kemikleri masanın altına koyar. Çocuğun kız kardeşi kemikleri toplar ve ardıç ağacının altına gömer, çocuk mucizevi

olarak kuş biçiminde dirilir. Sağaltım kız kardeşin yardımıyla ardıç ağacı tarafından yapılmıştır.

Dördüncü bulgu ise üvey annenin değirmen taşı altında ezilip ölmesidir. Kuş olarak dirilen çocuk, kasabada şarkı söyleyerek uçarken değirmen taşını alır ve evin bahçesinde ötmeye başlar. Üvey anne dışarı çıkınca taşı ona atar, kadın ezilir. Çocuk eski haline döner. Sağaltım, kötülük yapanın ortadan kalkması ile gerçekleşmiştir.

Bunlardan ayrı olarak, babanın çocuğun parçalarından yapılmış çorbayı beğenmesi, yamyamlık olgusunu da ortaya koymaktadır.

4.2.1.16. Uyuyan Güzel Masalı

Bir kadının yıllar sonra nur topu gibi bir kızı olur ve kutlamalar düzenlenir. Kutlamaya resmen davet edilmeyen cadı davetsiz olarak katılır ve kız için beddua eder.

İnfertilite, masalda bir hastalık bulgusu olarak tespit edilmiştir. Güzel bir kız çocuğunun doğması ile sağaltım gerçekleşmiştir.

Masalda ortaya çıkan, diğer bir hastalık bulgusu, uzun uykudur. Yapılan beddua ile kız 15 yaşına geldiğinde eline bir iğ batacak ve yüzyıllık bir uykuya dalacaktır. Kız 15 yaşına geldiğinde oyun oynarken yaşlı bir kadını görür; yanına yaklaşır. Yaşlı kadının eğirdiği ipe dokunur dokunmaz iğ eline batar ve oracıkta uyuyakalır. Sağaltım 100 yıllık sürenin dolmasıyla, kendiliğinden gerçekleşir.

4.2.1.17. Pamuk Prenses Masalı

Bir gün kraliçe bir kız çocuğu olması için dua eder. Duası gerçekleşir ve dünya güzeli bir kızı olur. Kraliçe doğumdan hemen sonra ölünce, Kral başka bir kadınla evlenir. Pamuk Prenses üvey annenin kötülüklerine maruz kalır**.**

Masalda tespit edilen iki farklı hastalık bulgusu vardır. Birinci bulgu, Pamuk Prenses'in boğulmasıdır. Üvey anne Prensesin ölmediğini anlayınca, yaşlı kadın kılığında kızın yaşadığı eve gelir ve bir oyunla sattığı kemerlerden birini sıkıca Prenses'in beline bağlar ve Prenses nefes alamayarak cansız yere yığılır. Sağaltım Prenses'in birlikte yaşadığı cücelerin, eve döndüklerinde kemeri Prenses'in belinden kesip çıkarmalarıyla gerçekleşir. Prenses ayılır. Masaldaki diğer bulgu, zehirlenmelerdir. Üvey anne Pamuk Prenses'ten kurtulmak için, kılık değiştirerek önce

zehirli bir tarak hediye ederek Prenses'i zehirler. Ancak cüceler eve döndüklerinde tarağı kızın saçından çıkararak, sağaltımı yaparlar ve Prenses iyileşir.

Daha sonra üvey anne zehirli bir elma ile gelir. Elmadan bir ısırık alan Prenses, cansız yere yığılır. Döndüklerinde cüceler, Prenses'in belindeki kemeri çıkarırlar, saçını tararlar ve vücudunu baştan aşağı gül suyu yıkarlar ama sağaltımda başarılı olamazlar. Sağaltım, Prenses'in tabutunun kazara sarsılmasıyla, elmanın suyu kendiliğinden çıkınca gerçekleşir.

4.2.1.18. Sevgili Roland Masalı

Büyücü bir kadının biri güzel bir çirkin iki kızı vardır. Kadın çirkin kızı öz kızı olduğu için çok sever, üvey kızını da öldürmenin yollarını arar**.**

Masalda tıbbi durum olarak organ kopması tespit edilmiştir. Cadı üvey kızını öldürmek isterken yanlışlıkla öz kızının kafasını keser.

Masaldaki diğer bir hastalık bulgusu, cadının kan revan içinde cansız düşmesidir. Kaçan üvey kızının peşinden giderken kızın sevgilisi Roland'a rastlayan cadı, Roland'ın sihirli müziği ile dans etmeye başlar, Roland çaldıkça o zıplar dans eder. Dinlenemediği için yorgunluktan halsiz düşer ölür. Sağaltım yoktur.

4.2.1.19. İki Kardeş Masalı

Fakir bir adamın iki oğlu vardır. Adam onları bir gün ormana bırakır bir avcı çocukları bulur ve büyütür. İyi birer avcı olan kardeşler dünyayı gezmek için yola çıkarlar. Yolda ayrılmaya karar verirler. Küçük kardeş, yolda bir ejderhayı öldürerek vali olur ve ağabeyi de yıllar sonra onu bulur.

Bu masalda iki farklı hastalık bulgusu tespit edilmiştir. İlki, ejderhayı öldüren küçük kardeşin başının sarayın kıskanç askeri tarafından kesilmesidir. Sağaltım gerçekleşir. Küçük kardeş dirilir. Sağaltım, tavşan tarafından getirilen sihirli otun, aslan tarafından çocuğa uygulanması ile yapılır.

Diğer bir sağlık bulgusu, küçük kardeşin, ava çıktığı bir gün cadı tarafından büyülü bir sopa ile taşa çevrilmesidir. Sağaltım, küçük kardeşi için endişelenip onu arayan ağabeyin yardımıyla cadı tarafından sağlanır. Çocuk normale döner.

4.2.1.20. Jorinde ve Joringel Masalı

Büyücü bir kadın vardır ve onun sarayına yaklaşan erkekler taş kesilir; kızlar ise bülbül olurlar. Jorinde ve Joringel birbirini çok seven iki gençtir. Bir gün büyücü kadının sarayına yaklaşırlar.

Bu masalda cadının büyüsüyle insanların taş kesilmesi sağlık bulgusu olarak tespit edilmiştir. Joringel taş kesilir sağaltım büyücü tarafından büyünün bozulmasıyla gerçekleşir, Joringel hareket etmeye başlar. Sevgilisi bülbüle dönüşen Joringel, Jorinde'yi kurtarmak için üstünde çiğ tanesi olan kan kan kırmızı çiçeği bulur ve sağaltımı gerçekleştirir.

4.2.1.21. Karanfil Masalı

Bir kraliçenin yıllar sonra bir çocuğu olur ama kötü kalpli aşçı tarafından çocuk kaçırılır. Bu masalda sağlık bulgusu olarak kısırlık tespit edilmiştir. Kraliçenin dua etmesiyle, kendiliğinde bir erkek çocuk dünyaya gelince sağaltım gerçekleşmiştir.

4.2.1.22. Boşver Kardeş Masalı

Emekli asker Boşver Kardeş bir gün Aziz Petrus ile karşılaşır. Aziz Petrus hekimliği bilen biridir.

Masalda, Aziz Petrus'un ölüleri diriltmesi, sağlıkla ilgili bir durum olarak tespit edilmiştir. Petrus, ölen prensesi, parçalara bölerek kazana atıp parçaları pişirir. Kalan kemikleri, yerli yerince dizerek bir araya getirir, sonra iskeletin karşısına geçerek dua eder ve prenses dirilip kalkar eskisi gibi sağlıklı olur. Sağaltım su ve dua ile gerçekleşmiştir.

4.2.2. Grimm Masalları II

Grimm Masalları ikinci ciltte toplam 129 masal bulunmaktadır. Bunlar arasından 24 masalda sağlık teması tespit edilmiştir.

4.2.2.1. Altın Çocuklar Masalı

Yoksul bir adam bir gün bir balıkla karşılaşır; balık dile gelir ve canı karşılığında balıkçıya ödüller verir ve sonunda kendini altı parçaya bölmesini, 2 parçasını da toprağa

gömmesini ister ve oradan altın zambak çıkar. Karısı da altın zambağı yiyince iki altın çocukları olur ve çocuklar dünyayı tanımak için yola çıkarlar.

Bu masalda zambaklarla yola çıkan çocuklar arasında bir can bağı vardır. Masala göre zambaklar solmuşsa çocuklar hasta demektir.

4.2.2.2. Şakıyan Hoplayan Zıplayan Tarla Kuşu Masalı

Bir adam uzun bir yolculuğa çıkar ve kızlarına ne istediklerini sorar, küçük kızı bir tarla kuşu ister, adam yolda tarlakuşu bulamaz ama bir aslanla karşılaşır. Aslında aslan büyülenmiş bir prenstir. Küçük kızla evlenince güvercine dönüşür ve yedi yıl uzakta kalır. Küçük kız peşine düşer; kocasını bulur ama adam büyülenmiştir.

Bu masalda, kadın kocası ile konuşabilmek için kocasını büyüleyen prensesle bir anlaşma yapar. Ancak prenses anlaşmaya uymaz. Uşağına bir uyku ilacı verir ve adamı uyutur. Masalın sağlık bulgusu adamın ilaç verilerek bayılmasıdır. Sağaltım gerçekleşir adam ayılır. Sağaltım yöntemi, uşağın ilacı vermekten vazgeçmesidir.

4.2.2.3. Kaz Çobanı Kız Masalı

Bir prenses bir prensle evlenmek için, yanına nedimesini de alarak prensin memleketine doğru yola koyulur. Yolda nedime ona ihanet eder, kötü davranır ve yer değiştirirler. Asıl prensese kaz çobanlığı görevi verilir.

Masalda anne ölmeden önce, elini keserek, üzerine 3 damla kan akıttığı mendili, kızına güç vermesi için verir. Masalda tespit edilen hastalık olgusu annenin elini kesmesidir, kesik yara kendiliğinden iyileşmiştir.

4.2.2.4. Genç Dev Masalı

Bir çiftçinin parmak kadar küçük oğlu olur. Çiftçi bu durumdan hiç de hoşnut değildir. Bir gün bir dev parmak çocuğu kaçırır ve büyütür. Dev, parmak kadar çocuğa her şeyi öğretir, çocuk birçok zorlukları atlatır ve zengin olur.

Masalda dwarfizim parmak çocuk üzerinden hastalık bulgusu olarak tespit edilmiştir. Çocuk büyür ve büyüme hormonu terapisi biçiminde açıklayabileceğimiz sağaltım gerçekleşmiştir. Devin sütü sağaltım nesnesidir.

4.2.2.5. Cüce Masalı

Zengin bir kralın üç kızı vardır, kızlarından başka kralın en değer verdiği şey bahçedeki elma ağacıdır. Yasak olduğu halde elma ağacından elma kopardıkları için üç kız yedi kat yerin altına hapsedilir. Cücenin hâkimiyetindeki yeraltından kızları avcının en küçük oğlu çıkarır.

Cücelik masalların en yaygın motifidir. Dwarfizm bu masalda da sağlık olgusu olarak tespit edilmiştir.

4.2.2.6. Altın Dağ Masalı

Zengin bir adam iflas ettiği için üzüldüğü bir anda bir cüce çıkar ve ona yardım eder. Cücenin yardımıyla eski gücüne dönen adam bunun karşılığında oğlunu cüceye vermek zorunda kalır.

Masalda çocuk cüceden kaçarken bilinmeyen bir sahilde bir saraya sığınır. Ancak saray zebanileri çocuğu döver vücuduna iğneler batırıp işkence ederek çocuğun başını koparırlar. Hastalık bulgusu olarak tespit ettiğimiz bu durum, çocuğa ab-ı hayat verilmesi ile düzelir. Ayrıca masaldaki diğer bir sağlık bulgusu cücenin varlığından kaynaklı cücelik hastalığıdır.

4.2.2.7. Karga Masalı

Bir prenses doğuştan yürüyemiyordur. Bir gün bir beddua sonucu kargaya dönüşür, kurtulması için prensin cadının sınavlarından geçmesi gerekir.

Doğuştan yürüme engeli olan prenses üzerinden bu masalda doğuştan engellilik, hastalık olgusu olarak ortaya çıkmaktadır. Prensesin iyileşmesi, cadının sınavlarından geçen prens tarafından gerçekleştirilir.

4.2.2.8. Köylünün Uyanık Kızı Masalı

Fakir bir köylünün çok zeki kızı kralı zekâsı ile etkiler ve kralla evlenirler.

Bu masalda kız evlendiği krala uyku ilacı vererek kralı uyutur, kral ilacın etkisi geçince kendiliğinden ayılır. İlaç verilerek uyutulma hastalık bulgusu olarak tespit edilmiştir.

4.2.2.9. Üç Minik Kuş Masalı

Padişahın karısının kıskanç kardeşleri doğan çocukları "kedi" ya da "köpek" doğdu diyerek kralı kandırıp çocukları nehre atarlar. Çocukları bir balıkçı büyütür.

Masalda, kral tarafından cezalandırılan kraliçe zindana atılır, zindanda hastalanır zayıf düşer. Kraliçenin zayıf düşüp hastalanması hastalık bulgusu olarak kabul edilmiştir. Sağaltım, tüm gerçekler ortaya çıkınca, sarayın hekimi tarafından ab-ı hayat ile gerçekleştirilmiştir.

4.2.2.10. Hayat Suyu Masalı

Kral ölümcül bir hastalığa tutulmuştur. Hayat suyu tek şifadır. Bunun üzerine kralın üç oğlu yola çıkar, suyu en küçük oğul getirir.

Masalda kral yataklara düşecek kadar hastalanır. Sağaltım, küçük oğulun bengisu ile dönmesi ve babasının iyileşmesi ile gerçekleşir.

4.2.2.11. Doktor Hepbilir Masalı

Krep adında yoksul bir adam doktor olmanın bir yolunu bulur ve ünlü olur. Ünü her yere yayılır.

Masalda hastalık bulgusundan ziyade hekimlik üzerine bir olguya rastlanmıştır. Horoz amblemi olan bir alfabe edinme, uygun giysi giyme, doktorluk için gerekli araç gereçler bulundurma ve üzerinde "Doktor Hepbilir" yazan bir tabela yaptırma, hekim olmak için gereken şartlar olarak belirtilmiştir.

4.2.2.12. Şişedeki Cin Masalı

Yoksul bir oğlan bir şişe bulur ve içinde cin vardır. Rahat bırakılması karşılığında cin oğlana sihirli güçler verir.

Bu masalda hastalık bulgusu tespit edilmemiş ancak sağaltıcı olgusuna rastlanmıştır. Cinin verdiği sihirli bir bezle çocuk bütün yaraları iyileştirdiği için hekim olarak ün salmıştır.

4.2.2.13. Karakurbağa Masalı

Küçük bir çocuk annesinin verdiği bir tabak süt ve ekmeği yıllarca bir kurbağa ile paylaşır ama annesi bir gün bunu fark edince kurbağayı öldürür.

Karakurbağanın ölmesi ile çocuğun halsiz düşüp zayıflaması hastalık bulgusu olarak tespit edilmiştir. Sağlatım gerçekleşmez çocuk ölür.

4.2.2.14. İki Gezgin Masalı

Bir ayakkabıcı ve bir gezgin karşılaşırlar ve birlikte seyahat etmeye karar verirler. Terzi ne kadar iyi kalpliyse ayakkabıcı da o kadar kötü kalplidir.

Bu masalda iki hastalık olgusu tespit edilmiştir. Birincisi terzi yolda açlıktan halsiz düşer; hastalanır. Sağaltım ayakkabıcının ekmek vererek terzinin kendine gelmesiyle gerçekleşir.

Diğer bir sağlık olgusu, terzinin aç kalmamak için ayakkabıcıya iki gözünü oymasına izin vermek zorunda kalıp kör olmasıdır. Sağaltım terzinin gözlerinin iyileşmesi ile gerçekleşir. Sağaltımı iki karganın yol göstermesi ile terzinin kendisi yapmıştır. Terzi mendilini darağacından (meşe) düşen çiğle ıslatır ve göz çukurlarına sürerek, kendini tedavi eder.

4.2.2.15. Kirpi Hans Masalı

Çocuk sahibi olamayan bir çiftin yıllar sonra yarı kirpi yarı insan çocuğu olur. Adam bu duruma sevinemez ve oğlunun evden ayrılmasını mutlulukla karşılar. Yol boyunca Kirpi Hans birçok olaylar yaşar ve kirpi nihayetinde kirpi derisinden kurtulur.

Masalda tespit edilen dört farklı hastalık olgusu tespit edilmiştir. Bunlardan ilki kısırlıktır. Bir erkek çocuğun doğması hastalığı iyileşme ile sonuçlandırmıştır.

İkinci bulgu, anomalidir. Doğan çocuk yarı hayvan yarı insan şeklindedir. Saray hekimi tarafından iyileştirilmiştir.

Üçüncü bulgu, Hans kirpi derisinden kurtulurken, vücudunda yaralar oluşur. Yaralar hekim tarafından, hekimin hazırladığı şifalı merhem vücuda ovularak ve vücuda güzel kokulu pelesenk sürülerek, iyileşir.

Dördüncü bulgu tedavi sırasında Hans'ın derisinin siyahlaşmasıdır. Hekim tarafından beyazlatılarak tedavi gerçekleşir.

4.2.2.16. Üç Hekim Masalı

Üç hekim para kazanmak için yola çıkarlar ve bir hana varırlar marifetlerini göstermek için hancıyla anlaşırlar.

Masalda üç faklı hastalık bulgusu bulunmaktadır. Hekimlerden birinin marifeti elini koparıp yerine takabilmesidir. Elini koparıp yerine takarak replantasyon benzeri bir yöntem uygular. Ancak hancının hizmetçisinin dolapta sakladığı el yanlışlıkla bir kedi tarafından yenilir. Bunun üzerine hekim kendi eli yerine idam edilen bir hırsızın elini takmak zorunda kalır. Böylece transplantasyon gerçekleşir.

İkinci hekim, kalbini yerinden çıkarıp takabilmektedir. Ancak onun da başına ilk hekimin başına gelenler gelmiştir. Kendi kalbi yerine bir domuzun kalbini takmak zorunda kalmıştır. Böylece xenotransplantasyon olgusu gerçekleşmiştir.

Diğer hekim, gözlerini yerinden çıkararak takabilme becerisine sahiptir. O da diğer hekimlerle aynı akıbete uğramıştır ve kendi gözlerinin yerine kedinin gözlerini nakletmek zorunda kalmış ve yine xenotransplantasyon ile sağaltım gerçekleşmiştir.

4.2.2.17. Korkusuz Prens Masalı

Bir gün bir prens yolculuğa çıkar, amacı dünyayı keşfetmektir.

Prens bir devle savaşır, savaşın sonunda dev prensin gözlerini oyar. Bu masalda hastalık olgusu organ kaybı olarak karşımıza çıkmaktadır. Prens kör gözlerini, dereye girip yıkayınca su ile sağaltır.

Masalda tespit edilen diğer bir hastalık olgusu, prensin yaralanmasıdır. Prens gözleri iyileşince prensesi kurtarmak için devler tarafından hırpalanır, yaralanır. Prenses ab-ı hayat ile prensin bütün vücudunu ovarak iyileştirir.

4.2.2.18. Sadık Ferenand ile Kalleş Ferenand Masalı

Çocuk sahibi olamayan bir çiftin yıllar sonra bir oğulları olur. Adını Sadık Ferenand koyarlar. Ferenand dünyayı keşfetmek için yola çıkar ve yolda Kalleş Ferenand ile karşılaşır.

Bu masalda, kısırlık hastalık bulgusu olarak tespit edilmiştir. Sağaltım kendiliğinden, bir erkek çocuğun doğması ile gerçekleşmiştir.

4.2.2.19. Tek Göz, İki Göz, Üç Göz Masalı

Bir ailede üç kız vardır. Bu kızlardan iki gözlü olan diğer insanlara benzediği için annesi ve kardeşleri tarafından dışlanır. Sihirli güçler ona yardım eder ve mutlu yaşar.

Bu masalda ailenin kızlarından biri tek gözlü, diğeri üç gözlü doğduğu için doğumdan kaynaklı bir anomali söz konusudur. Sağaltım yoktur.

4.2.2.20. Altı Uşak Masalı

Bir prens dünyalar güzeli bir prensesle evlenmek isteyince babası engel olur ve bunun üzerine yedi yıl ayağa kalkamayacak kadar hastalanır. Babasının da izniyle yanına uşaklarını da alır ve prensese kavuşur.

Bu masalda iki farklı hastalık bulgusu belirlenmiştir. İlki prensin prensese kavuşamadığı için hastalanmasıdır. Prensesi aramasına yani yapmak istediklerine izin verilince hasta iyileşir.

İkinci hastalık bulguları ise doğuştan gelen yapısal anomalilerdir. Prensin yanına aldığı altı uşakta doğuştan gelişim sonucu morfolojik hasar tespit edilmiştir. Birinci uşak çok yemek yediği için obezite durumu söz konusudur. İkinci uşak, çok uzak mesafede de olsa her şeyi duyabilmektedir. Kulakta aşırı hassasiyet diyebileceğimiz bir anomali durumu vardır. Üçüncü uşak gözleri ile her şeyi parçalayabilmektedir. Dördüncü uşak, kışın terleyip yazın üşüdüğü için hipotermi ve hiperpireksi biçiminde ifade edebileceğimiz anormal vücut ısısına sahiptir. Son uşak ise aşırı uzundur.

4.2.2.21. Ak Gelin Kara Gelin Masalı

Bir gün tanrı insan kılığında yeryüzüne iner ve üvey annesi ile yaşayan genç kıza ödüller verir. Üvey anne kıskançlığından dolayı büyüler yapar ama kız ağabeyi ile birlikte kurtulmayı başarır.

Masalda üvey anne üvey oğlunu saraya varamasın diye, çocuğun gözlerini sihirle yarı kör eder. Sağaltım gerçekleşir çocuk iyileşir. Sağaltım, kralın çocuğun kız kardeşini bulmasıyla sihrin bozulması sonucu gerçekleşir.

Diğer bir sağlık olgusu, üvey anne tarafından üvey kızın kulaklarının yarı sağır duruma getirilmesidir. Sağaltım kızın üvey anne tarafından dereye atılmasıyla su ile gerçekleşir. Ancak kız ördeğe dönüşür. Bu bozukluk, kralın kızın dönüştüğü ördeğin kafasını kesip büyüyü bozmasıyla düzelir.

4.2.2.22. Eşekçik Masalı

Hiç çocuğu olmayan kraliçenin bir gün dileği yerine gelir ve insandan çok sıpaya benzeyen bir erkek çocukları olur. Ancak bundan hiç mutlu olmazlar.

Masalda hastalık bulgusu olarak kısırlık tespit edilmiştir. Bir erkek çocuğun doğması ile hasta iyileşmiştir. Sağaltıcı araç kraliçenin, çocuk sahibi olmak için ettiği duadır.

Masalda ortaya çıkan diğer bir bulgu, çocuğun yapısal anomalisidir. Sağlatım, çocuğun eşek derisinin yakılmasıyla sağlanmıştır.

4.2.2.23. Demirci Ocağında Gençleştirilen Dilenci

Tanrı Havari Petrus ile bir değirmenciye misafir olur, kapıyı çalan yaşlı ve hasta dilenciyi iyileştirir gençleştirir. Aynısı yapabileceğini sanan değirmenci kayınvalidesine aynı yöntemi uygular ama kadın ölür.

Yaşlılık bu masalda ortaya çıkan sağlık olgusudur. Dilencinin gençleşmesi ile sağaltım gerçekleşmiştir. Tanrı tarafından ateş ve su ile sağaltım yapılmıştır.

4.2.2.24. Zümrüdü Anka Kuşu Masalı

Bir kralın hiç erkek evladı yoktur. Bir tek kızı vardır, o da yatağından kalkamayacak kadar hastadır. Kral kızını iyileştirmek için tek çarenin sihirli elma olduğunu öğrenir. Ancak sihirli elmayı getiren Hans'la kızının, söz vermesine rağmen, evlenmesine izin vermez. Hans'ın prensesle evlenmek için geçmesi gereken sınavlar vardır. Bunlardan biri de Zümrüdü Anka Kuşu'nun tüyünü getirmektir.

Bu masalda tespit edilen sağlık sorunu, kralın kızının yataktan kalkamayacak kadar hasta olmasıdır. Prensesin Hans'ın getirdiği elma ile iyileşmesi sağaltımın gerçekleştiğini göstermektedir.

4.3. Tablolar Üzerinde Masallarda Sağlık Teması

Bulgular bölümünün bu son alt bölümde çalışmanın üzerinde yürütüldüğü dokuz kitapta hangi masalda hangi sağlık temalarının yer aldığı dokuz tablo halinde özetlenmiştir.

Tablo 9. Eflatun Cem Güney'in "Evvel Zaman İçinde" Kitabındaki Masallarda Sağlık-Hastalık Unsurları

Masal Adı	Sağlık-Hastalık Unsuru
Üç Elma Masalı	Kısırlık/Elma ağacı
	Üzüntüden kaynaklı hastalık/Orman banyosu
Sedef Bacı	Vücutta Dermatolojik Sorunlar-Yaralar/Göl suyu/Sedef Bacı
Gelincik Günü	Karasevda/Maşuk
Hamur Bebek	Kısırlık/Dua ile sağaltım

Tablo 10. Pertev Naili Boratav'ın "Az Gittik Uz Gittik" Kitabındaki Masallarda Sağlık-Hastalık Unsurları

Masal Adı	Sağlık-Hastalık Unsuru
Dünya Güzeli Masalı	Körlük/Toprak/Padişahın oğlu
	Aşırı kilo kaybı/Doru kısrak sütü/ölüm
	Gençleşme/Al kısrak sütü/Dünya güzeli
Yeraltı Diyarlarının Kartalları	Uyuz uykusu/Kendiliğinden
	Vücut bütünlüğünün bozulması-doku kaybı/Doku rejenerasyonu/Kopan parçanın yerine yerleştirilmesi/Kartal
	İçme suyu kirliliği/Padişahın küçük oğlu
Cazı Kızı	Yamyamlık
Can Kuşu Çor Kuşu	Toprağa gömülmeden kaynaklı yaralanma/Hekim
Eşek Kafa	Kısırlık/Elma/Derviş (Bir erkeğin doğum yapması)
	Doğumdan kaynaklı anomali/Evlenme/Kendiliğinden
Üşengeç	Üşengeçlik/Evlenme/Üşengecin eşi
	Hamilelik (babasız)
Mehmed Eşkıya	Kılıçla yaralanma/Hastane
	Uzun uyku (ölü toprağı)/Sihir/Derviş
İlik Sultan	Kısırlık/Elma/Derviş
	Karasevda/Maşuk
Balıkçı Güzeli	Engellilik (lal olma)/Şok ile sağaltım/Balıkçının karısı
Nohut Oğlan	Kısırlık/Dua ile

Tablo 11. Pertev Naili Boratav'ın "Zaman Zaman İçinde" Kitabındaki Masallarda Sağlık-Hastalık Unsurları

Masal Adı	Sağlık-Hastalık Unsuru
Nardaniye Hanım	Sancılı ağrı/Su ile tedavi/Nardaniye Hanım
	Zehirlenme/Sağaltıcı kuşlar
	Uzun uyku/Zehirli sakızın çıkarılması ile/Prensin lalası
Menekşe Yaprağından İncinen Kızım	Gençleşme/Süt ve sihir ile/Kızın annesi ve periler
	Boğazda şişlik/Boğazdaki kemiğin çıkmasıyla/Padişahın karısı
Arap Lala	Kısa süreli bayılma/Su çarpıp limon koklatma ile/Lala
Ahu Melek	Kırbaçla yaralanma/Doktorun tavsiyesi ile pişmiş pirinç suyu ile besleme/Çöpçü ve karısı
	Üzüntüden kaynaklı hastalık/Pirinç çorbası/Ahu Melek
	Karasevda/Maşuk
Sitti Nusret	Kısırlık/Dua ile/Derviş
	Yamyamlık

Tablo 12. Tahir Alangu'nun "Keloğlan Masalları" Kitabındaki Masallarda Sağlık-Hastalık Unsurları

Masal Adı	Sağlık-Hastalık Unsuru
Keloğlan ile Kırk Haramiler	Vücutta yaralar/Kireç, acı biber ve keskin sirke karışımından oluşan bir merhem/Keloğlan
	Merhemden kaynaklı vücutta yara/Su ile tedavi/Hamamcı
Keloğlan ile Padişah	Bitlenme/Sıcak su/Keloğlan/anne ölür
	Eklem tutulması/Ovarak/Saray çalışanları
Keloğlan Hiç Alıyor	Keloğlan'ın kelliği (cilt hastalığı)/İşkembe geçirme (hayvan derisi-eti ile sağaltım)/Keloğlan (tedavi sonuç vermez)

Tablo 13. Tahir Alangu'nun "Billur Köşk" Kitabındaki Masallarda Sağlık-Hastalık Unsurları

Masal Adı	Sağlık-Hastalık Unsuru
Billur Köşk	Halsiz düşme- Solgun yüz/Deniz havası ve güneş
	Karasevda/Maşuk
Helvacı Güzeli	Travma sonrası bayılma/Su serpilerek/Hamamcı
	Karasevda sebebiyle bayılma/Gül suyu serpilerek/Saray çalışanları
Muradına Eren Dilber (Sabır taşı)	Alınan ilacın etkisi ile uzun uyku/Kendiliğinden uyanma
Muradına Ermeyen Dilber	Körlük/Dua ile gözlerin yerine takılması ile/Kız
	Hamilelik (babasız)
	Uzun uyku/Sihirli objenin yerine gelmesi ile/Kadının oğlu
Zümrüdü Anka Kuşu	Vücut bütünlüğünün bozulması-doku kaybı-doku rejenerasyonu/Kopan parçaların bastırılarak yapıştırılıp kaynaştırılması ile/Zümrüdü Anka Kuşu
İğci Baba	Yamyamlık/Farklı tatlarda yemek/Kız
	Uzun uyku (saç teli koparılarak)
	Uzun uyku (ölü şişesi)/Şişe kırılarak/Kız
Sefa ile Cefa	Kısırlık/Elma/Derviş
	Üzüntüden aşırı kilo kaybı/Derviş
	Kısa süreli bayılma/Hekimler ve bakıcılar
	Karasevda/Maşuk
	Aşırı kilo kaybı-halsiz düşme/Sıcak çorba- iyi bakım/Arkadaşı ve saray çalışanları
Ali Cengiz Oyunu	Yamyamlık
	Kısa süreli bayılma/ruh koklatma-ovma/Yanındaki kız
Kara Yılan	Kısırlık/Elma/Derviş
	Ağrı/Süt ile/Üvey kız
	Yılan gömleği (doğumdan anomali)/Ateş ile/Üvey kız
Saka Güzeli	Kıskançlık/Kıskanılan kişinin öldüğünün düşünülmesi

Tablo 14. Naki Tezel'in "Türk Masalları" Kitabındaki Masallarda Sağlık-Hastalık Unsurları

Masal Adı	Sağlık-Hastalık Unsuru
Keçi Kız	Kısırlık/Dua ile
	Tramvadan kaynaklı bayılma/İlaçla sağaltım/Saray halkı
Bir Göze Bir Gül	Körlük/Gözlerin yerine takılması/İhtiyar adam
	Bayılma/Kendiliğinden
Yeşil Kuş	Dayaktan kaynaklı yaralanma/Başka bir canlıya dönüşerek sağaltım/Yeşil Kuş
Ağlayan Nar ile Gülen Ayva	Cinsiyet değiştirme söz konusudur
İhtiyar Kuş	Yamyamlık
	Uzun Uyku/kendiliğinden
	Yeniden dirilme/kemikleri bir araya getirerek tükürükle birleştirme/ihtiyar kuş
Sihirli Yüzük	Süreli uyku/Sihirle sağaltım/Şehzade
	Eşek sütü ile beslenmenin olumlu yanları
	Karasevda/Kavuşma olmadığı için halsiz kalır ve ölür
Seksen Göz	Körlük/Gözler yerine takılarak/Uğur tarafından sağaltım
	Bayılma/İlaçla/Uğur
	Canın başka yerde saklanması
Çifte Kambur	Fiziksel engellilik/Sihir ile/Şeytan
Alabalık	Yamyamlık
Limon Kız	Yaralanma/Tatlı sözle- kendiliğinden
	Karasevda/Maşuk
Kırk Haramiler	Kılıçla yaralanma/Hastane
	Uzun uyku/Kendiliğinden
Sihirli Çeşme	Deride yaralar/metal ile- su ile/Kuyumcu- Kızın kendi
	Bayılma/Kendiliğinden
Doğruluk	Körlük/Kurumuş hurma yaprağı ezmesi/Çocuk
Keloğlan Yedi Kat Yerin Altında	Vücut bütünlüğünün bozulması-doku kaybı-doku rejenerasyonu/Kopan parçaların bastırılarak yapıştırılıp kaynaştırılması ile/Kuş

Tablo 15. Oğuz Tansel'in "Al'lı ile Fırfırı" Kitabındaki Masallarda Sağlık-Hastalık Unsurları

Masal Adı	Sağlık-Hastalık Unsuru
Al'lı ile Fırfırı	Yamyamlık
	Uzun uyku/Uyku özlerinin ortaya saçılmasıyla/Fırfırı
Alaca Bulaca	Baş ağrısı/Anestezi altında ameliyat ile/Büyücü hekim
Dünya Güzeli	Gömülü kadının yaraları/Hastane
Balıkçı	Engellilik/Şok/Balıkçı
	Atipik bir doğum-klonlanma
Kabak Donunda Kız	Kısırlık/Dua ile
	Fokomeli/Ateş ile/Şehzade
Topal Dev	Kısırlık/Dua ile
	Kanibalizm
	Bayılma/Sihirli objenin yerine gelmesiyle/Arkadaşları
Kırk Kardeşler	Uyku/Kendiliğinden
Hotlu Kız	Engelilik/Sağaltımı yok
	Körlük/Güvercin teleği-Su/Güvercin
	Karasevda/Maşuk
Avcıoğlu	Travma sonrası bayılma/Sağaltım yok
Dalyanoğlu	Kısırlık/kendiliğinden
	Çıban/Şahmeran kanı/Dalyanoğlu
Mavi Gelin	Kısırlık/Kendiliğinden
Karanlık Dünya	Vücut bütünlüğünün bozulması-doku kaybı-doku rejenerasyonu/Kopan parçaların tükürükle yapıştırılıp kaynaştırılması ile/Zümrüdü Anka Kuş

Tablo 16. Jacop ve Wilhelm Grimm'in Kamuran Şipal Çevirisi "Grimm Masalları I" Kitabındaki Masallarda Sağlık-Hastalık Unsurları

Masal Adı	Sağlık-Hastalık Unsuru
Sadık Johannes	Bayılma/Memeden üç damla kan/Sadık uşak
	Yeniden dirilme/Kan ile/Sadık uşak
	Taş kesilme/Çocuk kanı/Kralın oğlu
Erkek Kardeş ile Kız Kardeş	Ayak yaralanması/şifalı bitki- su/Kız kardeş
Rapunzel	Körlük/Rapunzel'in gözyaşları/Rapunzel
Ormanda Üç Cüce	Boğulma/sihirli su/Kral
Üç Yılan Yaprağı	Yeniden dirilme/Üç yılan yaprağı/Adam
	Boğulma/Üç yılan yaprağı/Sadık uşak
Külkedisi	Doku kaybı
	Körlük
Bilmece	Zehirlenme
Yedi Karga	Doku kaybı/Kendiliğinden
Elsiz Kız	Organ kaybı/Dua ile
Cennetteki Terzi	Ayağının şişmesi ve topallama
Parmak Çocuk	Kısırlık/Kendiliğinden (7 aylık prematüre)
Haydudun Nişanlısı	Yamyamlık
	Organ kaybı (kalbin çatlaması)
	Bayılma/Kendiliğinden
İsim Babası	Sağaltıcı olma yöntemleri
İsim Babası Azrail	Hekim olma ve tedavi yöntemleri
Ardıç Ağacı	Kısırlık/Ardıç ağacı
	Heyecandan ölüm
	Dirilme/Kemikler bir araya getirilerek/Ardıç ağacı
	Üvey annenin taşın altında ezilerek ölmesi
	Yamyamlık
Uyuyan Güzel	Kısırlık/Dua ile
	Uzun uyku/kendiliğinden
Pamuk Prenses	Boğulma/Kemeri çıkararak/Cüceler
	Zehirlenme/Zehirli maddenin vücuttan atılmasıyla/Cüceler-kendiliğinden
Sevgili Roland	Organ kopması
	Ölüm (durmadan dans etmek zorunda kalan cadı
İki Kardeş	Organ kaybı/Ot ile/Aslan
	Taşa dönme/Sihirle/Büyük erkek kardeş
Jorinde ve Joringel	Taş kesilme/Üstünde çiğ tanesi olan kan kan kırmızı çiçek/Joringel
Karanfil	Kısırlık/Dua ile.
Boşver Kardeş	Dirilme/Dua ile/Aziz Petrus

Tablo 17. Jacop ve Wilhelm Grimm'in Kamuran Şipal Çevirisi "Grimm Masalları II" Kitabındaki Masallarda Sağlık-Hastalık Unsurları

Masal Adı	**Sağlık-Hastalık Unsuru**
Altın Çocuklar	Çocuklarla zambaklar arasında bir can bağı vardır.
Şakıyan Hoplayan Zıplayan Tarla Kuşu	İlaçla uyuma/İlacın kesilmesiyle/Uşak
Kaz Çobanı Kız	Doku bozulması/Kendiliğinden
Genç Dev	Cücelik/Devin sütü/Dev
Cüce	Cücelik
Altın Dağ	Organ kaybı/Ab-ı hayat/Kız
	Cücelik
Karga	Engellilik/Sihirle/Prens
Köylünün Uyanık Kızı	İlaçla uyutma/Kendiliğinden
Üç Minik Kuş	Aşırı kilo verme/Ab-ı hayat/Saray hekimi
Hayat Suyu	Halsiz düşme/Ab-ı hayat/Kralın küçük oğlu
Doktor Hepbilir	Hekim olabilme şartları
Şişedeki Cin	Sağaltıcı olabilme
Karakurbağa	Aşırı kilo kaybı/Ölüm
İki Gezgin	Bayılma/Ekmek/Ayakkabıcı
	Körlük/Darağacından (meşe) sızan çiğ tanesinin göze sürülmesi/Karga
Kirpi Hans	Kısırlık/Kendiliğinden
	Doğumdan anomali/Ateş ile/Saray hekimi
	Deride ağrılı yaralar/Merhem-pelesenk sürerek- ovarak/Saray hekimi
Üç Hekim	Organ kaybı/Transplantasyon/Hekimin kendi
	Organ Kaybı/xenotransplantasyon/Hekimin kendi
Korkusuz Prens	Organ kaybı/Su ile gözleri yerine takmak suretiyle/Prensin kendisi
	Travma sonrası yaralanma/Ab-ı hayat/Prenses
Sadık Ferenand ile Kalleş Ferenand	Kısırlık/Dua ile kendiliğinden
Tek Göz, İki Göz, Üç Göz	Doğumdan anomali
Altı Uşak	Üzüntüden hastalanma/Yola çıkınca kendiliğinden
	Doğumdan anomali (obezite, kulakta aşırı hassasiyet, aşırı uzun boy, vücut ısısında anormallik)
Ak Gelin Kara Gelin	Körlük/Sihirle
	Duyamama sorunu/Su ile/Kendi
Eşekçik	Kısırlık/Dua ile
	Anomali/Ateşle/Kral
Demirci Ocağında Gençleştirilen Dilenci	Gençleşme/Ateş-Su/Tanrı
Zümrüdü Anka Kuşu	Ağır hasta/Elma/Hans

5. TARTIŞMA

Tezimizde masal anlatıcıları vasıtasıyla nesilden nesle aktarılmış; 19. yüzyılla birlikte yazılı metne dönüştürülerek günümüze kadar gelmiş Türk ve Alman masallarındaki toplumların yaşam-ölüm, sağlık-hastalık, tıp, hekim gibi unsurlara yaklaşımları ortaya konmaya çalışılmıştır.

Bu bölümde çalışmamızda elde edilen bulgular, kuramsal bilgiler eşliğinde yorumlanarak kendi içinde değerlendirilecek ve sonra karşılaştırılarak benzerlikler ve farklılıklar üzerinde durulacaktır.

5.1.Türk Masallarındaki Hastalık-Sağlık Sorunlarının ve Sağaltımlarının Değerlendirilmesi

Türk masallarında sık karşılaşılan sağlık sorunları aşağıda yer almaktadır:

1. Kısırlık/İnfertilite

İncelediğimiz Türk masallarının 13'ünde, uzun yıllar beklendiği halde çocuk sahibi olamama sorunu işlenmektedir. Bu sağlık sorununun sağaltımı ya bir dervişin verdiği elmayla veya bir nesnenin dua ile can bulmasıyla ya da zaman içinde kendiliğinden gerçekleşmekte ve böylece çift çocuk sahibi olmaktadır.

Bir dervişin verdiği elma ile çocuk sahibi olma, masallarda en sık rastlanan bir sağaltım biçimidir (76, 77, 85, 86, 87). "Üç Elma", "İlik Sultan", "Sefa ile Cefa", "Kara Yılan" ve "Ağlayan Nar ile Gülen Ayva" masallarında dervişin verdiği bir elmanın yenmesi sonucu kadın hamile kalır. Ancak "Eşek Kafa" masalında diğerlerinden farklı olarak, dervişin verdiği bir elma ile çocuk sahibi olunmuştur ama doğumu yapan kadın değil erkektir.

Masallarda çocuk sahibi olamama sorunu için sağaltım yöntemlerinden biri de çiftin duası ile bir objenin can bulmasıdır. "Hamur Bebek" masalında çocuk sahibi olamayan çift hamurdan bir çocuk yapar ve dua edip canlanmasını bekler. Çocuk canlanması ile sağaltım gerçekleşir. "Nohut Çocuk" masalında ise kadın nohutları ayıklarken, nohut oğlu olması için gönülden dua eder ve duası gerçekleşir. Nohut boyutunda bir erkek çocuğu olur.

"Topal Dev", "Dalyanoğlu" ve "Mavi Gelin" masallarında kısır çift kendiliğinden çocuk sahibi olmuştur.

2.Bedensel Deformite/Anomali/Fokomeli

"Keçi Kız" ve "Kabak Donunda Kız" masallarında kısır çiftin müdahalesiz çocuğu olmuştur ama çocuk doğuştan bir anomali ile doğmuştur. "Keçi Kız" masalında kız keçiye benzerken, "Kabak Donunda Kız" masalında ise kız fokomeli olarak ifade edebileceğimiz biçimde elsiz ve kolsuz doğmuştur. Kızın kabak donu eşi tarafından ateşe atılınca kız iyileşmiştir. "Hotlu Kız" masalında kız beddua sonucu başında bir urla doğmuştur ve sağaltım gerçekleşmeyip kız ölmüştür. "Çifte Kambur" masalında kahramanlar kamburla doğmuş; içlerinden sadece biri sihirle iyileşebilmiştir, diğeri ise çifte kamburla cezalandırılmıştır.

3. Körlük

Türk masallarında en sık rastlanan hastalık olgularından biri de görmeyen gözdür. Kahraman ya yaşlandığı için görme yetisini yitirir ya da cezalandırıldığı için gözlerinin işkence yapılarak çıkarılmasıyla kör olur. "Dünya Güzeli" masalında padişah yaşlanır ve gözleri görmez olur. "Muradına Ermeyen Dilber", "Doğruluk", "Seksen Göz" ve "Bir Göze Bir Gül" masallarında cezalandırılmak maksadıyla kahramanın gözleri oyulur ve kör olur. Sağaltım, kör göze toprak ya da suya batırılmış güvecin teleği sürülerek gerçekleştirilir. Diğer bir sağaltım biçimi ise gözlerin yerine takılıp dua edilmesidir.

Bu sağaltım biçimlerine ek olarak Alptekin'in "Türk Masal ve Halk Hikâyelerinde Görmeyen Gözün Tedavi Edilmesi Motifi" başlıklı makalesinde aşağıdaki tedavi biçimlerinin de olduğunu belirtmiştir (4):

a. Ot ile (çayır, çimen) tedavi
b. Kan ile tedavi
c. Hayvan ürünlerinin yenilmesi, içilmesi veya bir hayvan tarafından yalanma ile tedavi
d. Denizden çıkarılan iki özel balığın göze sarılması ile tedavi
e. Peri kızlarının yaptığı ilacın göze sürülmesi ile tedavi

Esma Şimşek, “Masalların İnsan Eğitimi Bakımından Önemi” başlıklı makalesinde, günümüzde uygulanan tedavi yöntemleri ile masallardaki tedavi yöntemleri arasında benzerlikler olduğuna dikkat çekmektedir. Şimşek’e göre, insanların bazı hastalıklara çare bulmak için kaplıcalara gitmeleri, toprak ve çamuru yaralarına, ağrılarına sürmeleri tıpkı Dünya Güzeli masalındaki padişahın gözünün iyileşmesi için Dünya Güzeli’nin sarayından alınan toprağın gözlerine sürülmesi benzerlik göstermektedir (40).

4. Engellilik

Engellilik masallarda karşımıza çıkan sağlık sorunlarındandır. Çalıştığımız masallarda görmeyen gözden başka konuşamama/lal olma hastalığı da tespit edilmiştir. İki masalda bu hastalıkla karşılaşılmıştır ve şokla tedavi edildiği görülmüştür. “Balıkçı” masalında padişahın kızı doğuştan konuşma becerisini edinememiştir. Balıkçı ona bilmeceler sorunca kız şaşırmış ve konuşmaya başlamıştır. “Balıkçı Güzeli” masalında balıkçı, karısının kendisini hor görmesi sebebiyle konuşamaz duruma gelir ve karısının aldığı asılma cezasına karşı duyduğu şokla konuşmaya başlamıştır.

5. Bayılma/ Ayılma

Kısa ya da uzun süreli bayılmalar masallardaki sağlık sorunlarındandır. Bu bayılmaların nedenleri çeşitlilik göstermektedir. “İlik Sultan” ve “Helvacı Güzeli” masallarında karasevdadan kaynaklanan bir bayılma söz konusudur ve kahraman âşık olduğu kişiye kavuşuncaya kadar baygın kalmaktadır.

Ayrıca “Helvacı Güzeli” masalında ve “Avcıoğlu” masalında karşılaşılan bir bayılma olgusu daha vardır ki fiziksel travma sonrası gerçekleşmektedir. “Helvacı Güzeli” masalında kahraman, hamamda müezzini döverek bayıltır. Hamamcı müezzini su ile ayıltınca sağaltım gerçekleşir. “Avcıoğlu” masalında ise kahraman, Kırk Uğur’u baskı makinasında işkence yaparak bayıltır ama sağaltım gerçekleşmez.

Bunlardan farklı olarak, “Sihirli Çeşme” masalında cadı, genç kızı su ile bayıltır ve kızın kendiliğinden ayılmasıyla sağaltım gerçekleşir. “Ali Cengiz Oyunu” masalında hiçbir müdahale olmadan, genç adam gördükleri karşısında şaşkına döner ve bayılır. Dervişin evindeki kız, ruh koklatarak ve elini ayağını ovarak genç adamı tedavi eder.

6. Uzun Uyku

Uzun uykular masallarda çok sık kullanılmaktadır. Bu uykular için üç farklı sebep saptanmıştır. Bunlardan ilki Kaya'nın makalesinde de bahsedilen "uyuz uykuları"dır (81). "Yeraltı Dünyasının Kartalları" ve "İhtiyar Kuş" masallarında kötü kalpli Uyuz Padişahının ve Kösenin 40 günlük uyuz uykuları sayesinde kahramanın zorlukları rahatlıkla aşabildiği belirtilmiştir.

Uzun uykulara sebep olan ikinci bir etken ise ilaç ya da bir objenin etkisiyle uykuya dalmaktır. "Sihirli Yüzük" masalında şehzade elindeki yüzük ile evlenmek istediği kadınları uyutmaktadır. Öte yandan "Muradına Eren Dilber" masalında şehzade evleneceği kadını bulmak için bir ilaç içer ve 40 günlük bir uykuya dalar. Süre dolunca, başında bekleyen kadının yardımıyla uyanır. "Seksen Göz" masalında Lala Uğur'dan kurtulabilmek için saray halkını uyku ilacı ile uyutur. Önceki masaldan faklı olarak sağaltım kendiliğinden gerçekleşmez, Uğur tarafından uyuyanlara ayılma ilacı verilerek gerçekleşir. "Kırk Haramiler" masalında ise harami Tahir, intikam almak için saraydakilere ölü toprağı serper ve saray halkı uzun uykuya dalar. "Kırk Kardeşler" masalında ise dev, kırk kardeşlere çiçek suyu içirerek onları uyutur. Son iki masalda da ayılma kendiliğinden olur.

Uzun uykuların üçüncü nedeni ise bir nesnenin kaybolması ya da kişiden ayrılmasıyla gerçekleşen uykulardır. "İğci Baba" masalında İğci Baba'nın saçının telinin kopması onun uzun bir uykuya dalmasına neden olmuştur. "Muradına Ermeyen Dilber" masalında kızın kolundaki sihirli bileziğin kolundan çıkarılmasıyla kız uzun bir uykuya dalmış, daha sonra bilezik koluna takılınca uyanmıştır. "Al'lı ile Fırfırı" masalında Al'lı Fırfırı'dan intikam almak için saraydakilerin uyku özlerini alıp bir kavanoza koymuş ve saray halkının derin bir uykuya dalmasına neden olmuştur. Kavanozdaki uyku özlerinin serbest bırakılması saray halkının ayılmasını sağlamıştır. "Topal Dev" masalında Hançeroğlu'nun sihirli hançeri kınından çıkarılınca Hançeroğlu uzun bir uykuya dalar ve ancak hançer kınına yerleştirilince ayılır.

7. Vücut Bütünlüğünün Bozulması-Doku Kaybı ve Doku Rejenerasyonu

Türk masallarında tespit edilen hastalık olgularından biri de doku kaybıdır ve sağaltımı eksik parçanın yerine konması ile gerçekleşmektedir. "Zümrüdü Anka Kuşu" ve "Keloğlan Yedi Kat Yerin Altında", "Karanlık Dünya" ve "Yeraltı Diyarının

Kartalları" masallarında kahraman yerin altında kalmakta ve kendi dünyasına gidebilmek için bir kuşun (Zümrüdü Anka, kartal) sırtında seyahate razı olmaktadır. Kuş uçabilme gücü için kahramandan et ister, ama et bulamayan kahraman bacağından bir parça koparark kuşa verir. Vardıklarında gerçeği anlayan kuş, parçaları yerine koyup tükürüğü ile birleştirerek sağaltımı gerçekleştirir.

8. Karasevda

Türk masallarında en sık karşılaşılan hastalık unsurlarından biri de karasevdadır. "İlik Sultan", "Gelincik Günü", "Billur Köşk", "Sefa ile Cefa", "Limon Kız", "Hotlu Kız" ve "Sihirli Yüzük" olmak üzere yedi masalda, kahraman karasevda hastalığı sebebiyle, sararıp solmuş, zayıflamış ve konuşamayacak kadar halsiz düşmüştür. Sadece "Sihirli Yüzük" masalında karasevdaya tutulan kişi, sevdiği kişiye ulaşamayınca ölmüş, sağaltım gerçekleşmemiştir. Diğer masallarda hasta kişi sevdiğine kavuşunca iyileşmiştir.

9. Vücutta Dermatolojik Sorunlar-Yaralar/ Yaralanmalar

Türk masallarında karşılaşılan bir sağlık sorunu da vücutta yaraların oluşmasıdır. Bu yaraların sebepleri çeşitlilik göstermektedir. "Sihirli Çeşme" ve "Sedef Bacı" masallarında vücuttaki yaralar cilt hastalığı olarak ortaya çıkmıştır. Prenseslerin ciltlerindeki ağrılı yaralar, su ile sağaltılmıştır. "Sedef Bacı" masalından farklı olarak "Sihirli Çeşme" masalında, prensesin vücudu altınla kaplanarak metal ile tedavi denenmiş, ağrılar dindirilmiş ama yaraların iyileşmesi gerçekleştirilememiştir. Daha sonra su ile sağaltım yapılarak başarılı olunmuştur.

İki masalda ise dayak ve yüksek yerden atılma sonucu vücutta yaralar oluşur. "Yeşil Kuş" masalında kocasından dayak yiyen kadının vücudundaki morarmalar ve yaralar iyileşemez ve kadın sihirle bir kuşa dönüşür. "Ahu Melek" masalında ise Ahu Melek hem dayak yiyerek hem de yüksek bir yerden atılarak yaralanır. Doktorun tavsiyesi ile pişmiş pirinç suyu içerek iyileşir.

"Keloğlan ile Kırk Haramiler" masalında kırk haramileri bir oyunla çıplak bırakan Keloğlan, vücutlarının çalı ve dikenler sebebiyle yaralanmasına sebep olur. Keloğlan Haramilere kireç, acı biber ve keskin sirke karışımından oluşan bir merhem hazırlar. Sırtlarına sürdüğü merhem haramilerin vücudunu yakar. Haramiler ancak

hamamcının yardımıyla ve su ile iyileşir. "Dalyanoğlu" masalında ise padişahın göğsünde tedavisi mümkün olmayan bir çıban çıkmış, ancak Dalyanoğlu Şahmeran'ın kanıyla sağaltımı gerçekleştirmiştir.

İki masalda ise kılıçla yaralanma söz konusudur. "Mehmed Eşkıya" ve "Kırk Haramiler" masallarında kahramanlar kılıçla yaralanır ve hastaneye giderek tedavi olup iyileşir.

10. Ağrılar

Ağrılar da masallarda tespit ettiğimiz hastalık bulgularındandır. "Alaca Bulaca" masalında ağır baş ağrısı olan adamın kafatası açılmış ve içindeki kurbağa çıkarılarak büyücü tarafından tedavi edilmiştir. "Kara Yılan" masalında kadın yılana hamiledir ve doğum sancısı çekmektedir. Doğum bir tas sütle gerçekleştirilir.

11. Eklem Tutulması

"Keloğlan ve Padişah" masalında Keloğlan veziri bir gece boyunca zembille bağlamış; bunun üzerine vezir eklemlerini hareket ettiremez duruma gelmiştir. Saray hizmetlileri vezirin eklemlerini ovarak tedavi etmişlerdir.

12. Felç

İki masalda felç olgusu tespit edilmiştir. "Dünya Güzeli" masalında Dünya Güzeli'ne bakan hiç hareket edemez hale gelir; yani taş kesilmektedir. Sağaltım sihirle gerçekleştirilmiştir. "Can Kuşu Çor Kuşu" masalında da tılsımlı sözü söyleyemeyen Yakası- Çalar- Kendi Oynar'ın sarayına giren taş kesilmektedir. Tedavi tılsımlı sözlerle mümkün olmuştur.

13. Bitlenme

Bir masalda pediküloz bulgusu tespit edilmiştir. "Keloğlan ile Padişah" masalında Keloğlan'ın annesi bitlenmiş, sıcak su ile tedavi denenmiş ama su çok sıcak olduğu için, anne tedavi edilememiş ve ölmüştür.

14. Üşengeçlik

Bazı kişilik özelliklerinden doğan hastalık bulguları da çalışmamızda ele alınmıştır. Günümüzde procrastination (erteleme) hastalığı olarak bilinen hastalığa "Üşengeç" masalında rastlanmıştır. Üşengeç, padişahın kızıyla evlenince iyileşmiştir.

15. Kıskançlık

Kişilik özelliğinden ortaya çıkan bir başka hastalık Othello Sendromu olarak da bilinen patolojik kıskançlıktır. "Saka Güzeli" masalında padişahın kızı en yakın arkadaşı vezirin kızını kıskanır. Bu kıskançlık onu yataklara düşürmüş ve halsiz bırakmıştır. Vezirin kızının öldüğünü öğrenince padişahın kızı iyileşmiştir.

16. Yamyamlık

Yamyamlık masallarda sık karşılaşılan mental bir sorundur (83). Toplam altı masalda insan yeme hastalığına dair bulgular tespit edilmiştir. Sadece "İğci Baba" masalında sağaltım gerçekleşmiştir. Küçük kızın sebze ve hayvan etiyle yaptığı yemeklere alışan "İğci Baba" insan eti yemekten vazgeçmiştir. Yamyamlık daha çok masaldaki devlerle özdeşleşen bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.

17. Üzüntüden Kaynaklanan Hastalıklar

"Billur Köşk" masalında yerin altında tutulan solgun yüzlü prensesin sağlığı deniz havası ile yerine gelirken, "Üç Elma" masalında yaşam enerjisi düşen padişahın sağlığı bir orman banyosu yardımıyla düzelir. Her ikisinde de stres menşeli sağlık sorununun sağaltımı su ile gerçekleşmiştir.

İncelediğimiz Türk masallarında ab-ı hayat veya bengisu ile sağaltımın olmaması dikkat çekicidir.

18. Kozmetik Sorunlar-Yaşlanma Karşıtı Girişimler

Masallarda Keloğlan'ın kelliğinin de hastalık olarak ele alındığı saptanmıştır. Tahir Alangu "Keloğlan Masalları" adlı çalışmasında, halk arasında cilt hastalıklarının tedavisinde taze yüzülmüş hayvan derisinin en yaygın kullanılan sağaltım nesnesi olduğunu ifade etmiştir. "Keloğlan Hiç Alıyor" masalında, Keloğlan'ın annesi oğlunun kafasına işkembe geçirmiştir. Ancak sağaltım gerçekleşmemiştir.

Günümüzde bilim insanlarının üzerinde yoğunlukla çalıştıkları gençleşme olgusuna Türk masallarında da rastlanmıştır. İki masalda gençleşme süt ile sağlanmıştır. "Dünya Güzeli" masalında şehzade kısrak sütü ile banyo yaptırılarak Dünya Güzeli tarafından gençleştirilmiştir. "Menekşe Yaprağından İncinen Kızım" masalında ise yaşlı anne yaşlı kızının parmağını süt ve çeşitli ilaçlarla gençleştirmiştir. Şimşek, sütün günümüzde birçok hastalığa çare olduğunu ve kozmetik alanında çeşitli sütlerden yararlanıldığını bildirmektedir (40). Yine aynı masalda yaşlı kadın Periler Padişahının oğlunu iyileştirdiği için periler tarafından tamamen sihirle gençleştirilmiştir.

19. Ölme/Dirilme

Bir masalda yeniden dirilme olgusu tespit edilmiştir. "İhtiyar Kuş" masalında kahraman ölmüştür. Ancak ihtiyar kuş, kemikleri bir araya getirip yalayarak iki kez kahramanı diriltmiştir.

20. Aşırı Kilo Kaybı/Halsiz Düşme

İki masalda kahramanın hastalık derecesinde zayıfladığı tespit edilmiştir. "Sefa ile Cefa" masalında Cefa açlıktan ve bakımsızlıktan fiziksel olarak zayıflamıştır. Hizmetliler tarafından çorba ve iyi bakımla sağlığına kavuşmuştur. "Dünya Güzeli" masalında ise kara kısrak sütü ile banyo yaptırılarak zayıflatılan padişah ölmüştür.

21. Devlik/Cücelik

"Yeraltı Diyarlarının Kartalları", "Zümrüdü Anka Kuşu", "Ağlayan Nar ile Gülen Ayva", "İhtiyar Kuş", "Keloğlan Yedi Kat Yerin Altında", "Topal Dev", "Kırk Kardeşler" masallarında kahramanlar devlerle karşılaşır (87). Tıbben bakıldığında devlik durumu için ilk akla gelen hormonal bozuklukla açıklanabilecek gigantizm olgusu olmaktadır. Devlerin çok olduğu Türk masal dünyasında cücelik vakasına pek rastlanmaması dikkat çekicidir.

Türk masallarında karşılaşılan sağaltıcılar ve sağaltım yöntemleri aşağıda yer almaktadır:

Türk masallarının sağaltıcılarında geleneksel derviş, peri, dev figürlerinin yanı sıra "Ahu Melek", "Dünya Güzeli", "Can Kuşu Çor Kuşu" ve "Sefa ile Cefa" masallarındaki gibi hekim tarafından tedavi veya "Alaca Bulaca" masalındaki gibi

büyücü hekim tarafından ameliyat da söz konusu olabilmektedir. Kılıçla yaralanma masalları olan "Mehmed Eşkıya" ve "Kırk Haramiler" masallarında sağaltımın hastanede yapılması ilginçtir.

Masallarda dervişin getirdiği elma, özellikle kısırlık olgularındaki en temel sağaltıcı nesne olarak karşımıza çıkmaktadır. Masallarda geçen önemli sağaltım nesnelerinden biri de topraktır. Görmeyen gözün tedavisinde ya da ciltte oluşan ağrılı yaraların sağaltımında toprak sağaltım nesnesi olarak kullanılmıştır. Esma Şimşek, "Masalların İnsan Eğitimi Bakımından Önemi" adlı makalesinde, günümüzde uygulanan tedavi yöntemleri ile masallardaki tedavi yöntemleri arasında benzerlikler olduğuna vurgu yapmıştır. Şimşek'e göre, insanların bazı hastalıklara çare bulmak için kaplıcalara gidip ağrılı bölgelerine toprak veya çamur sürmeleri ile "Dünya Güzeli" masalındaki padişahın gözünün iyileşmesi için Dünya Güzeli'nin sarayından toprak alınıp gözlerine sürülmesi benzerlik göstermektedir (40).

Masallarda süt değerli bir sağaltım nesnesidir. Bazen kahramanı gençleştirmek bazen de kahramanın ağrılarını dindirmek için sağaltıcı tarafından kullanılır. Sütün birçok rahatsızlığa iyi geldiği bilinmektedir (40).

Ses telleri için yumurta içilmesi, yaralara cevizden yapılmış merhemler sürülmesi, bayılan birini ayıltmak için su serpilmesi, limon ya da ruh koklatılması masallarda saptadığımız sağaltım yöntemlerindendir. Günümüzde hâlâ halk hekimliğinde sağaltım amacıyla bu teknik ve malzemelerin kullanıldığı görülmektedir. Bunun nedenleri arasında, anlatıların sözlü kültürle günümüze kadar gelmesi yer alabilir.

Günümüzde birçok terapi için kullanılan hipnoz yöntemine, "Sihirli Yüzük" masalında rastlanmıştır. Bu masalda şehzade, bilgi toplamak için sihirli yüzüğü ile geçici bir süre gelin adaylarını uyutmaktadır.

5.2. Alman Masallarındaki Hastalık- Sağlık Sorunlarının ve Sağaltımlarının Değerlendirilmesi

Alman masallarında sık karşılaşılan sağlık sorunları aşağıda yer almaktadır:

1. Kısırlık/İnfertilite

İncelediğimiz Alman masallarında kısırlığın sık rastlanan bir sağlık olgusu olduğu tespit edilmiştir. Altı masalda çocuk sahibi olamama sorunu vardır. "Ardıç Ağacı" ve "Karanfil" masallarında sağaltım dua ile gerçekleşmiştir. "Uyuyan Güzel" ve "Sadık Ferenand ile Kalleş Ferenand Masalı" masallarında ise kendiliğinden sağaltım söz konusudur.

2.Bedensel Deformite/Anomali/Fokomeli

"Tek Göz, İki Göz, Üç Göz", "Parmak Çocuk", "Kirpi Hans" "Altı Uşak" ve "Eşekçik" masallarında çocuk bir anomali ile doğmuştur. "Parmak Çocuk" masalında çocuk yedi aylık doğmuştur ve çok kısadır. "Kirpi Hans" ve "Eşekçik" masallarında ise doğan çocuk yarı hayvan yarı insandır. "Kirpi Hans" masalında Hans'ın kirpi gömleği ateşe atılarak sağaltım sağlanmış, diğerlerinde sağlanmamıştır.

3. Körlük

Dört masalda körlük temasına rastlanmıştır. Bu dört masalın ikisinde ceza sebebiyle gözlerin oyulmasından kaynaklı körlük ortaya çıkmaktadır. "İki Gezgin" masalında terzi aç kalmamak için ayakkabıcının gözlerini oymasına izin vermiştir. Sağlatım kargaların kılavuzluğunda meşe ağacından düşen çiğ tanesinin göze sürülmesi ile sağaltım terzi tarafından gerçekleştirilmiştir. "Kül Kedisi" masalında ise prensesin üvey kardeşlerinin gözleri güvercinler tarafından oyulur ve üvey kardeşler kör olur. "Rapunzel" masalında ise prens Rapunzel'i kulede bulamayınca kuleden kendini atar düşmenin etkisiyle gözü dikenlere batınca prens kör olur. Sağaltım Rapunzel'in gözyaşları ile yapılır ve prens görmeye başlar.

4. Engellilik

Engellilik Grimm masalarında karşılaşılan hastalık unsurlarındandır. Bir masalda yürüyememe engeli sağlık bulgusu olarak ele alınmıştır. "Karga" masalında prenses doğuştan yürüyemiyordur beddua sonucu bir kargaya dönüşür ve sihirle sağlığına kavuşur.

5. Bayılma/ Uzun Uyku

Masallarda bayılma, uzun uykular ve boğulma gibi hastalık unsurlarına rastlanmıştır. İki masalda kısa süreli bayılma tespit edilmiştir. "Pamuk Prenses" masalında prenses kemerin belini sıkması sebebiyle bayılmış ve cüceler tarafından kemer çıkarılarak sağaltım gerçekleşmiştir. "Sadık Johoannes" masalında ise kraliçe kendiliğinden bayılır bunun üzerine Sadık Johannes kraliçenin memesinden üç damla kan emerek kraliçeyi ayıltmayı başarmıştır. İlaçla ya da sihirle meydana gelen uzun uykular çalışılan masallarda görülen hastalık bulgusundan biridir. Üç masalda ilaçla uyutma bir masalda ise sihirli bir obje ile uyutma olgusu tespit edilmiştir. "Şakıyan Hoplayan Zıplayan Tarla Kuşu", "Köylünün Uyanık Kızı", "Haydutun Nişanlısı" masallarında ilaçla uyutma söz konusu iken "Uyuyan Güzel" masalında ise prenses bedduanın gerçekleşmesi sebebiyle eline iğ batmasıyla 100 yıllık uykuya dalmış ve kendiliğinden uyanmıştır. Bunlardan başka iki masalda hastalık teması olarak boğulma olgusuna rastlanmıştır. "Ormanda Üç Cüce" masalında üvey anne tarafından kız dereye atılınca kız boğulur ama su ile sağaltım gerçekleşir kız ördeğe dönüşerek kurtulmuştur. "Üç Yılan Yaprağı" masalında ise fakir adam, karısı ve kaptan tarafından denize atılır ve fakir adam boğulur. Sadık uşak tarafından üç yılan yaprağı ile sağaltım gerçekleşmiştir.

6. Doku/Organ Kaybı ve Organ Nakli

Grimm masallarında karşılaşılan hastalık bulgularından birinin de organ kaybı olduğu tespit edilmiştir. Toplam yedi masalda organ kaybı olarak tanımlayabileceğimiz hastalık durumu ortaya çıkmıştır. "Sevgili Roland" masalında üvey anne kendi öz kızının yanlışlıkla başını keser kızın başı kopar. Sağlatım gerçekleşememiştir. Benzer bir sağlık durumu "İki Kardeş" masalında da tespit edilmiştir. Küçük kardeşin başı, sarayın askeri tarafından kesilmiştir. Organ kaybı olarak değerlendirdiğimiz bu sağlık durumunda sağaltım, tavşan tarafından bir otla sağlanır, çocuk iyileşmiştir.

"Kül Kedisi" masalında ise Kül Kedisi'nin üvey kız kardeşleri pabuca ayaklarının uyabilmesi için parmak ve topuklarını kesmişlerdir. Sağaltım kendiliğinden gerçekleşmiştir.

İki masalda gözün oyulup çıkarılmasından kaynaklı organ kaybı olgusuna rastlanmıştır. "İki Gezgin" masalında terzi aç kalmamak için ayakkabıcının gözlerini

oymasına izin vermiştir. Sağlatım kargaların kılavuzluğunda meşe ağacından düşen çiğ tanesinin göze sürülmesi ile sağaltım terzi tarafından gerçekleştirilmiştir.

"Üç Hekim" masalında da hekimlerin belli marifetleri vardır organlarından el, göz ve kalbini çıkarıp yerine takabilmektedirler. Bu masalda hekimler çıkardıkları organlarının bir kaza sonucu kaybolması sebebiyle transplantasyon ve xenotransplantasyon yöntemleri ile kendilerini tedavi ettikleri görülmüştür.

"Kesik El" masalında ise şeytanın sözün dinleyen adam kızının elini keser, kızın eli padişah tarafından iyileştirilmeye çalışılır başaramaz ama takma bir elle yaşam kalitesinin artması sağlanmıştır. En son kız dua ile eski koluna kavuşmuştur.

7. Vücutta Dermatolojik Sorunlar-Yaralar/ Yaralanmalar

Masallarda en sık karşılaşılan hastalık olgularından biri de çeşitli sebeplerle ortaya çıkmış yaralanmalardır. Sekiz masalda farklı biçimlerde yaralanmalara rastlanmıştır. "Kaz Çobanı" masalında kraliçe kızına güç versin diye parmağını keser ve birkaç damla kanı sihirli bir mendile damlatır. Parmağındaki kesik yarası kendiliğinde iyileşmiştir. Benzer bir yaralanma "Yedi Karga" masalında da tespit edilmiştir.

Kız kardeş ağabeylerini kurtarmak için sırça köşkün kapısının anahtarı yerine serçe parmağını keserek parmağını anahtar olarak kullanmıştır. Sağaltım kendiliğinden gerçekleşmiştir.

İki masalda dayak yemekten kaynaklı yaralanma tespit edilmiştir. "Altın Dağın Kralı" masalında tüccarın oğlu zebaniler tarafından dayak yemesi ve iğne ile işkenceye maruz kalması sebebiyle yaralanmıştır. Yaralar önce iyileşmez ve oğlan ölür fakat prenses tarafından ab-ı hayat ile diriltilir. Benzer bir duruma "Korkusuz Prens" masalında da rastlanmıştır. Bu masalda prens presesi kurtarmak isterken devler tarafından hırpalanır ve yaralanır. Prenses tarafından ab-ı hayat ile tedavi edilir. "Erkek Kardeş ile Kız Kardeş" adlı masalda ceylana dönüşen erkek kardeşin ayağı avcılardan kaçarken yaralanır ve kız kardeş su ile temizleyip yaraya şifalı bitki koyarak tedavi etmiştir.

"Cennetteki Terzi" masalında terzinin çok yürümekten ayakları şişmiş ve yaralanmıştır. Sağaltım gerçekleşmemiştir ama bir bastonla daha rahat yürümesi sağlanmıştır.

"Kirpi Hans" masalında Hans kirpi derisinden kurtulurken vücudunda yaralar oluşmuştur. Yaralar hekim tarafından, hekimin hazırladığı şifalı merhem vücuda ovularak ve vücuda güzel kokulu pelesenk sürülerek, iyileştirilmiştir.

8. Felç

Üç masalda paralizi bulgularına rastlanmıştır. "İki Kardeş", "Jorinde ve Joringel" ve "Sadık Johannes" masallarında taş kesilme olgusu ile kahramanların sihirle hareket edemez hale gelmesi söz konusudur.

9. Yamyamlık

Yamyamlık olgusuna "Kuşbuldu", "Hansel ve Gratel" ve "Haydutun Nişanlısı" adlı üç masalda rastlanmıştır, ancak sağaltım gerçekleşmemiştir.

10. Kozmetik Sorunlar-Yaşlanma Karşıtı Girişimler

Aziz Petrus ile ilgili olarak bir masalda ateş ve su yardımıyla gençleştirme olgusuna rastlanmıştır. "Değirmenci Ocağında Gençleştirilen Dilenci" masalında havari Petrus, yaşlı bir adamı dua ile gençleştirmiştir.

11. Zehirlenme

İki masalda zehirlenme olgusu tespit edilmiştir. "Pamuk Prenses" masalında prenses zehirli tarak ve zehirli elma ile zehirlenmiştir. Cüceler ve prensin atı tarafından sağaltım gerçekleşmiştir. "Bilmece" masalında ise cadı zehirli bir şerbet hazırlar kimse doğrudan zehirli şerbeti içmez şerbetin dökülmesiyle prensin atı zehirlenir ölür atı yiyen kargadan hancı yemek yapar ve yemeği yiyenler bu şekilde hayatlarını kaybetmişlerdir.

12. Ölme/Dirilme

Ölüm ve yeniden dirilmenin Grimm Masallarında sıkça görülen bir motif olduğu tespit edilmiştir. İki masalda kalp çatlaması ya da kalp çarpıntısı biçiminde ifade edilen kalp krizi olarak değerlendirebilen ölümle sonuçlanan hastalık olgusuna rastlanmıştır. "Haydutun Nişanlısı" masalında haydutlar genç bir kıza zorla şarap içirip işkence yaparlar kız da kalbinin çatlaması sebebiyle ölmüştür. "Ardıç Ağacı" masalında ise yıllarca çocuk sahibi olamayan kadın çocuk sahibi olunca heyecanlanır ve kalp

çarpıntısı sebebiyle ölmüştür. Yeniden dirilme altı masalda ortaya çıkmıştır. "Sadık Johannes" masalında Johannes kralın oğullarının kanıyla yeniden dirilmiş kanla sağaltımın gerçekleştiği görülmüştür. "Üç Yılan Yaprağı" ve "İki Kardeş", "Ardıç Ağacı" masalarında ise sağaltım bitki ile gerçekleşmiştir. Üç yılan yaprağı bitkisinin, sihirli bir otun ve ardıç ağacının yeniden dirilme söz konusu olduğunda sağaltım nesnesi olarak kullanıldığı görülmüştür. "Altın Dağ" masalında ise sağaltım nesnesi ab-ı hayattır. Su ile yeniden dirilme gerçekleştirilmiştir. "Boşver Kardeş" masalında dua ile sağaltım gerçekleşmiştir. Aziz Petrus ölen kişinin kemiklerini birleştirerek dua etmiş ve sağaltımı gerçekleştirmiştir.

13. Aşırı Kilo Kaybı/Halsiz Düşme

Grimm Kardeşler masalları arasında sekiz masalda "yatağa düşecek kadar hasta, halsiz düşme" biçiminde tarif edilmiş hastalık bulgularına rastlanmıştır. "Hayat Suyu" masalında padişah yatağa düşecek kadar hastalanmış ve küçük oğlunun getirdiği bengisu sayesinde iyileşmiştir. "Üç Minik Kuş" masalında ise kraliçe zindana kapatılır aç ve susuz bırakılınca halsiz düşer hastalanır gerçekler ortaya çıkınca saray hekimi tarafından bengisu ile tedavi edilmiştir. "Kara Kurbağa" masalında ise annesi tarafından kurbağası öldürülen çocuk üzüntüden halsiz düşmüş, zayıflamış ve iyileşememiştir. "İki Gezgin" masalında terzi açlıktan halsiz düşerek hastalanır ve ayakkabıcı tarafından sağaltım ekmek verilerek gerçekleşmiştir. "Altı Uşak" masalında babası sevdiği prensese gitmesine izin vermeyince yedi yıl yataktan kalkamayacak kadar hastalanır daha sonra izni alınca iyileşmiştir. "Zümrüdü Anka Kuşu" masalında kralın kızı yataktan kalkamayacak kadar hastadır. Hans'ın getirdiği sihirli elma ile iyileşmiştir. "Üç Yılan Yaprağı" adlı masalda ise kraliçe ağır hastalanır ve ölür ancak kocası bir yol bularak onu yeniden diriltmiştir.

14. Devlik/Cücelik

Cücelik Grimm masallarında sıklıkla işlenen konulardandır. Çalışılan masallar arasında 6 masalda cücelik olgusuna rastlanmıştır ve sadece bir masalda sağaltımın gerçekleştiği görülmüştür. "Genç Dev" masalında parmak kadar küçük bir çocuk dünyaya gelir ve bir dev onu büyütür. Devin sütü, büyüme hormonu etkisi ile çocuğun iyileşmesini sağlamıştır.

Hastalık bulgularının yanında sağlıkla bağlantılı olarak Grimm Masallarında hekim olabilme üzerine de tavsiyelerin içerdiği masallara da rastlanmıştır. Toplam dört masalda hekimlik üzerine bulgular tespit edilmiştir. "İsim Babası" masalında Azrail çocuğa sihirli su ile nasıl hastalıkları tedavi edebileceğini öğretirken "İsim Babası Azrail" masalında Azrail bir otla tedavi yöntemlerini öğretmiştir. "Doktor Hepbilir" masalında doktor olabilmenin gerektirdiği uygulanması gereken adımlar anlatılmıştır. "Şişedeki Cin" masalında şişeyi bulan çocuğa cin, verdiği sihirli bir bezle çocuğun hastaları nasıl tedavi edebileceğini öğretmiştir.

"İsim Babası Azrail", "Boş Ver Kardeş", "Üç Minik Kuş", "Doktor Hepbilir", "Kirpi Hans", "Üç Hekim" masallarında sağaltım hekim tarafından yapılsa da Alman masallarında çoğunlukla sağaltıcıların dinî karakterler olduğu tespit edilmiştir. Bunun sebebi olarak dinin toplum üzerindeki yoğun baskısı kabul edilebilir.

"Yeniden dirilme" Alman masallarda sıklıkla geçen temadır. Burada dinî bilgi gereği yeniden dünyaya geleceği kabul edilen Hz İsa'ya olan inancın izleri görülmektedir.

"Üç Hekim" masalında emekli asker hekimlerin marifetleri anlatılmaktadır. Kendilerini tedavi edebilen bu emekli askerlerin masalı Alman toplumunun savaş sonrası tutumlarının bir yansıması olarak kabul edilebilir.

"Doktor Hepbilir" masalında olduğu gibi isteyen ve şartları yerine getirebilen herkes doktor olabilir. Bunun sebebi Alman tıbbının o dönem gelişmemiş olması ile ilgili olabilir.

5.3. Türk ve Alman Masallarında Benzer ve Farklı Sağlık Temaları

Türk ve Alman kültürlerine ait olan ve tezimizin veri tabanını oluşturan 417 masalda, sağlığa dair hem benzer hem farklı temalar ortaya çıkmıştır. Masallarda tespit edilen benzerlikler iki sebebe bağlanabilir. İlki, doğanın karşısında insanın verdiği ortak tepkidir. Daha açık bir ifadeyle sevgi, adalet, aşk gibi evrensel temalar iki kültürün masallarında da benzerlik göstermektedir. İkincisi ise "masalların yolculuğu"nun bu benzerliklere yol açıyor olmasıdır. Türkiye'deki bir masalın Almanya'daki bir masala benzemesinin nedeni, Türkiye'deki masalın bir şekilde Almanya'ya seyahat etmiş olmasıdır. Konuya ilişkin kaynaklarda, özellikle uzun süren gemi seyahatlerinde her gemide, mürettebata moral verip onları eğlendirmesi için ya da uzun süren karayolu

seyahatlerinde kervandaki yolcuları eğlendirmesi için bir masal anlatıcısının bulundurulduğu ve masalların bu şekilde yolcularla birlikte seyahat ettiği belirtilmektedir.

Her iki kültürdeki masalların birbirinden farklı yanlarının olması yine iki şekilde açıklanmaktadır. Birincisi, anlatıcısı tarafından masalın anlatılan yere ve kişilere göre değiştirilmesidir. Anlatılan yerin coğrafi-ekonomik ve sosyal yapısı anlatıcı tarafından analiz edilir ve dinleyicilerin sosyo-ekonomik statülerine göre masal değiştirilerek anlatılır. Diğer bir sebep ise her toplumun geninin birbirinden farklı oluşudur.

Her iki kültürde de kısırlık, masallarda en sık karşılaşılan sağlık olgusudur. Alman masallarında sağaltımın kendiliğinden ya da dua ile gerçekleştiği görülürken, Türk masallarında bir dervişin verdiği elma ile hamile kalma motifinin daha sık kullanıldığı görülmüştür. Bunun sebebi, elmanın Türk kültüründe sağlık ve birçok alanda önemli olması ve halk hekimliğinin Türk kültüründe daha gelişmiş olması olabilir.

Yaralanmalar, Alman masallarında parmakta ve ayakta oluşan yaralar biçiminde görülürken, Türk masallarında kılıç yarası, doğuştan ciltte oluşan yaralar, bir yerden düşme, dayak yeme sonucu oluşan yaralar ve çalı-dikenlerin oluşturduğu yaralar biçiminde ortaya çıkmıştır. Türk kültüründe yaralanmaların çevresel faktörlerle ortaya çıktığı söylenebilir. Her iki kültürde de yaralar kendiliğinden iyileşmiştir. Sağaltım yöntemleri açısından su ve hamur ile sağaltım ortak bir yöntem olarak değerlendirilirken, Türk masallarında pirinç suyu, süt ve çeşitli çiçeklerden elde edilmiş merhemler, ceviz yaprağı, Şahmeran kanı da sağaltım nesnesi olarak kullanılmıştır. Alman masallarından farklı olarak, Türk masallarında metalle tedavi yöntemlerine rastlanmıştır. Ayrıca Türk masallarındaki hastaneye giderek tedavi olma olgusuna, Alman masallarında rastlanmamıştır.

Her iki kültürde de engellilik, masallarda ele alınan hastalık bulgusu olarak değerlendirilmiştir. Görmeyen göz, her iki kültürde de cezalandırılmak için gözlerin oyulması ile gerçekleşmiştir. Bunun nedeni o zamanlarda politik cezalandırmalar için gözü kör etmenin bir yöntem olarak kullanılması olabilir. Alman masallarında sadece "Kül Kedisi" masalında körlük tedavi edilememiştir. Türk masallarında görmeyen gözler tedavi edilir. Sağaltım nesnesi Grimm masallarında meşe ağacından damlayan çiğ taneleri iken Türk masallarında sağaltım nesnesinin, su, toprak, ot, kan, güvercin

teleği gibi farklı objeler olduğu görülmüştür. Bu, Türk kültüründeki yer ve su iyelerine yönelik inanıştan kaynaklanmaktadır. İnanışa göre canlı cansız her şeyin bir ruhu vardır.

Görmeyen gözden başka, Grimm masallarında yürüyememek bir engellilik unsuru olarak ortaya çıkarken Türk masallarında lal olma/konuşamama bir hastalık olgusu olarak tespit edilmiştir.

Grimm masallarında organ kaybı, Türk masallarında doku kaybı sık görülen bir sağlık bulgusudur. Organ kaybının Alman masallarında çok rastlanmasının sebebi toplumun savaşa karşı tepkilerinin bir yansıması olabilir. Alman masallarında tedavi yöntemi olarak transplantasyon (organ nakli) ve xenotransplantasyon (hayvandan insana organ nakli) yöntemlerine rastlanırken, Türk masallarında replantasyon (çıkarılan doku ve organın yeniden yerine konması) yöntemine rastlanmıştır. Alman masallarında yaralı organın çıkarılıp yerine yenisinin takılması, Alman toplumundaki savaşlar esnasında yaralanan bir askerin amputasyon yöntemi ile tedavi edilmesinin ve ayrıca rahat hareket edebilmesi için yaralı askere protez takılmasının masallardaki bir yansıması olarak yorumlanabilir.

Grimm masallarında "yatağa düşecek kadar hasta olma, halsiz düşme" biçiminde ifade edilen hastalık bulgusu, Türk masallarında "karasevda" hastalığının semptomları olarak ortaya çıkmıştır. Sağaltım nesnesi Alman masallarında, sihirli elma, bengisu ve ekmek olarak çeşitlilik göstermektedir. Türk masallarında iyileşme hastanın sevdiğine kavuşması ile gerçekleşmiştir. Alman masallarında karasevda olgusuna rastlanmamasının nedeni, kültürler arası farklılığa dayandırılabilir. Türk kültüründe, -özellikle dinin de etkisi ile- sosyal yaşamda kadın ve erkek aynı ortamda bulunamamaktadır. Bu sebeple âşık olunana ulaşmak nerdeyse imkânsızdır. Bununla birlikte doğu toplumlarının batı toplumlarına göre daha duygusal bir yapıya sahip olduğu kabul edilmektedir. Bu durum, karasevda olgusunun neden doğu toplumunda ön planda olduğunu açıklayabilir.

Kısa ya da uzun süreli bayılmalar her iki kültürün masallarında tespit edilen hastalık bulgularıdır. Alman masallarında bir kemerin sıkması sonucu ya da kendiliğinden bayılma gerçekleşirken, Türk masallarında karasevdaya tutulma, işkence ve dayak sebebiyle bayılma ya da şokla bayılmanın söz konusu olduğu tespit edilmiştir. Sağaltım yöntemlerinin her iki kültürde farklılık arz ettiği görülmüştür. Alman masallarında kemer yerinden çıkarılarak ve bayılan kişinin memesinden üç damla kan

emilerek ayıltmanın gerçekleştiği görülürken, Türk masallarında su serperek, limon ve ruh koklatarak ve el-ayak ovularak sağaltımın gerçekleştirildiği tespit edilmiştir. Alman masalında kan emerek sağaltma, dinin bir yansıması olabilir. İncil'de kan insanlar arasındaki bağlılığın sembolü olarak kabul edilmiştir. Bu durum da masallara memeden üç damla kan emerek tedavi etme yöntemi biçiminde yansımış olabilir. Türk masallarında sağaltım nesnelerinin farklılığı ise Türk kültürünün halk hekimliğinde daha gelişmiş olmasının bir sonucu olabilir.

Uzun uykular yine her iki kültürde de rastlanılan sağlık sorunlarıdır. İlaç ve sihirli bir obje ile uyutma hem Alman masallarında hem de Türk masallarında görülen ortak unsurlardır. Alman masallarında sihirli obje bir iğ iken, Türk masallarında sihirli objenin bilezik-yüzük, ölü toprağı, devin hazırladığı çiçek suyu, saç teli, uyku özü ve bazen de sihirli bir hançer olduğu tespit edilmiştir. Türk kültüründe sihirli objelerin bu kadar çeşitlilik göstermesi, yine Türk kültüründe canlı ve cansız her bir nesnenin ruhu olduğuna inanılmasıdır. Sağaltım biçimleri kendiliğinden olduğu gibi Türk masallarında ayılma ilacı, hançerin kına girmesi, bileziğin kola yeniden takılması, uyku özlerinin kavanozdan çıkarılması gibi sihirli yöntemlerin de kullanıldığı görülmüştür.

Paralizi bulgularına her iki kültürde de rastlanmıştır. "Taş kesilme" motifi kahramanın hiç hareket edememesi sebebiyle hastalık bulgusu olarak değerlendirilmiştir. Her iki kültürde de sağaltım sihirle gerçekleşmiştir. Kahramanı aşılması zor bir durumdan kurtarmak ya da kötülüğü cezalandırmak için taş kesilme motifi kullanılmıştır. Her iki kültür de de korkunun ve çaresizliğin anlatılması bu motif üzerinden yansımış olabilir.

Yamyamlık hem Alman masallarında hem de Türk masallarında işlenen ortak hastalık bulgusu olarak değerlendirilmiştir. Sağaltım sadece Türk masallarından "İğci Baba" masalında gerçekleşmiştir. "İğci Baba" küçük kız kardeşin çabalarıyla insan eti yemekten vazgeçmiştir. Yolcu'nun da belirttiği gibi insanlarda şiddet eğilimi masallarda yamyamlık olgusu ile yansıtılmaya çalışılmıştır. Türk masallarında özellikle "İğci Baba" masalında genellikle iyilik sembolü olan yaşlı bir dervişin kötü bir kişilik olarak anlatılması, toplum içinde insanların kendi kimlikleri üzerinde baskıcı rolü olan yaşlılara karşı gösterdikleri korku ve nefretin bir yansıması olabilir.

Alman masallarında dwarfizim çok sık rastlanan bir hastalık olgusu iken Türk masallarında gigantizmin daha sık görüldüğü tespit edilmiştir. Boratav masallarda eski inançlara dair izler bulunduğunu ifade etmiştir. Türk masallarında devlik olgusunun daha sık işlenmesinin sebebi eski Türk inanışlarına bağlanabilir. Alman masallarında cücelik olgusunun daha yaygın olması da bu bağlamda ele alınabilir. Encyclopedia of Folktales and Fairy Tales adlı eserde cücelik, masallarda en sık karşılaşılan olgu olarak ifade edilmiştir. Pagan kültürün yansımalarını barındıran Nors mitolojisinde sıkça geçmektedir. Alman masallarında cücelik olgusu pagan kültürün bir yansıması olarak kabul edilebilir. Hangi kültürde olursa olsun insanların korktuğu ve hoşlandığı ortak durumlar vardır. Bunlar karşısında inanmalar ortaya çıkar. İnsan doğasında benzemeyeni ve yabancı olanı kötü kabul etme eğilimi vardır. Devlik olgusu belki de fizyolojik olarak daha minyon olan Türk insanının kendine benzemeyen daha iri yarı bir varlığa karşı duyduğu korkunun bir yansımasıdır. Aynı varsayım Alman kültürü için de kabul edilebilir. Kendinden fizyolojik olarak farklı gördüğü cücelere karşı duyulan korku, masallarda karşılığını bulmuş olabilir.

Doğumsal anomaliler her iki kültürde de ortaya çıkan sağlık sorunudur. Çoğunda ateşe atılan gömleklerin yok edilmesi ile sağaltım gerçekleşmiştir.

Alman masallarının içinde altı masalda, yeniden dirilme sağlık bulgusu olarak ortaya çıkarken, Türk masallarında sadece bir masalda ele alınmıştır. Alman masallarında sağaltım, ab-ı hayat, bitki, kan ve dua ile sağlanırken, Türk masallarında bir kuş tarafından kemiklerin birleştirip yalanmasıyla sağaltım gerçekleşmiştir. Türk masallarında bir kuş tarafından kemiklerin birleştirilmesi yöntemi ile gerçekleşen yeniden dirilme olgusu, eski inançların masallardaki karşılığıdır. Şaman inancında ölüp-dirilme ve kemiklerin birleştirilmesi ile dirilme önemli motiflerdir. Alman kültüründe yeniden dirilme İsa inancının bir yansıması olabilir.

Gençleşme olgusu Alman masallarında sadece bir masalda ortaya çıkarken, Türk masallarında bu unsura iki masalda rastlanmıştır.

Sağaltıcıların ve sağaltım yöntemlerinin kültürler arasında farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Alman masallarında sağaltıcı Aziz Petrus yani dinî bir kahramanken Türk masallarında sıradan bir ihtiyar ya da peri olduğu tespit edilmiştir. Petrus sağaltımı dua ile yaparken Türk masallarında sağaltımın süt ya da sihir ile yapıldığı görülmüştür.

Alman masallarında zehirlenme hastalık bulgusu olarak ortaya çıkarken çalışma konusu olan Türk masallarında sadece bir masalda zehirlenme olgusuna rastlanmıştır. Grimm masallarında Tanrı, Meryem Ana, Azrail, Aziz Petrus, şeytan gibi dinî kahramanlar sıkça görülürken Türk masallarında dervişin dışında dinî bir kahramana rastlanmamıştır.

Alman masallarında hekim olabilme adımlarına dair izler tespit edilebilirken Türk masallarında hekimlik mesleğinin öğrenilmesine dair izlere rastlanmamıştır ve hekimlik kişilere verilen özel bir yetenek olarak kabul edilmiştir.

Türk masallarında Keloğlan'ın varlığından kaynaklı, Alman masallarından farklı olarak kellik unsuruna rastlanmıştır. Pediküloz yine Keloğlan masallarında ortaya çıkan ancak Alman masallarında tespit edilemeyen bir hastalık bulgusu olarak değerlendirilmiştir.

Türk masallarında bazı kişilik özelliklerinden kaynaklanan "erteleme hastalığı" ve "patolojik kıskançlık" gibi hastalık unsurlarına rastlanırken Alman masallarında benzer bulgulara rastlanmamıştır. Doğu toplumlarında batı toplumlarına göre olaylara daha duygusal yaklaşma eğilimi bulunmaktadır. Batı toplumu daha maddeci ve daha az ruhanidir. Psikolojik rahatsızlıklara Alman masallarında rastlanmamasının sebebi bu olabilir.

6. SONUÇLAR ve ÖNERİLER

Genellikle halk tarafından yaratılan, hayale dayalı, sözlü gelenekle yaşayan, çoğunlukla hayvanların, olağanüstü varlıkların ve insanların başından geçen olmadık olayları anlatan edebî tür biçiminde tarif edeceğimiz masallar tanımdan da anlaşılacağı üzere yazı ile değil sözle, anlatıcıları aracılığı ile varlıklarını sürdürmüşlerdir. Boratav'ın "olağanüstü ile gerçeği birleştiren sanat" olarak tarif ettiği masalı, insanlığın bilinçaltının sözle ve sembollerle dışarı yansıması olarak kabul edebiliriz. Türk masallarının derlenip ortaya çıkarılmasında öncülük eden Ünlü Türkolog Kunos masalların toplumların döner aynaları olduğunu ileri sürmüştür. Başka bir ifade ile masalların dili, biçimi, motif ve teması bulunduğu toplumu yansıtır. Mayaların masal anlatıcısı için "yankı ustası" demeleri çok anlamlıdır. Bu fikirden yola çıkarak tezimizde hem Türk masallarında hem de Alman masallarında hastalık ve sağlığın izlerini aradık. Birçok benzerlik tespit ettiğimiz gibi, kültürler arası farklılıklar olduğunu da saptadık.

Çalışmamızın sonuçları, araştırma bulgularından elde edilenleri kapsamakla birlikte onlarla sınırlı değildir. Temel kavramsal bilgiler ve incelenen literatür üzerinden de bazı sonuçlara varılmış ve bazı öneriler geliştirilmiştir. Tüm bu sonuç ve öneriler aşağıda yer almaktadır:

1. Tez kapsamında geleneksel Türk ve Alman Masalları veri tabanımızda toplam 417 masal incelenmiştir.
2. Türk masallarını oluşturan 206 masalın 58'înde hastalık ve sağlık teması tespit edilmiştir. En sık rastlanan hastalık türleri kısırlık, körlük, doğumsal anomali, karasevda, bayılma ve uyku, felç, ağrılı ve kanamalı yaralar, engellilik, yaşlanma karşıtı girişimler, devlik ve yamyamlıktır.
3. Alman masallarını oluşturan 211 masalın 46'sında sağlık ve hastalığa dair izlere rastlanmıştır. Kısırlık, körlük, doğumsal anomali, bayılma ve uzun uyku, organ kaybı, zehirlenmeler, yeniden dirilme, cücelik ve yamyamlık, bu masallarda en çok işlenen konulardır.
4. Su, bengisu, süt, toprak, ateş, elma ve yaprak en çok kullanılan sağaltım nesneleridir.

5. Türk masallarında sağaltıcı kişi kutsal biridir ve özel güçlerle yetişir. Öte yandan Alman masallarında herhangi bir insan, doktor olmanın şartını yerine getirdiğinde ya da Azrail'den sihirli bir bez/su aldığında sağaltıcı olabilir.
6. Her iki kültürde de ensest evlilikleri konu alan masalların bulunduğu tespit edilmiştir.
7. Masallarda hastalık ve sağlık temalarına ilişkin araştırmalar, bu alanın henüz yeni bir çalışma alanı olması nedeniyle sınırlı sayıdadır.
8. Her iki kültürde de hayvandan insana, insandan hayvana ya da bitkiden insana insandan bitkiye dönüşüm söz konusudur. İnsanın doğa ile olan ilişkisini yeniden kurma çabaları çerçevesinde bu dönüşümler çalışma konusu olarak kabul edilebilir.
9. "Dış Can" kavramı her iki kültürün masal motifi olarak kullanılmaktadır. Çoğunlukla masallarda dev, cadı, cüce ya da köse gibi kötü kahramanların canları dışardadır. Bazen bir kavanozda bazen de bir hayvanın işkembesinde saklanır. Canın dışarı çıkması ile kötü kişi ölür. Günümüz modern masallarında da sık sık kullanılan bu konu başka bir çalışmanın konusu olabilir.
10. Masal, din, sağlık, örf-adet gibi bilgilerin bir sonraki nesle aktarılmasında önemli bir vasıtadır. Literatür taramasında bu konuda verilen eserlerin yetersiz olduğu tespit edilmiştir.
11. Küreselleşen ve ülkelerarası artan insan hareketliliğine maruz kalan günümüz dünyasında farklı ulusları-kültürlerini-geleneklerini tanımak giderek daha gerekli hale gelmektedir. Bu noktadan hareketle, Türk masallarının dünya coğrafyasındaki farklı ülkelerin masallarıyla sağlık teması üzerinden karşılaştırılması önemli kazanımlar sağlayacaktır. Kapsamlı ve gerçekleştirilmesi güç bir proje gibi görünse de verimli ve yararlı olacağı açıktır.

KAYNAKLAR

1. **Devellioğlu F.** *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*. 26.Baskı, Ankara: Aydın Kitabevi, **2010.**

2. **Sami Ş.** *Kamus-i Türki*. 4. Baskı, İstanbul: Çağrı Yayınları, **1992.**

3. **Boratav PN**. *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*. 1.Baskı, İstanbul: Gerçek Yayınevi, **1969**.

4. **Alptekin AB.** Türk Masal ve Halk Hikâyelerinde Görmeyen Gözün Tedavi Edilmesi Motifi Üzerine. *Milli Folklor*, **2009**; 21 (81): 18-26.

5. **Schmiesing A.** Disability, Deformity and Disease in the Grimm's Fairy Tales. 1st Ed. Detroit: Wayne University Press, **2014**.

6. **Alptekin AB.** Türk Halk Hikâyelerinde Halk Hekimliği. *Milli Folklor*, **2010**; 22(86): 5-19

7. **Grimm J, Grimm W.** Grimm Masalları I-II (Die Märchen Der Brüder Grimm). (Çev. K. Şipal). 4. Baskı. İstanbul: YKY, **2016.**

8. **Tezel N.** *Türk Masalları*. 8. Baskı, İstanbul: Bilge Kültür Sanat, **2014.**

9. **Boratav PN.** *Az Gittik Uz Gittik*. 15.Baskı, Ankara: İmge Kitabevi, **2016.**

10. **Boratav PN.** *Zaman Zaman İçinde*. 3. Baskı, Ankara: İmge Kitabevi, **2018.**

11. **Alangu T.** *Billur Köşk*. 2. Baskı, İstanbul: Afa Yayınları, **1990.**

12. **Alangu T.** *Keloğlan Masalları*. 14. Baskı, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, **2017.**

13. **Tansel O.** *Al'lı ile Fırfırı*. 3. Baskı, Ankara: Elips Kitap, **2014**.

14. **Güney E.C.** *Evvel Zaman İçinde*. 1.Baskı, İstanbul: Nehir Yayınları, **200**5.

15. **Elçin Ş.** *Halk Edebiyatına Giriş*. 8. Baskı, Ankara: Akçağ Yayınları, **2004.**

16. *Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü*. 1. Baskı, İstanbul: Perşembe Kitapları, **2001.**

17. **Degh L.** The Approach to Worldview in Folk Narrative Study. *Western Folklore*, **1994**; 23 (3): 243-252.

18. **Aslan F**. Halk Bilimsel Bir Terim Olarak "Efsane" Üzerine Bazı Dikkatler. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi (The Journal of International Social Research*), **2012**; 5 (23): 81-90.

19. **Nagy I.** Classification of Origin Legends. Heissig W, Schott R. *The Present-Day Importance of Oral Traditions.* 1st Ed. Almanya: Abhandlungen der Nordrhein-Westfälischen Akademie der Wissenchaften, **1998**: 307-314.

20. **Lexilogos.** Erişim: (https://www.lexilogos.com/english/french_dictionary.htm). Erişim Tarihi: 26.01.2019

21. **Oğuz MÖ**. Destanın Tanımı ve Eski Türk Destanları. *Milli Folklor*, **2004**; 16(62):1-7.

22. **Erişim: (** http://tdk.gov.tr/). Erişim Tarihi: 26.01.2019

23. **Yıldırım D.** *Türk Edebiyatında Bektaşi Fıkraları*. 1.Baskı, Ankara: Akçağ Yayınları, **1999.**

24. **Sakaoğlu S.** *Masal Araştırmaları*. 7. Baskı, Ankara: Akçağ Yayınları, **2016.**

25. **Seyitoğlu B.** *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, Cilt 6*. 1. Baskı, İstanbul: Dergâh Yayınları, **1985**: 149.

26. **Sakaoğlu S.** *Gümüşhane Masalları*. 1. Baskı, Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, **1973.**

27. **Kunos I**. *Türk Halk Edebiyatı*. 1. Baskı, İstanbul: Kervan Yayıncılık, **1978**.

28. **Şimşek E.** *Yukarı Çukurova Masallarında Motif ve Tip Araştırması*. 1.Baskı, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları**, 2001.**

29. **Thompson S**. *The Folktale*. 1st Ed., New York: The Dryden Press**, 1946**.

30. **Utler HJ.** Indexing Folktales: A Critical Survey. *Joumal of Folklore Research,* **1997**; 34 (3): 209-220

31. **Harun H**, **Jamaluddin Z**. Folktale Conceptual Model Based on Folktale Classification System of Type, Motif, and Function. *The 4th International Conference on Computing and Informatics*. Malaysia, 28-30 Ağustos **2013**: 352-357.

32. **Seyidoğlu B.** *Erzurum Masalları*. 1. Baskı, Ankara: Baylan Matbaası: **1975**.

33. **Günay UT.** *Elâzığ Masalları ve Propp Metodu*. 2.Baskı, Ankara: Akçağ Yayınları**, 2011**.

34. **Müller M.** *On Migration of Fabl*. 2nd Ed., Global Grey e-Book, **2008.**

35. **Ursula E.** Masal, Masal Araştırması ve Masal Derlemesi Üzerine*. (Çeviren Z.Arda, Yay.Haz. U. Günay) Milli Folklor*,**1990**; 6: 1-9.

36. **Sharma M.** Once Upon a Time: An Alternative History of Fairy Tales. New Man International Journal of Multidisiplinary Studies**, 2014**; 1 (4): 20-30.

37. **Alptekin AB.** *Taşeli Masalları*. 1. Baskı, Ankara: Akçağ Yayınları, **2002**.

38. **Bascom WR.** Four Functions of Folklore. *Journal of American Foklore***, 1954**; 67(266): 333-349.

39. **Yavuz MH**. *Masallar ve Eğitimsel İşlevleri*. 4. Baskı, İstanbul: Yazın Basım Matbaacılık, **2009.**

40. **Şimşek E.** Masalların İnsan Eğitimi Bakımından Önemi. *Erciyes Aylık Fikir Sanat Dergisi*,**1991**; 14 (166): 20-22.

41. **Dökmen Ü.** Grimm ve Türk Masallarındaki Davranış Modellerinin Operant Şartlanma ve Denetim Odağı Açısından İncelenmesi. Erişim: (http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/40/517/6447.pdf). Erişim tarihi: 03.11.2017

42. **Yılmaz A.** Çocuk Eğitiminde Masalın Yeri (Bin bir Gece Masalları Örneği). *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi,* **2012**; 25: 299-306.

43. **Oruç Ş**. *Hikâye ve Masal Anlatıcılığı Eğitici Eğitimi Ders Notları*. (Yayımlanmamış) 2018.

44. **Oruç Ş, Karaltı B**. *Osmanlı Dönemi İlkokullarda Değer Eğitimi Ders Örnekleri*. 1.Baskı, İstanbul: Efe Akademi Yayınları, **2017**.

45. **Vento U**. The Role of the Kalevala in Finnish Culture and Politics. *Nordic Journal of African Studies,* **1992**: 1 (2): 82–93.

46. **Laitinen K, Schoolfield GC.** *A History of Findland's Literature*. 1st Ed. Findland: University of Nebraska Press, **1998**.

47. **Hautala J., Vento U.** The Folklore Archive of the Finnish Litreture Society. *Indıana University Scholar Works- Archive of Trational Music*, **1966**: 8 (2): 39-53.

48. **Bay CJ.** *Danish Fairy and Folk Tales*. 1st.Ed. New York: Harper & Brothers Publishers, **1899**.

49. **Özünel EÖ.** Yazının İzinden Masal Haritalarını Okuma Denemesi: Masal Tarihine Yeniden Bakmak. *Milli Foklor*, **2011**: 23 (91): 60-71.

50. **Ziper J**. *Victorian Fairy Tales*. 1st Ed., New York: Routledge-Taylor and Francis Group, **1987.**

51. **Ziper J.** *When Dreams Come True*. 2nd Ed., New York: Routlegde-Taylor and Francis Group, **2007**.

52. **Oinas F.** Rusya'da Folklor Faaliyetleri (çev. U. Günay). *Milli Folklor*, **1993**: 20: 3-12.

53. **Propp V.** *Masalın Biçimbilimi*. 1. Baskı. İstanbul: BFS Yayınları, **1985**.

54. **Ateş A.** Türk Halk Hikâyelerinde İbnî Sina. *Türkiye Mecmuası,***1955**; 12: 265-276.

55. **Şimşek E.** İbnî Sina Hikâyelerinin Arketipsel Tahlili Hakkında. *Milli Foklor*, **2009**; 21 (82): 110-121.

56. **Saluk RG.** Menzel'in Dilinden Billur Köşk Masalları. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, **2018**; 2 (1): 41-51.

57. **Kûnos I.** *Türk Halk Edebiyatı*. 1. Baskı, İstanbul: Tercüman Yayınları, **1978.**

58. **Walker WS, Uysal AE**. *More Tales Alive in Turkey*. 1st Ed., Texas: Texas Tech University Press, **1992**.

59. **Öcal O.** *Masallar*. 1. Baskı, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, **2008.**

60. Erişim: (http://www.sokumenstitusu.org.tr/AltMenu/6/M%C3%BCzecilik). Erişim Tarihi: 15.03.2019.

61. **Güney EC.** *Bir Varmış Bir Yokmuş*. 2.Baskı. İstanbul: Yeditepe Yayınları, **1950.**

62. **Eğilmez Nİ, Erdemir ZE.** Eflatun Cem Guney in Terms of Bibliotheraphic Elements: Once Upon a Time. *International Journal of Progressive Education*, **2016**: 12 (2): 89-103.

63. **Tan N.** Yayın Dünyasından: Kitaplarının Yeni Baskıları Dolayısıyla Ölümünün 37. Yılında Tahir Alangu*. Türk Dil Dili ve Edebiyatı Dergisi*, **2010**: 98 (702): 1223-1227.

64. **Ozan M.** Anlatı Geleneğinde Farklı Bir Üslup Oğuz Tansel Masalı Al'lı ile Fırfırı. Uluslararası Türk Masal Dünyası ve Doğumun 100.yılında Oğuz Tansel Sempozyumu. Ankara**, 2016**: 317-329.

65. **Neophytou A**. *Why are Grimms' Fairy Tales so Mysteriously Enchanting*. Master Degree, City University of New York, America, **2015**.

66. **Ziper J.** *The Brothers' Grimm*. 2nd Ed., New York: Palgrave Macmillan, **2012**.

67. Canpolat T.O. *Türk ve Alman Masallarında Biçim ve Doğaüstü Unsurlar*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, **2018.**

68. Soysal C. *Türk ve Alman Masallarında Örnek Metinlerde Motif Karşılaştırması*. Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir, **2002.**

69. Alperen A. Oruç Ş. Türk ve Alman Masalının Karşılaştırılması " Ağlayan Nar ile Gülen Ayva" ve "Ak Yılan". *Bilig,* **1999**; 11:67-84.

70. *Sağlığın Teşviki ve Geliştirilmesi Sözlüğü*. 1. Baskı, Ankara: Sağlık Bakanlığı Yayınları, **2011**.

71. *Britannica Sözlük*. Erişim: (https://www.britannica.com). ErişimTarihi: 18.03.2019.

72. *Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük*. Erişim: (http://www.tdk.gov.tr). Erişim Tarihi: 18.03.2019.

73. Susan S. *Metafor Olarak Hastalık /AIDS ve Metaforları*. (Çev. S. Akınhay) 1.Baskı, İstanbul: Kitap Matbaacılık, **2003.**

74. Dağ F. *Türk Halk Anlatılarında Halk Hekimliği Üzerine Bir Araştırma*. Doktora Tezi, Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir, **2013.**

75. Aras E. Elazığ Masallarında Dua ve Halk Hekimliği**.** *Mili Folklor***, 1997**; 36: 42-44.

76. Şimşek E. Ölümsüzlük İlacı Elma. *Turkish Studies: International Periodical For the Languages, Literatureand History of Turkish or Turkic***,2008**; 3 (5): 193-204.

77. Yeşil Y. Türk Halk Hekimliğinde Elma. *21.Yüzyılda Eğitim ve Toplum*, **2015**; 4(11): 201-210.

78. Karaman A, Kahveci H, Roberts SC. Fokomeli Sendromu: Olgu Sunumu. *Medical Bulletin of Haseki / Haseki Tıp Bülteni***, 2012**; 50 (2): 66-68.

79. *The Greenwood Encyclopedia of Folktales and Fairy Tales*. 1st Ed. (edited by H. Donald), London: Greenwood Press, **2008.**

80. Dzaja N. Lovesickness: The Most Common Form of Heart Disease. *The University of Western Ontario Medical Journal,* **2008**;78(1):66-69.

81. Kaya D. Dede Korkut'ta Türk Destanları ve Halk Hikâyelerinde "Oğuz Uykusu". *III. Uluslararası Türk Dünyası Kültür Kongresi Dede Korkut ve Türk Dünyası Sempozyumu*. İzmir, 19-23 Ekim 2015: 1-8.

82. Sarı A. Türk ve Alman Masallarında İnsan Yiyicilik (Antropophagy) / Antropophagi (Man-Eating) in the Turkish and German Tales). *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, **2007**; 35: 229-249.

83. Yolcu MA. Türk Masallarında İnsan Eti Yeme, Totemizm, Ölüm ve Yeniden Doğma, Gürsoy-Naskali E, Koç A. *İğdiş, Sünnet, Bedene Şiddet Kitabı*. 1.Baskı, İstanbul: Bayrak Matbaası, **2009**; 319-331.

84. Ataizi DE, Sözer B. Konya-Kadınhanı Halk Anlatılarında Motifler. *Uluslararası Beşeri Bilimler ve Eğitim Dergisi,* **2018**; 4 (9): 378-396.

85. Türkan K. Türk Dünyası Masallarında Su Kültü. *Milli folklor*, **2012**; 93: 135-148.

86. Koçak B, Kurtlu Y. Erzurum Halk Masallarından Üç Turunçlar Masalı'nın Vladimir Propp'un Yapısal Anlatı Çözümleme Yöntemine Göre İncelenmesi. *Electronic Turkish Studies*, **2016;** 11(15): 327-346.

87. Arıcı AF. Tür Özellikleri ve Tarihlerine Göre Türk ve Dünya Masalları. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, **2004**; 26 (11): 159-169.

ÖZGEÇMİŞ

Müfide Kuvvetli, 1975 yılında Adana'da doğdu. İlk orta ve lise eğitimini Adana'da tamamladıktan sonra Orta Doğu Teknik Üniversitesi Tarih bölümünde eğitim hayatına devam etti. Halen Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde İngilizce öğretmenliği yapmaktadır. 2016 Yılında Çukurova Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Tıp Tarihi ve Etik Anabilim Dalında Yüksek Lisans öğrenimine başladı.